

Van: [REDACTED]
Verzonden: donderdag 9 maart 2017 10:36
Aan: wnb
Onderwerp: FW: Provincie en 6.19 DDMOM [STIBBE-Legal.FID168483]
Bijlagen: image001.jpg

Hallo,

Graag zou ik onderstaande mail over Windpark De Drentse Monden - Oostermoer willen archiveren.
Zouden jullie dat voor mij kunnen doen? Ik heb de mail al op de T-schijf opgeslagen.

Groeten,
[REDACTED]

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@Stibbe.com]
Verzonden: donderdag 9 maart 2017 9:44
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]; [REDACTED] [REDACTED]@windunie.nl); [REDACTED]
[REDACTED]
([REDACTED]@ponderaconsult.com); [REDACTED] ([REDACTED]@raedthuys.nl)
([REDACTED]@raedthuys.nl)
Onderwerp: FW: Provincie en 6.19 DDMOM [STIBBE-Legal.FID168483]

Geachte mevrouw [REDACTED],

Naar aanleiding van onderstaand bericht en op verzoek van [REDACTED] bericht ik hierbij dat vanuit initiatiefnemers akkoord is om de vergunning te wijzigen zoals voorgesteld, aangezien dit is gericht op het toepassen van art. 6:19 Awb. Overigens is in de brief namens initiatiefnemers over de wijziging van de Nbw-vergunning vermeden dit als een verzoek tot wijziging aan te merken. Indien mogelijk lezen we namens initiatiefnemers graag mee met het ontwerpbesluit met het oog op de toepassing van voornoemd artikel.

Heeft u al enig zicht op de planning voor het wijzigingsbesluit? Zoals [REDACTED] al in zijn e-mail van 3 maart jl. aangaf, is ons streven dit besluit mee te laten coördineren met de verlening van de ontheffing onder de Flora- en faunawet.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Stibbe N.V.

Advocaat
T [REDACTED]
F [REDACTED]
M [REDACTED]
[REDACTED]@stibbe.com

Beethovenplein 10 - 1077 WM Amsterdam - The Netherlands P.O. Box 75640 - 1070 AP Amsterdam - The Netherlands Follow Stibbe on: <http://stibbeblog.nl>

-----Original Message-----

From: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@minez.nl]
Sent: maandag 6 maart 2017 17:14
To: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]@drenthe.nl
Subject: Re: Provincie en 6.19 DDMOM

Beste [REDACTED],

Ik heb contact gehad met de provincie. De heer [REDACTED] is daar niet meer werkzaam en wordt vervangen door [REDACTED] die per 1 maart bij de provincie werkt.

De provincie is voornemens het wijzigingsbesluit te nemen. Anders dan door jullie verzocht wordt dit geen besluit tot weigering van vijf posities, maar een besluit tot wijziging van de verleende vergunning, dit om het risico te vermijden dat de rechter dit als een nieuwe procedure ziet waardoor 6:19 Awb niet opgaat.

Dat lijkt mij geen probleem maar mochten jullie daar anders tegenaankijken, dan hoor ik het graag. In dat geval is het denk ik handig als jullie zelf afstemmen met mevrouw [REDACTED] (cc).

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 3 mrt. 2017 om 09:07 heeft [REDACTED] <[REDACTED]@windunie.nl<mailto:[REDACTED]@windunie.nl>> het volgende geschreven:

Hoi [REDACTED],

Is het nog gelukt de provincie te bereiken over haar 6.19 besluit in het kader van de NB-wet vergunning?
Gaat het lukken om dit op korte termijn te coördineren met de ff-wet ontheffing?

groet [REDACTED]

[REDACTED]
Projectleider
<image001.jpg>

Windunie | Churchilllaan 11 | Postbus 4098 | 3502 HB Utrecht T [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]@windunie.nl<mailto:[REDACTED]@windunie.nl> |
www.windunie.nl<<http://www.windunie.nl>/>

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Amsterdam Brussels Dubai Hong Kong London Luxembourg New York

Before printing this e-mail consider the impact on the environment.

This e-mail may contain privileged or confidential information. If you have received this e-mail in error, please notify us immediately.

Stibbe N.V. is a Dutch law firm registered with the Dutch Chamber of Commerce under number 34198700. Any services performed are carried out under an agreement for services ('overeenkomst van opdracht') with Stibbe N.V. This agreement and the entire legal relationship with Stibbe N.V. are governed exclusively by Dutch law, with the exception of rules of international private law which may lead to the applicability of the laws from other jurisdictions. Any disputes that are related to our services shall in the first instance be exclusively decided by the competent court in Amsterdam, the Netherlands. The general conditions of Stibbe N.V., which include a limitation of liability, apply and are available on <http://www.stibbe.com/generalconditions>, at the registry of the Amsterdam District Court and will be forwarded upon request.

Stibbe N.V. is part of an international network of Stibbe offices in Amsterdam, Brussels, Dubai, Hong Kong, London, Luxembourg and New York. More information about us and our services can be found on <http://www.stibbe.com/importantinformation>.

Our general conditions have recently been amended.

[REDACTED]

Van: [REDACTED] [REDACTED]@ponderaconsult.com>
Verzonden: donderdag 20 juli 2017 17:08
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: vragen verweerschrift DMOM

Hallo [REDACTED],

Zie onderstaand in rood mijn antwoorden achter de vragen.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED] | **Pondera Consult**

Email: [REDACTED]@ponderaconsult.com | Tel: [REDACTED]

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@drenthe.nl]
Verzonden: donderdag 20 juli 2017 9:57
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: vragen verweerschrift DMOM

Hallo [REDACTED],

Bedankt!

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

provincie Drenthe

Jurist
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T [REDACTED]
E [REDACTED]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@ponderaconsult.com]
Verzonden: donderdag 20 juli 2017 9:56
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: vragen verweerschrift DMOM

Hallo [REDACTED],

Ik kijk er later vandaag even naar.

Met vriendelijke groet,

Van: ██████████ [mailto:██████████@drenthe.nl]

Verzonden: donderdag 20 juli 2017 9:12

Aan: ██████████ <██████████@ponderaconsult.com>

Onderwerp: vragen verweerschrift DMOM

Hallo ██████████,

Ik heb van EZ nog een paar laatste opmerkingen ontvangen op het verweerschrift. De onderstaande twee vragen staan nog open. Zie opmerkingen. Kun jij nogmaals helpen met het beantwoorden van deze vragen?

Mitigerende maatregelen

R. Volgens Platform Storm zijn de mitigerende en compenserende maatregelen onvoldoende om optredende negatieve effecten te compenseren. Ook merkt zij op dat aan de ontheffing geen voorschriften zijn verbonden over de wijze waarop het risico op het behoud van de vogelstand wordt beperkt.

Reactie:

Uit de verrichte onderzoeken blijkt dat de effecten voor beschermde soorten verwaarloosbaar klein zijn. Gezien de beperkte omvang van de effecten en het doel en functie van de opwekking van windenergie zijn er redelijkerwijs geen nadere mitigerende maatregelen nodig. Er wordt immers geen afbreuk gedaan aan de gunstige staat van instandhouding en er zijn geen andere bevredigende oplossingen voor het doel, zijnde de opwekking van elektriciteit met behulp van windturbines. Van de opstelling en inrichting van het windpark gaat reeds een mitigerende werking uit ██████████. **Zo is bij de keuze van het voorkeursalternatief / inpassingsplan een aantal keuzes gemaakt die leiden tot het vermijden van aanvaringsslachtoffers:**

- Het aantal windturbines is beperkt tot 45 (onderzochte alternatieven range gaat van 57 tot 85 windturbines), waardoor het aantal aanvaringsslachtoffers wordt beperkt;
- De onderlinge afstand tussen de lijnopstellingen en tussen de windturbines is relatief ruim, waardoor vogels gemakkelijker tussen de turbines en lijnopstellingen door kunnen vliegen;
- De lijnopstelling in het noorden is verkort, waardoor het aantal aanvaringsslachtoffers onder o.a. ganzen wordt beperkt;
- De vloeivelden worden vermeden; met name watervogels maken gebruik van de vloeivelden en deze keuze beperkt het aantal aanvaringsslachtoffers voornamelijk voor deze soortgroep;
- Het westelijk deel van het originele plangebied wordt slechts deels benut. Dit deel van het plangebied is relatief rijker aan akkerbroedvogels waardoor aanvaringsslachtoffers onder deze soorten worden beperkt.

H. WindNEE stelt dat de staatssecretaris van Economische Zaken niet duidelijk heeft gemaakt welke onderzoeken ten grondslag zijn gelegd aan de stelling dat grotere rotoren niet leiden tot een evenredig groter aantal slachtoffers.

Reactie:

Verwezen wordt naar de volgende onderzoeken: Schekkerman et al. 2003 en (Klop & Brenninkmeijer 2014 ██████████). **Ik zou verwijzen naar de onderzoeken die Storm zelf benoemd.**

M. Volgens Platform Storm kunnen grotere turbines resulteren in een groter aantal slachtoffers.

Reactie:

Er bestaan wetenschappelijke inzichten over aantallen slachtoffers bij windturbines (zie referenties in de door Platform Storm aangehaalde paragraaf en aanvullend de vogelslachtofferonderzoeken in windparken in de

Eemshaven)^[1]. Uit deze onderzoeken is af te leiden dat grotere rotoren/turbines niet resulteren in een evenredig groter aantal slachtoffers. Dit komt omdat grotere turbines verder uit elkaar staan, er meer ruimte is om tussen en onder de rotoren te passeren en grotere rotoren bovendien langzamer draaien, zodat een deel van de vogels veilig door het rotorvlak passeert.

Akkoord.

Met vriendelijke groet,

[Redacted signature]

provincie Drenthe

Jurist

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

T [Redacted]

E [Redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen

Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

[1]

http://www.buwa.nl/fileadmin/buwa_upload/Bureau_Waardenburg_rapporten/BW_rapport_stilstandsvoorziening_Eemshaven_def_161208.pdf

Assen, 16 september 2016
Ons kenmerk 201502262-00654839

BESLUIT VAN GEDEPUTEERDE STATEN VAN DRENTHE INZAKE VERGUNNING OP BASIS VAN
ARTIKEL 19D VAN DE NATUURBESCHERMINGSWET 1998 (NB-WET 1998)

1. De aanvraag

1.1. Datering en inhoud van de aanvraag

U, de heren [REDACTED], [REDACTED] en [REDACTED], hebt namens respectievelijk Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V., Raedthuys Windenergie B.V. en Windpark Oostermoer Exploitatie B.V. een aanvraag voor een vergunning op basis van artikel 19d van de Nb-wet 1998 ingediend. U heeft Pondera Consult B.V. gemachtigd voor deze aanvraag. De aanvraag is door ons ontvangen op 11 september 2015.

Uw aanvraag maakt deel uit van deze beschikking. U hebt de volgende documenten meegestuurd, die geacht worden onlosmakelijk met uw aanvraag te zijn verbonden:

- gedateerd en ondertekend aanvraagformulier met nadere uitwerking (bijlage 1);
- overzichtstekening van het windpark;
- lijst met coördinaten en perceelsnummers van de windturbines;
- Passende Beoordeling, met achtergronddocumenten (onderzoek naar vleermuizen voor het MER over het windpark, onderzoek naar vliegbewegingen van ganzen en zwanen in Oost-Drenthe en Natuurtoets voor het windpark);
- overzichtskaarten van de ligging van het windpark ten opzichte van de Natura 2000-gebieden;
- toets bouw Windpark De Drentse Monden – Oostermoer en additionele depositie (waaronder AERIUS-berekening van de beoogde (tijdelijke) depositie van stikstof ten behoeve van het voornemen);
- uittreksels uit het Handelsregister van de Kamer van Koophandel;
- gedateerde en ondertekende machtigingen van de aanvragers aan Pondera.

Op ons verzoek hebben wij op 7 oktober 2015 de volgende aanvullende gegevens van u ontvangen:

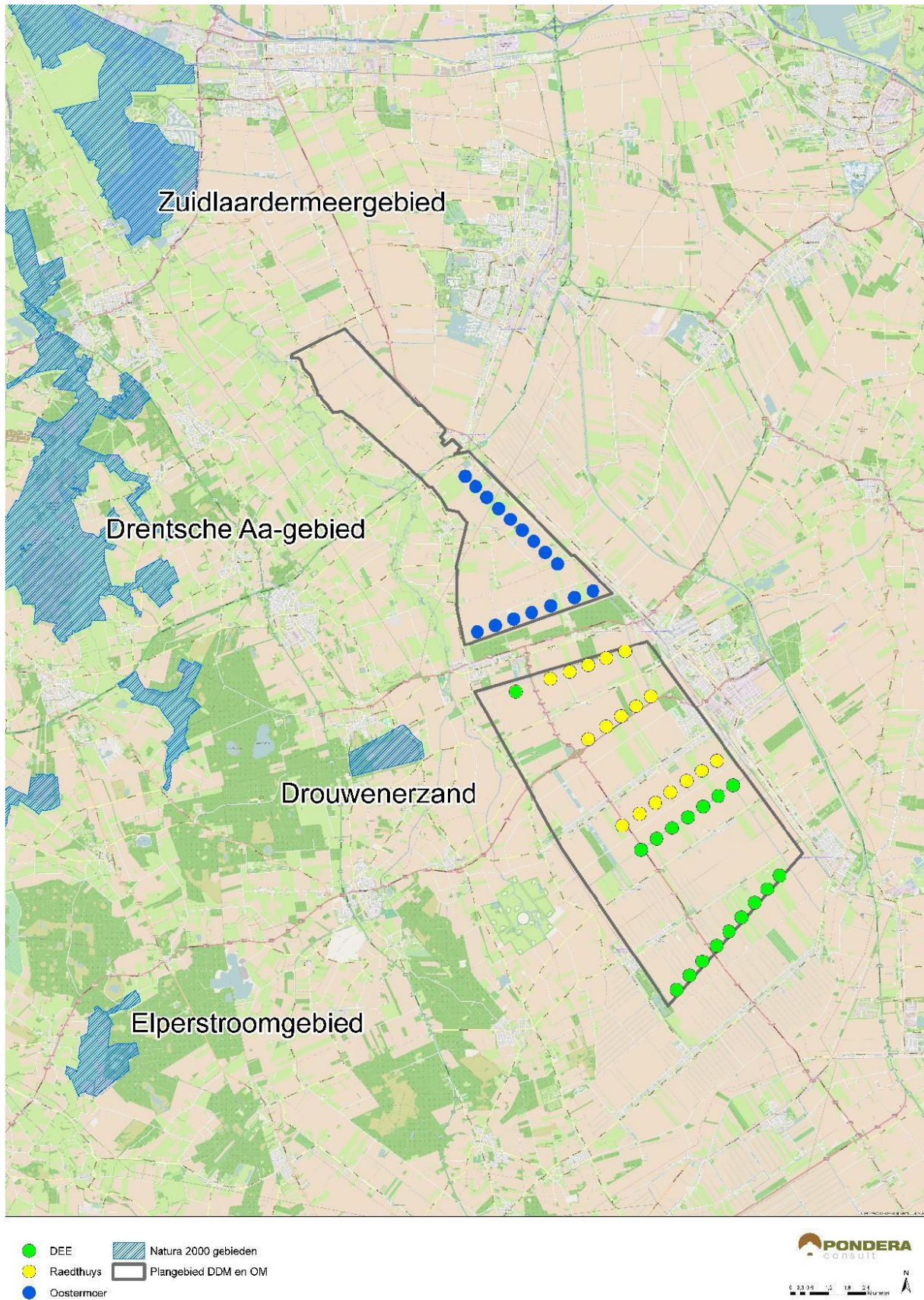
- Een AERIUS berekening van de verwachte NO_x en NH₃

Op 18 november 2015 hebben wij van u een erratum ontvangen (wijzigingen tabel 7.1 en paragraafverwijzingen pagina 45 Passende Beoordeling)

1.2. Het voornemen

Uw voornemen bestaat uit het oprichten van drie windmolenparken die samen het aangevraagde windmolenpark vormen. Het project omvat een 50-tal windturbines met een gezamenlijke capaciteit van circa 150 Megawatt aan elektriciteit en is genaamd 'Windpark De Drentse Monden - Oostermoer', vanaf nu aangeduid als 'windpark'. De voorbereidingen voor de bouw zijn voorzien in 2018, de daadwerkelijke bouw van de molens is voorzien in 2019 en 2020. Het gebied waarin de windturbines zullen komen bevindt zich in de gemeenten Aa en Hunze en Borger-Odoorn. Het windpark is aangegeven in figuur 1.

Figuur 1: Locatie van het Windpark met turbines

De gronden zijn eigendom van de initiatiefnemer(s), danwel er is met de betreffende eigenaar overeenstemming bereikt over het gebruik van de gronden ten behoeve van de bouw en exploitatie van het Windpark.

Er is op het moment van de aanvraag nog geen definitieve keuze gemaakt voor het type windturbine dat zal worden gebruikt. In de aanvraag is gekozen voor het 'worst case' type turbine voor het bepalen van de effecten.

2. Het wettelijk kader

2.1. Vergunningplicht en de wet

De vergunningplicht vindt zijn grondslag in artikel 19d, eerste lid, van de Nb-wet 1998. Dat artikel luidt als volgt:

Het is verboden zonder vergunning, of in strijd met aan die vergunning verbonden voorschriften of beperkingen, van gedeputeerde staten of, ten aanzien van projecten of andere handelingen als bedoeld in het vierde lid, van Onze Minister, projecten of andere handelingen te realiseren onderscheidenlijk te verrichten die gelet op de instandhoudingsdoelstelling de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten.

2.2. Bevoegd gezag

In de gewijzigde Nb-wet 1998 is vastgelegd dat er voor besluiten voor effecten op Natura 2000-gebieden (art. 19d) altijd sprake is van één bevoegd gezag. Hierbij geldt dat de gedeputeerde staten van de provincie, waarin deze gebieden helemaal of grotendeels liggen, bevoegd zijn (art. 2, lid 1 en 2a, lid 1). Voor uw aanvraag is dit de Provincie Drenthe.

2.3. Relevante Natura 2000-gebieden

De aangevraagde activiteit heeft mogelijk negatieve effecten op de omliggende Natura 2000-gebieden, in dit geval het Zuidlaardermeergebied, Drentsche Aa, Drouwenerzand, Elperstroom, Bargerveen, Lieftingsbroek en de Duitse gebieden Emstal Latten-Papenburg, Rheiderland en Ems.

Naast de artikelen over de vergunningplicht (artikel 19d tot met 19g) is ook de paragraaf over het Programma Aanpak Stikstof (PAS) in de Nbwet van toepassing. Daarbij zijn tevens het Besluit grenswaarden PAS en de Regeling PAS belangrijk.

Op basis van de aangeleverde AERIUS-berekeningen hebben we vastgesteld dat de aangevraagde situatie een stikstofdepositie veroorzaakt die lager is dan de grenswaarden voor de betrokken Natura 2000-gebieden.

3. Procedure

3.1. Algemeen

De aanvraag is op 11 september 2015 door ons ontvangen. Op 18 november 2015 is een ontvangstbevestiging aan u verzonden. Een kopie van de aanvraag en een afschrift van de ontvangstbevestiging aan u zijn op dezelfde datum verzonden aan het Ministerie van Economische Zaken,

Gedeputeerde Staten van Groningen en aan de Colleges van Burgemeester en Wethouders van Aa en Hunze en Borger-Odoorn. Gedeputeerde Staten en de beide Colleges zijn daarbij op basis van artikel 44, derde lid, van de Nb-wet in de gelegenheid gesteld om binnen acht weken na de op de ontvangstbevestiging vermelde datum een zienswijze in te brengen.

3.2 Rijkscoördinatieregeling

Voor dit project is in artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a van de Elektriciteitswet 1998 bepaald dat op de besluitvorming de Rijkscoördinatieregeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) van toepassing is. De mogelijk mee te coördineren besluiten zijn aangewezen in het Uitvoeringsbesluit rijkscoördinatieregeling energieinfrastructuurprojecten. Bij brief van 18 september 2015 heeft de Minister van Economische Zaken (EZ) ons laten weten dat onder andere de benodigde vergunning in het kader van de Nb-wet 1998 onderdeel uitmaakt van deze procedure. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor het Windpark gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de Minister van EZ.

Afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) is in combinatie met artikel 3.31 van de Wro van toepassing op de voorbereiding van de besluiten die onder de Rijkscoördinatieregeling vallen. Dat betekent onder andere dat de besluiten de uniforme openbare voorbereidingsprocedure doorlopen. Dit geldt ook voor besluiten waarvoor zonder rijkscoördinatieregeling afdeling 3.4 van de Awb niet van toepassing zou zijn. De procedure behelst onder meer dat van een besluit eerst een ontwerp ter inzage wordt gelegd voordat een definitief besluit wordt genomen.

In de rijkscoördinatieregeling is eveneens bepaald dat de aangewezen minister voor alle besluiten gezamenlijk toepassing kan geven aan de artikelen 3:11, eerste lid en 3:12 van de Awb. Dat wil in dit geval zeggen dat de Minister van EZ zorgdraagt voor kennisgeving en ter inzagelegging van de besluiten die nodig zijn voor het windpark.

3.3 Zienswijzen

Van 4 maart 2016 tot en met 20 april 2016 heeft het ontwerpbesluit ter inzage gelegen.

Er zijn ons twee zienswijzen doorgezonden door het Ministerie van EZ. Voor de inhoudelijke beoordeling daarvan verwijzen wij naar de zienswijzennota van het Ministerie van EZ. De zienswijzen hebben tot twee aanpassingen in deze beschikking geleid, namelijk:

- In figuur 1 is een turbine die vermeld stond als turbine van Raedthuys gecorrigeerd naar turbine van DEE, conform de aanvraag;
- In voorschrift C. onder c. is de tekst 'verstoring van vogels', vervangen door 'verstoring van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans'.

4. Effecten van het voornemen

4.1. Is er sprake van significant negatief effect?

Er kan gesteld worden dat er sprake is van een significant negatief effect als ten gevolge van menselijk handelen een instandhoudingsdoelstelling van een Natura 2000-gebied niet gehaald zal worden.

Op voorhand konden deze effecten niet uitgesloten worden. Daarom is ten behoeve van het windpark een Passende Beoordeling (PB) opgesteld. In de volgende paragraaf worden in het kort de strekking en conclusies van deze PB weergegeven

4.2. De Passende Beoordeling

In de MER die voor het windpark is opgesteld staat welke effecten op het milieu – inclusief landschap en natuur - er te verwachten zijn van twee hoofdalternatieven, een variant op beide hoofdalternatieven en het voorkeursalternatief (VKA). Voor het VKA is onderzocht wat de effecten zijn van een combinatie van worst-case aannames. Ten eerste een lage ashoogte met een grote rotordiameter. Dit vanwege de tiplaagte en de grootte van de rotor: hoe lager de tip aan de onderzijde, hoe conservatiever/meer worst case. Ten tweede een hoge ashoogte met een kleine rotordiameter. De combinatie van een lage ashoogte met een grote rotordiameter is conservatief en laat het maximum effect zien.

Voor de betreffende milieuaspecten zijn verschillende rapporten opgesteld waarin per aspect een effectbeschrijving en mogelijke mitigerende en/of compenserende maatregelen zijn opgenomen. Eén van de rapporten is de PB. Hierin zijn de effecten onderzocht van de aanleg en de exploitatie van het VKA voor het windpark op de beschermde natuurgebieden in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998, zijnde Natura 2000-gebieden en Beschermde Natuurmonumenten.

Het plangebied

Het plangebied maakt onderdeel uit van de Drentse Veenkoloniën, een relatief open landschap met grootschalige akkerbouwgebieden. Maïs, graan, aardappels en suikerbieten worden het meest verbouwd. Verspreid over het gebied komen ook kleinere graspercelen voor. Er liggen verschillende Natura 2000-gebieden in de omgeving (binnen een straal van 25 km) van het plangebied, namelijk Zuidlaardermeergebied, Drentsche Aa-gebied, Drouwenerzand, Elperstroomgebied, Lieftingsbroek en Bargerveen. Voor wat betreft Duitsland liggen de Natura 2000-gebieden Emstal von Latten bis Papenburg, Rheiderland en Ems binnen deze 'cirkel'.

De effecten

Het plangebied ligt niet in een Natura 2000-gebied. Er is dus met zekerheid geen sprake van verlies van areaal van de **beschermde habitattypen** door ruimtebeslag. Verder is er geen sprake van relevante emissies van schadelijke stoffen naar lucht, water of bodem of van veranderingen in grond- of oppervlaktewateren. Effecten op beschermde habitattypen als gevolg van externe werking zijn daarom ook niet aan de orde. Ten aanzien van de emissies naar de lucht zie ook paragraaf 4.3.

Het Drentsche Aa-gebied en Ems zijn aangewezen voor enkele **diersoorten** van bijlage II van de Habitatrichtlijn. Deze soorten zijn gebonden aan deze gebieden en komen er dus niet of niet ver buiten. Het windpark ligt op tenminste 5 kilometer afstand van deze gebieden. Van verstoring van deze soorten of verslechtering van hun habitats als gevolg van het windpark is daarom geen sprake.

Van de eerder genoemde Natura 2000-gebieden in de omgeving van het plangebied zijn alleen het Zuidlaardermeergebied, het Bargerveen, Emstal Lathen-Papenburg en Rheiderland aangewezen voor een aantal **soorten broedvogels en niet-broedvogels** in het kader van de Vogelrichtlijn. Om verschillende redenen - met name de grote afstand tussen het plangebied en de Natura 2000-gebieden - zijn significant negatieve effecten op broedvogels door verstoring (inclusief sterfte) door de aanleg en het gebruik van het windpark op voorhand uit te sluiten. Broedvogels zijn vooral actief in de Natura 2000-gebieden zelf en de onmiddellijke omgeving ervan. De enige soorten die wel negatieve effecten kunnen ondervinden zijn de niet-broedvogels kleine zwaan, kolgans en toendrarietgans. Hieronder wordt dit nader toegelicht.

Nadere toelichting op mogelijke negatieve effecten op niet-broedvogels

De effecten op de genoemde vogelsoorten (allen niet-broedvogels) betreft verstoring tijdens de aanlegfase. In de gebruiksfase is er behalve verstoring ook kans op aanvaring met de windmolens.

De tijdelijke verstoringseffecten in **de aanlegfase** hebben vooral te maken met de werkzaamheden die moeten worden verricht. Te denken valt aan effecten als geluid, beweging en trillingen als gevolg van aanleg en gebruik van ontsluitingswegen, heen en weer rijden van (vracht)auto's en het (mogelijk) heien van funderingen voor de windturbines. Ook kan door de werkzaamheden op beperkte schaal, lokaal tijdelijk habitatverlies optreden, overigens zoals aangegeven niet binnen de genoemde Natura 2000-gebieden. Doordat de realisatie van het windpark gefaseerd plaats zal vinden, is het voor de vogels mogelijk om in een ander deel van het plangebied of in de onmiddellijke nabijheid daarvan te foerageren.

In de **gebruiksfase** van het windpark kan het agrarisch gebied in de directe omgeving van de windmolens voor met name toendrarietgans, kolgans en kleine zwaan door de aanwezigheid van het beoogde windpark en de mogelijk versturende werking van de turbines minder geschikt worden als foerageergebied. Dit kan uiteindelijk mogelijk een negatief gevolg hebben voor de instandhoudingsdoelen voor deze soorten van het Bargerveen en het Zuidlaardermeergebied.

Onderzocht is hoe de afname van potentieel foerageergebied zich verhoudt tot het totaal aan potentieel beschikbaar foerageergebied in de ruime omgeving van de beide Natura 2000-gebieden. Uit dit onderzoek blijkt dat er in de regio een ruim overschot is aan potentieel foerageergebied voor alle drie de vogelsoorten. Daarbij geldt dat de berekeningen zijn uitgevoerd voor de varianten in de MER en dat hierbij derhalve uit is gegaan van een groter aantal windturbines dan waar in het VKA sprake van is. In alle situaties (aantallen windturbines) blijkt sprake van een ruim overschot.

Ook is onderzocht wat de invloed van de windmolens is op de instandhoudingsdoelen van het Bargerveen en het Zuidlaardermeergebied als gekeken wordt naar sterfte van vogels na aanvaring met de turbines. Ook hier is gekozen voor een worst-case benadering bij het voorspellen van aantallen slachtoffers. Uit de berekeningen (zie tabel 1) blijkt dat de jaarlijkse sterfte voor toendrarietgans en kolgans onder de zogenaamde 1% mortaliteitsnorm (het aantal individuen van een soort dat jaarlijks overlijdt x de grootte van de populatie x 0,01) blijft. Over deze norm bestaat jurisprudentie van de Raad van State¹. Effecten die onder de norm blijven kunnen worden beschouwd als verwaarloosbaar. Voor de kleine zwaan is het aantal slachtoffers per jaar berekend op minder dan 1, oftewel verwaarloosbaar.

Tabel 1

Soort	Slachtoffers	1% norm	populatie
<i>Zuidlaardermeer</i>			
Toendrarietgans	5-7	9,0	3.900
Kolgans	2-3	16,4	5.850
<i>Bargerveen</i>			
Toendrarietgans	3-5	53,2	23.113

Wanneer vogels door een windparkopstelling hun voedsel- of rustgebied niet kunnen bereiken of dergelijke gebieden in belangrijke mate minder functioneel worden is sprake van barrièrewerking. Door gaten en ruimte in de (lijn)opstellingen van de turbines blijven belangrijke foerageergebieden bereikbaar. Alleen in deelgebied De Drentse Monden kan er wel sprake zijn van enige hinder als de vogels tot enkele kilometers moeten omvliegen, maar dit leidt naar verwachting niet tot het onbereikbaar worden van foerageer- of rustgebieden.

Om te kunnen beoordelen of het aantal aanvaringsslachtoffers na realisatie van het windpark gelijke tred houdt met de aantallen die op basis van modellen zijn voorspeld, is een voorschrift opgenomen voor monitoring.

Effecten op vleermuizen

Uit het rapport 'Vleermuizen in Noordoost-Drenthe' dat ten behoeve van de MER voor het windpark is opgesteld blijkt dat het aantal vleermuizen in het plangebied gering is. Belangrijkste reden is het open,

¹ Uitspraak nr. 200801465/1/R2

karakter van het landschap. Op de vleermuizen die in het gebied aanwezig zijn, zijn overigens geen instandhoudingsdoelstellingen in het kader van een nabijgelegen Natura 2000-gebied van toepassing.

Conclusie

Uit de Passende Beoordeling (PB) blijkt dat er als gevolg van het realiseren van het windpark geen negatieve effecten zijn te verwachten op door de Habitatrichtlijn beschermde habitattypen en diersoorten binnen de nabijgelegen Natura 2000-gebieden. Ook de effecten op broedvogelsoorten die op basis van de Vogelrichtlijn zijn beschermd, zijn nihil. Op basis van de PB komt naar voren dat significant verstorende effecten (inclusief sterfte) met zekerheid zijn uit te sluiten. Negatieve effecten op enkele niet-broedvogelsoorten zijn op voorhand niet uit te sluiten. Deze effecten zijn onderzocht. Significant negatief verstorende effecten (inclusief sterfte) kunnen op basis van dit onderzoek met zekerheid worden uitgesloten.

Om te kunnen beoordelen of het aantal aanvaringsslachtoffers na realisatie van het windpark gelijke tred houdt met de aantallen die op basis van modellen zijn voorspeld, is een voorschrift opgenomen voor monitoring.

4.3 Effecten als gevolg van stikstof

Stikstofeffecten worden sinds het Programma Aanpak Stikstof (PAS) op 1 juli 2015 in werking is getreden, beoordeeld volgens de PAS-systematiek. De effecten worden berekend door het programma AERIUS. Het PAS is in zijn geheel al passend beoordeeld. Het PAS gaat kort gezegd uit van het toedelen van ontwikkelingsruimte (depositie) aan projecten, totdat deze ontwikkelingsruimte geheel is uitgegeven.

Heeft een project een stikstofdepositie van meer dan 3 mol/ha/jaar op een beschermd habitatype in een Natura 2000-gebied, dan kan hiervoor geen vergunning worden verleend. Bij een depositie tussen de 1 en 3 mol/ha/jaar is het project vergunningplichtig en bij een depositie tussen de 0,05 mol/ha/jaar en 1 mol/ha/jaar geldt een meldingsplicht. Als de depositie lager is dan 0,05 mol/ha/jaar is een project vergunningvrij.

In de gebruiksfase zijn er als gevolg van het windpark verwaarloosbare stikstofeffecten aangezien het aantal verkeersbewegingen minimaal is (een windturbine wordt minder dan eens per maand bezocht door middel van een bestelbusje voor regulier onderhoud en inspectie). Alleen tijdens de aanleg van het windpark is in potentie sprake van relevante stikstofemissie en kan effect door stikstofdepositie optreden, vooral door diverse transport- en graafwerkzaamheden.

Om duidelijkheid te krijgen over de effecten van stikstofdepositie als gevolg van de aanlegfase van het Windpark is een AERIUS-berekening gemaakt. Deze berekening is als bijlage bij deze beschikking gevoegd. Uit deze berekening blijkt dat de depositie ten hoogste 0,04 mol/ha/jaar bedraagt op een habitatype in het Drouwenerzand. Dit betekent dat deze effecten als niet-significant kunnen worden aangemerkt, ook als ze structureel van aard zouden zijn. Zoals eerder opgemerkt treden ze echter alleen op in de aanlegfase van het windpark.

4.4 Cumulatie van effecten

Gebleken is uit de PB dat als gevolg van het geplande windpark geen of hooguit verwaarloosbare effecten zullen optreden op habitattypen of soorten waarvoor de nabijgelegen Natura 2000-gebieden zijn aangewezen. De effecten zijn dusdanig klein, dat het in cumulatie met effecten van andere projecten in de omgeving nooit de oorzaak kan zijn voor het optreden van significant negatieve effecten.

Overigens zijn op dit moment geen Nbwet-vergunde maar nog niet gerealiseerde projecten bekend, die de omvang en kwaliteit van slaapplaatsen van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans in het

Zuidlaardermeergebied en het Bargerveen zouden kunnen aantasten. Significant negatieve effecten kunnen derhalve ook met inbegrip van cumulatieve effecten worden uitgesloten.

5. Toetsing aan artikelen 19d en 19e van de Nb-wet 1998

Naast de aandacht voor het bepaalde in artikel 19d, zie hiervoor, is er ook aanleiding om het bepaalde in artikel 19e, onder c, van de Nb-wet 1998, bij de motivering van deze vergunning te betrekken, daar waar het gaat om de bepaling dat gedeputeerde staten bij het verlenen van een dergelijke vergunning rekening houden met "vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden".

De in artikel 19e van de Nb-wet 1998 genoemde aspecten verzetten zich niet tegen de verlening van dit besluit; evenmin zijn er andere vereisten relevant die weigering zouden rechtvaardigen.

6. Besluit

Hierbij komen wij tot het oordeel, mede gelet op hetgeen wat is overwogen in paragraaf 4, dat de aangevraagde vergunning kan worden verleend.

7. Voorschriften

Zoals gebruikelijk, maakt de aanvraag inclusief bijlagen onlosmakelijk deel uit van deze vergunning.

Wij verlenen de gevraagde vergunning op basis van artikel 19d Nbwet onder de volgende voorwaarden:

- A. Het windpark dient te worden gerealiseerd zoals in deze beschikking en de bijbehorende stukken staat aangegeven.
- B. Uiterlijk drie maanden voor de start van de bouwwerkzaamheden wordt een gezamenlijk monitoringsplan van alle windparken ter goedkeuring aan ons voorgelegd. Het bevoegd gezag besluit op het plan binnen 8 weken na ontvangst. Pas nadat goedkeuring is gegeven, mag gestart worden met de bouwwerkzaamheden.
- C. Na het in gebruik stellen van het gehele windpark, maar minimaal vanaf één jaar na in gebruik name van het eerste deelpark dient tot en met drie jaar na het in gebruik stellen van het laatste deelpark uit figuur 1 monitoring plaats te vinden conform het door ons goedgekeurde monitoringsplan. Door monitoring wordt door de aanvragers in ieder geval onderzoek gedaan naar:
 - a. aantal aanvaringsslachtoffers van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans;
 - b. de omstandigheden waaronder de slachtoffers vallen;
 - c. verstoring van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans.
- D. Wanneer uit de monitoring blijkt dat er onvoorziene significant negatieve effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen van de betreffende soorten, dan worden in overleg met ons zo snel mogelijk maatregelen getroffen om deze effecten ongedaan te maken danwel te beperken.

8. Procedure en samenhangend besluiten

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor Windpark De Drentse Monden-Oostermoer. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatieregeling van toepassing (zie paragraaf 3.2).

De minister van EZ heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor Windpark De Drentse Monden-Oostermoer bevorderd. Onderhavig besluit is samen met het inpassingsplan en andere besluiten als volgt voorbereid:

- op 3 maart 2016 en 14 maart 2016 is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp gepubliceerd in de Staatscourant; kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen;

- op 2 maart 2016 is door de Minister van EZ een ontwerp van het besluit gezonden aan Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V., Raedthuys Windenergie B.V. en Windpark Oostermoer Exploitatie B.V. gezonden;
- het ontwerp van het besluit heeft van 4 maart 2016 tot en met 20 april 2016 ter inzage gelegen bij de gemeente Aa en Hunze, Spiekersteeg 1, 9461 BH Gieten, de gemeente Borger-Odoorn, Hoofdstraat 50, 7875 AD Exloo en de gemeente Stadskanaal, Raadhuisplein 1, 9501 SZ Stadskanaal;
- er zijn diverse spreekuren georganiseerd in de regio, op 21, 22, 29 en 30 maart en op 6, 7 en 12 april 2016, waarbij de mogelijkheid werd geboden mondeling zienswijze naar voren te brengen.

9. Rechtsmiddelen

Belanghebbenden die een zienswijze hebben ingediend op het ontwerpbesluit kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende die redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

Op dit besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het besluit. Na afloop van de termijn van zes weken kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd. Het wordt aanbevolen in het beroepschrift te vermelden dat de Crisis- en herstelwet van toepassing is.

Gedeputeerde Staten voornoemd,
namens dezen,

[Redacted signature]

[Redacted name],

Teamleider team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Bijlagen:

Onderdeel van dit besluit is de vergunningaanvraag van 17 september 2015 inclusief bijlagen, inclusief de aanvulling van 7 oktober 2015 en het erratum van 18 november 2015.

Afspraken overleg besluit ontheffing Wet natuurbescherming 14 juni 2017
Deelnemers: [REDACTED]

Procesafspraken. De provincie Drenthe heeft de lead bij het maken van het verweerschrift. Partijen leveren input. Concreet komt het erop neer dat partijen uiterlijk 28 juni 2017 de tekstblokken aanleveren bij de provincie Drenthe ([REDACTED]). Binnen ongeveer een week wordt een eerste conceptversie gemaakt die dan aan partijen wordt gestuurd. Bedoeling is dat de definitieve versie voor de zomer 2017 (medio juli 2017) aan de Afdeling wordt verstuurd.

WJZ (ministerie EZ) heeft de lead bij het verweerschrift betreffende de omgevingsvergunning.

[REDACTED] zal aan [REDACTED] het verweerschrift WP N33 e-mailen. [REDACTED] zal aan [REDACTED] vragen hoe de correspondentie aan de Afdeling moet verlopen.

In de e-mail correspondentie graag naast de huidige lijst met namen, [REDACTED].

De beroepschriften worden doorgenomen en per beroepschrift wordt aangegeven op welk specifieke punt welke partij(en) input leveren. De andere punten die wel zijn besproken en hieronder niet worden genoemd, worden door de provincie Drenthe van een reactie voorzien.

- Lokatiekeuze: Pondera
- Ontvankelijkheid: Een algemene tekst m.b.t. relativiteitsbeginsel wordt gemaakt door Stibbe. Dit geldt ook voor dit punt in de andere beroepsschriften (o.a. [REDACTED]).

- P.6) niet obv 3.10 onder a Wnb: Pondera en Provincie
- P.7) niet meenemen vleermuizen onderzoek: Stibbe en Pondera
- P.7) niet actueel rapport: Stibbe en Pondera
- P.7) niet in overeenstemming met vleermuizen protocol: Pondera
- P.14) mitigerende maatregelen. Onduidelijk om te beoordelen omdat niet duidelijk is wanneer ieder afzonderlijk windpark wordt gerealiseerd: Pondera
- P.15) toepassen ORNIS i.p.v. PBR: Pondera
- P.19) 50 vogelslachtoffers niet onderbouwd: Pondera/ BuWa ([REDACTED])
- P.20) losse procedures. Ontheffing FFwet is niet in samenhang met Wro procedure gevolgd: Stibbe
- P.21) toepassen 6.19 Awb is onwenselijk: EZ WJZ

- p.3) aandachtspunt: er wordt een nader beroepschrift aangekondigd.

- P.3) punt 14: Niet op ingaan
- P.4) punt 13: Pondera/ BuWa (Hein)
- P.4) punt 14: Stibbe
- P.4) punt 15: Niet op ingaan
- P.4) punt 16: RVO
- P.5) punt 18: RVO
- P.5) punten 19 en 20: Pondera
- P.5) punt 21: indien de brief niet terinzage heeft gelegen dan
bijvoegen: Pondera/Stibbe
- P.5) punt 23: Pondera/ BuWa () en Provincie
- P.5) Punt 24: RVO
- P.6) punt IIa: WJZ

- 1) Stibbe
- 2) Aanhaken: Stibbe
- p.5) punt 8: RVO
- p.5) punt 9: Pondera/ (uit eerder verweerschrift)
- punten 12, 15 en 16: Pondera

- Ecologie: Pondera
- Mijnbouw: Algemeen verhaal: provincie

- Alternatieven: provincie (zie verweerschrift H.6 / NvA)

Aan:
Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State
t.a.v. t.a.v. de heer [REDACTED]
Postbus 20019
2500 EA DEN HAAG

Assen, 18 juli 2017
Ons kenmerk
Behandeld door: mevrouw [REDACTED]
Uw kenmerk: Borger Odoorn en Aa en Hunze RIP Windpark De Drentse Monden en Oostermoer Ontheffing Flora en Faunawet en wijzigingsbesl. omg. verg. en verg. Nbw 1998 (CHW), (kenmerk 201703826/1/R6)
Onderwerp: verweerschrift inzake de beroepen ontheffing soortenbescherming en wijziging verg. Nbw.

I. Inleiding

In antwoord op uw brief van 31 mei 2017, met zaaknummer 201703826/1/R6, inzake onder andere de beroepen tegen het besluit van de Staatssecretaris van Economische Zaken van 28 februari 2017 tot het verlenen van een ontheffing van de Wet natuurbescherming en het besluit van Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe van 22 maart 2017 tot het wijzigen van de verleende vergunning van de Natuurbeschermingswet 1998 voor Windpark De Drentse Monden en Oostermoer (hierna: windpark), bericht ik uw Afdeling, als volgt.

- a. Bij besluiten van 22 september 2016 hebben de ministers voor het windpark een viertal omgevingsvergunningen verleend voor het oprichten en in werking hebben van in totaal 45 windturbines in de deelgebieden respectievelijk RH, OM, DEE en Cluster DEE. Bij besluiten van 24 maart 2017 (hierna: de wijzigingsbesluiten omgevingsvergunning) zijn deze vier vergunningen alle op gelijke wijze gewijzigd. Met de wijziging van de omgevingsvergunningen is in deze vergunningen een onjuiste verwijzing naar een planregel van het inpassingsplan gecorrigeerd.
- b. Bij besluit van 16 september 2016 (kenmerk 201502262-00654839) hebben Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe een vergunning als bedoeld in art. 19d verleend voor een vijftigtal windturbines in het windpark. Gezien art. 9.4 lid 1 en 2 Wet natuurbescherming geldt dit besluit als een vergunning als bedoeld in art. 2.7 lid 2 Wet natuurbescherming.

c. Bij besluit van 28 februari 2017 heeft de Staatssecretaris van Economische Zaken voor het windpark ontheffing verleend van de Wet natuurbescherming.

d. Bij besluit van 22 maart 2017 hebben Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe de op 16 september 2016 verleende vergunning krachtens artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998 gewijzigd (het wijzigingsbesluit Nb-wetvergunning).

Voor de besluiten onder a. wordt het verweer gevoerd door de Minister van Economische Zaken. Voor de besluiten onder b. hebben wij u bij brief van 20 december 2016 (kenmerk 201502262-00671066) ons verweer doen toekomen.

Met dit verweerschrift voeren wij verweer tegen de beroepsgronden die zijn aangevoerd tegen de besluiten genoemd onder c en d (hierna: de besluiten). Van deze besluiten is kennisgeving gedaan in de Staatcourant van 6 april 2017 (Stcrt. 2017, nr. 18676). Deze kennisgeving is ook geplaatst in enkele lokale bladen. De besluiten hebben van vrijdag 7 april 2017 tot en met vrijdag 19 mei 2017 op drie locaties ter inzage gelegen en zijn digitaal beschikbaar gesteld via de website van Bureau Energieprojecten (www.bureau-energieprojecten.nl). Van 7 april 2017 tot en met vrijdag 19 mei 2017 kon tegen de besluiten beroep worden ingesteld. Gedurende deze termijn zijn er bij uw Afdeling zes beroepschriften ingediend die (mede) zien op het wijzigingsbesluit Nbwetvergunning en de ontheffing soortenbescherming Wet natuurbescherming, namelijk het beroep van [REDACTED] (hierna: [REDACTED]), Stichting Platform Storm en anderen (hierna: Platform Storm), het beroep van [REDACTED] (hierna: [REDACTED]), Stichting WindNEE en anderen (hierna: WindNEE), het beroep van [REDACTED] en [REDACTED] (hierna: [REDACTED]) en het beroep van [REDACTED] (hierna: [REDACTED]).

Met dit verweerschrift zijn de volgende stukken meegestuurd:

- Formulier melding aanvang werkzaamheden behorende bij Ffw-ontheffing;
- Rapport Vleermuizen in Noordoost-Drenthe, 30 november 2016;
- Brief van 1 februari 2017, ontvangen door Gedeputeerde Staten op 6 februari 2017, met bijlage notitie van Bureau Waardenburg.

II. Wet Natuurbescherming

De Wet natuurbescherming is per 1 januari 2017 in werking getreden en geeft het wettelijke kader voor de bescherming van natuurgebieden en voor soortenbescherming. Tot 31 december 2016 waren de Flora en faunawet (hierna: Ffw) en de Natuurbeschermingswet 1998 (hierna: Nb-wet) van toepassing. De vergunning krachtens artikel 19d van de Nb-wet is aangevraagd en verleend voor 31 december 2016 en derhalve onder de werking van de Nbw 1998. Het ontwerpbesluit voor de ontheffing van de Ffw dateert van voor 31 december 2016 en is derhalve nog geformuleerd conform de oude regelgeving. De ontheffing is evenwel na 1 januari 2017 en derhalve onder de werking van de Wet natuurbescherming (Wnb) verleend. Waar nodig zijn de veranderingen ten opzichte van de oude regelgeving inzichtelijk gemaakt.

Het windpark tast de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden in de omgeving van het plangebied niet aan. Daartoe wordt verwezen naar de door de

provincie Drenthe voor het project verleende vergunning op grond van artikel 19d van de Wet natuurbescherming van 16 september 2016, kenmerk 201502262-00654839. Daarnaast is voor een aantal soorten ontheffing verleend voor de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 3.1 en 3.5 van de Wet natuurbescherming door de Rijksdienst voor ondernemend Nederland op 28 februari 2017, kenmerk FF/75C/2015/0382.

Er is ten behoeve van de besluitvorming uitvoerig en afdoende onderzoek naar de effecten op de flora en fauna voor zowel soorten als gebieden gedaan. De besluitvorming is op dit onderzoek gebaseerd en er zijn geen redenen om te twijfelen aan de uitvoerbaarheid van het project, zoals in de beroepen naar voren wordt gebracht. Er zijn in de beroepen ook geen onderbouwde feiten of omstandigheden aangedragen die kunnen leiden tot een ander oordeel of doen twijfelen aan de juistheid of bruikbaarheid van het deskundigenonderzoek.

Met de inwerkingtreding van de Wnb is de bevoegdheid ten aanzien van de ontheffingverlening voor soortenbescherming overgegaan van de minister van Economische Zaken naar Gedeputeerde Staten van de provincies. Op grond van art. 9.10, lid 4 Wnb was de minister van Economische Zaken bevoegd op de aanvraag voor ontheffing ten behoeve van het windpark te beslissen. De aanvraag voor de ontheffing was immers ingediend voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Wnb. Niettemin biedt het overgangsrecht geen duidelijke regeling omtrent het gezag dat verweer dient te voeren in het beroep bij uw Afdeling. Vanwege de bevoegdheidsoverdracht per 1 januari 2017 naar Gedeputeerde Staten en de afwezigheid van een specifieke regeling voor behoud van bevoegdheid in het verweer, hebben de minister van Economische Zaken en Gedeputeerde Staten van Drenthe gezamenlijk geconcludeerd tot het laten voeren van verweer door Gedeputeerde Staten van Drenthe.

Wij hebben bij brief van 20 december 2016 (kenmerk 201502262-00671066) reeds verweer gevoerd tegen de beroepen gericht tegen de verleende Nb-wetvergunning. De Minister van Economische Zaken en de Minister van Infrastructuur en Milieu hebben u separaat een verweerschrift doen toekomen ten aanzien van de beroepen gericht tegen de wijzigingsbesluiten omgevingsvergunningen.

Bij brief van 13 juni 2017, met kenmerk WJZ / 17092479, zijn aan uw Afdeling, in reactie op uw brief van 31 mei 2017, de op deze zaak betrekking hebbende stukken toegezonden. Tevens zijn de stukken digitaal aangeleverd.

Met deze brief doen wij u dit verweerschrift en aanvullende stukken toekomen ten aanzien van de beroepen gericht tegen het wijzigingsbesluit Nb-wetvergunning en de ontheffing van de Wet natuurbescherming.

Alvorens over te gaan tot een inhoudelijke bespreking van de aangevoerde beroepsgronden, willen Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe (hierna: Gedeputeerde Staten) de volgende meer procedurele opmerkingen onder uw aandacht brengen.

III. Relativiteit

Artikel 8:69a van de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb) bepaalt dat de bestuursrechter een besluit niet vernietigt op de grond dat het in strijd is met een geschreven of ongeschreven rechtsregel of een algemeen rechtsbeginsel, indien deze regel of dit beginsel kennelijk niet strekt tot bescherming van de belangen van degene die zich daarop beroept. Met andere woorden, er moet een verband bestaan tussen de geschonden norm en het belang waarin de appellant door het bestreden besluit dreigt te worden geschaad.

Gedeputeerde Staten vragen zich af of de normen die door appellanten in de beroepschriften worden ingeroepen, wel strekken tot bescherming van hun belangen. Uw Afdeling heeft hierover in uw uitspraak over het bestemmingsplan Zwanenburg en het al dan niet verkrijgen van een Ffw-ontheffing als volgt overwogen:

*"De ingeroepen normen uit de Ffw strekken tot bescherming van plant- en diersoorten. Het daadwerkelijke belang waarin [appellant] dreigt te worden geraakt als gevolg van de voorziene ontwikkelingen, is het belang bij het behoud van een goede kwaliteit van zijn directe leefomgeving. Gelet op de ligging van zijn woning op een afstand van hemelsbreed ongeveer 125 m van de voormalige brandweerkazerne waarin de verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis zijn aangetroffen en de omstandigheid dat zich daartussen bebouwing bevindt, is de Afdeling van oordeel dat op die afstand de goede kwaliteit van de directe leefomgeving van [appellant] niet aan de orde is. Derhalve moet worden geoordeeld dat de Ffw kennelijk niet strekt tot bescherming van zijn belangen. Artikel 8:69a van de Awb staat in zoverre dan ook aan een mogelijke vernietiging van het bestreden besluit in de weg."*¹

Nu appellanten op een afstand van minimaal 380 meter van de locatie van de dichtstbijzijnde turbine wonen waarvoor de Ffw-ontheffing is verleend, lijkt vanwege deze afstand een aantasting van de goede kwaliteit van hun directe leefomgeving niet aan de orde te zijn. Gedeputeerde Staten refereren zich aan uw oordeel terzake de al dan niet toepasselijkheid van het relativiteitsvereiste ex artikel 8:69a Awb. Dit betreft een aspect van openbare orde, dat aldus door uw Afdeling ambtshalve dient te worden beoordeeld.²

IV. Belanghebbendheid

Ten aanzien van Stichting Platform Storm vragen Gedeputeerde Staten zich af of zij belanghebbende is bij de ontheffing van de Wnb. In de statuten van Stichting Platform Storm is het volgende bepaald:

¹ ABRvS 13 augustus 2014, ECLI:NL:RVS:2014:3012, r.o. 3.2; vergelijkbaar ABRvS 10 mei 2017, ECLI:NL:RVS:2017:1247, r.o. 23.2.

² Kamerstukken II 2009/10, 32450, nr. 3, p. 53.

DOEL EN MIDDELEN

Artikel 2

1. De stichting heeft ten doel:
 - a. de plaatsing van windmolens tegen te gaan op het grondgebied van de gemeente Borger-Odoorn en/of het direct aangrenzende grondgebied van andere gemeenten;
 - b. het verrichten van alle verdere handelingen, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.
2. De stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door:
 - a. het geven van objectieve voorlichting over windenergie en andere alternatieve energiebronnen;
 - b. het bijstaan van burgers die zich verzetten tegen de plaatsing van windmolens
 - c. het zelfstandig en/of namens belanghebbenden aangaan van juridische procedures binnen de beschikbare mogelijkheden;
 - d. het aanwenden van alle overige wettige middelen, welke het bereiken van het gestelde doel kunnen dienen.

Uit de statuten blijkt niet dat Stichting Platform Storm zich het belang van de bescherming van in de bij de ontheffing genoemde diersoorten of van de bescherming van de woon- en leefomgeving van degenen wiens belang zij vertegenwoordigt heeft aangetrokken.³ Op grond hiervan menen Gedeputeerde Staten dat Stichting Platform Storm volgens artikel 1:2, derde lid Awb geen belanghebbende is bij de ontheffing van de Wnb.

V. Beroepschriften

Zienswijzen;

- a. Voor zover appellanten hierover in algemene termen stellen dat de Staatssecretaris van Economische Zaken de zienswijzen onvoldoende gemotiveerd heeft afgedaan en dat daarmee de Staatssecretaris van Economische Zaken dus de zienswijze erkent, geven Gedeputeerde Staten hierbij nadrukkelijk aan dat de zienswijzen die zijn ingebracht niet erkend zijn, tenzij dit expliciet door de Staatssecretaris is aangegeven in de Nota van Antwoord dan wel in dit verweerschrift.
- b. Voor zover appellanten betogen dat de Staatssecretaris niet voldoende is ingegaan op alle naar voren gebrachte zienswijzen, verwijzen Gedeputeerde Staten naar artikel 3:46 Awb. Het motiveringsvereiste verzet zich er niet tegen dat de Staatssecretaris de zienswijzen samengevat weergeeft. In dit verband verwijzen Gedeputeerde Staten naar r.o. 9.2 van de uitspraak van de Afdeling van 26 april 2017 (ECLI: ECLI:NL:RVS:2017:1141, Tb en Bp Zuidasdok) Daarin oordeelde de Afdeling als volgt: *“dat niet op ieder argument ter ondersteuning van een zienswijze afzonderlijk is ingegaan, is op zichzelf geen aanleiding voor het oordeel dat de bestreden besluiten niet voldoende zijn gemotiveerd”*.

³ ABRvS 31 maart 2011, ECLI:NL:RVS:2011:BQ0258; ABRvS 23 juni 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BM8802.

VI. Behandeling beroepsgronden

In paragraaf 1 wordt een reactie gegeven op het beroep van [REDACTED]. In paragraaf 2 wordt een reactie gegeven op het beroep van Platform Storm. In paragraaf 3 wordt ingegaan op het beroep van [REDACTED]. In paragraaf 4 wordt ingegaan op het beroep van WindNee. In paragraaf 5 wordt ingegaan op het beroep van [REDACTED] en in paragraaf 6 wordt ingegaan op het beroep van [REDACTED].

1. Beroep van [REDACTED]

- A. *Volgens [REDACTED] hebben de initiatiefnemers bij de locatiekeuze en de opstelling van de turbines geen rekening gehouden met het voorkomen van vogels in het plangebied.*

Reactie:

Zoals opgenomen in de aanvraag (paragraaf 4.1.2. van bijlage 1) kan het plaatsen van windturbines in Nederland op alle locaties leiden tot verstoring, doden en/of verwonden van beschermde diersoorten (veelal vogels en/of vleermuizen) gezien het brede voorkomen van soorten, zoals onder meer blijkt uit de Nationale Windmolenrisicokaart van Vogelbescherming Nederland.

De keuze voor de locatie van windpark Drentse Monden – Oostermoer (windpark DMOM) is vanuit ecologisch perspectief een logische, omdat:

- alternatieve locaties zijn onderzocht in het MER en de locatie op basis van onder meer een plan MER in de Structuurvisie Wind op Land is aangewezen. Het aspect ecologie is daarbij betrokken;
- de keuze van de locatie onder andere is gebaseerd op veldonderzoek naar concentraties van vogelsoorten en vleermuizen en afstand wordt gehouden tot belangrijke gebieden, zoals Natura 2000-gebieden;
- de locatie voor Nederlandse begrippen een relatief lage dichtheid en aanwezigheid kent van beschermde soorten;
- op de locatie (van de windturbines) zich geen vaste verblijfplaatsen van vleermuizen of jaarrond beschermde nesten van vogels bevinden;
- de locatie op afstand is gelegen van belangrijke of essentiële foerageergebieden voor vleermuizen en vogelsoorten (zoals ganzen, zwanen, weidevogels);
- op de locatie van de windturbines geen bomen aanwezig zijn en dus geen potentiële verblijfplaatsen.

Bij de invulling van het plangebied zijn bovendien keuzes gemaakt die leiden tot het vermijden van aanvaringsslachtoffers. Ten behoeve van de uiteindelijk planologisch mogelijk gemaakte en vergunde opstelling zijn de volgende keuzes gemaakt:

- het aantal windturbines is beperkt tot 45, waardoor minder aanvaringsslachtoffers zullen vallen;
- de lijnopstelling in het noorden is verkort, waardoor het aantal aanvaringsslachtoffers onder ganzen wordt beperkt (gebied met de meeste vliegbewegingen vanuit het Zuidlaardermeer wordt vrij gehouden);
- de vloeivelden van Avebe worden vermeden; met name watervogels maken gebruik van de vloeivelden en deze keuze beperkt het aantal

aanvaringsslachtoffers en mogelijke verstoring voornamelijk voor deze soortgroep;

- het westelijk deel van het originele plangebied wordt slechts deels benut. Dit deel van het plangebied is relatief rijk aan akkerbroedvogels waardoor aanvaringsslachtoffers en mogelijke verstoring onder deze soorten worden beperkt.

Samenvattend kan gesteld worden dat ook de alternatieven (zowel op een geografisch schaalniveau, als op inrichtingsniveau) effecten op natuurwaarden hebben. De gekozen locatie van het project leidt niet tot grotere effecten op de natuur dan locaties elders in Nederland. In ieder geval worden beschermde natuurwaarden binnen de huidige gekozen locatie en opstelling zoveel mogelijk ontzien. Daarbij geldt aanvullend dat het gebied relatief gezien lage ecologische waarden en een lage aanwezigheid van beschermde soorten kent ten opzichte van andere gebieden in Nederland, bijvoorbeeld als het gaat om de aanwezigheid van vleermuizen. Tenslotte is ook in de keuze van het voorkeursalternatief rekening gehouden met het voorkomen van aanvaringsslachtoffers.

Gelet op het vorenstaande is, anders dan appellant stelt, bij de locatiekeuze en de opstelling van de turbines wel degelijk rekening gehouden met de aanwezigheid van vogels in het plangebied en kan worden geconcludeerd dat er geen reden is om aan te nemen dat er realistische alternatieven beschikbaar zijn voor het project met aanmerkelijke voordelen vanuit het oogpunt van het optreden van aanvaringsslachtoffers onder vogels of vleermuizen.

- B. [REDACTED] *stelt dat initiatiefnemers geen rekening hebben gehouden met de reeën die in het plangebied voorkomen.*

Reactie:

Uit de natuurtoets blijkt dat, vanwege het ontbreken van een geschikt habitatsgebied, wordt geconcludeerd dat het intensief agrarisch gebied in het plangebied geen betekenis heeft voor strikt beschermde soorten grondgebonden zoogdieren uit de oude Tabel 2 en 3 (Flora- en faunawet), met uitzondering van de waterspitsmuis (tabel 3) en de steenmarter (tabel 2). De werkzaamheden (aanleg en exploitatie van het windpark) kunnen omschreven worden als een ingreep in het kader van een ruimtelijke ontwikkeling. Voor het uitvoeren van dergelijke werkzaamheden geldt voor het overtreden van verbodsbepalingen in het kader van de Ffw (thans Wnb) een vrijstelling op grond van de provinciale verordening, voorheen bekend als de zogenoemde tabel 1 soorten (waaronder reeën). De gunstige staat van instandhouding van beschermde grondgebonden zoogdieren is niet in het geding als gevolg van realisatie van het windpark. Deze soorten betreffen namelijk soorten die algemeen voorkomen in Nederland. Daarbij komt dat het aantal dieren dat er potentieel mee gemoeid is zeer klein is, aldus de natuurtoets.

- C. [REDACTED] *merkt op dat wordt uitgegaan van 1% sterfte per jaar.*

Reactie:

Het is in het kader van de Ffw (thans Wnb) gebruikelijk om de sterfte onder vogels te toetsen aan landelijke populaties. Voor trekvogels kan ook aan de internationale zogenaamde Flyway populaties worden getoetst omdat deze populaties over

Nederland trekken en geen binding met Nederland hebben. Voor de vogelsoorten die zijn opgenomen in de ontheffing zijn geen (lokale) deelpopulaties te onderscheiden. Ten behoeve van de aanvraag is uitgebreid onderzoek verricht naar de mogelijke effecten van het windpark op vogelsoorten, waaronder trekvogels. Op basis van dit onderzoek

is het aantal mogelijke slachtoffers onder de vogelsoorten bepaald. Daarbij is ook rekening gehouden met relevante mitigerende maatregelen, waaronder het verkleinen van het project en de lay-out en positionering van windturbines. Uiteindelijk is geconcludeerd dat het project, al dan niet door het treffen van maatregelen, niet leidt tot een additionele sterfte van meer dan 1% van de jaarlijkse natuurlijke sterfte.⁴ De gunstige staat van instandhouding komt dan ook niet in gevaar.

2. Beroep Platform Storm

Wet natuurbescherming

- A. *Volgens Platform Storm kan niet met voldoende zekerheid worden gesteld dat geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de betrokken soort. Ten onrechte is de ontheffing niet tevens verleend voor overtreding van artikel 3.10, eerste lid, Wnb.*

Reactie:

Uit de onderzoeken die bij de ontheffingsaanvraag zijn gevoegd blijkt dat er op voorhand kan worden vastgesteld dat de 1% norm (ORNIS-criterium) niet wordt overschreden voor alle betrokken soorten. Er treedt daarmee met zekerheid geen effect op de gunstige staat van instandhouding op. Ook de Stichting advisering Bestuursrechtspraak (hierna: StAB) concludeert in haar rapport van 20 april 2017 over het inpassingsplan voor het windpark (StAB-40218, zie p. 98 daarvan) dat de effecten van het windpark op beschermde soorten toereikend zijn beoordeeld. Het is correct dat er wel ontheffing wordt verleend van de verbodsbepalingen van artikel 3.1 Wnb (voor de vogelsoorten) en van artikel 3.5 Wnb (voor de vleermuissoorten), en niet van artikel 3.10 Wnb. Dit is het geval, omdat de dieren waarvoor onder de Ffw-ontheffing is aangevraagd, onder de Wnb bescherming verkrijgen onder paragrafen 3.1 en 3.2 van de Wnb, en niet onder paragraaf 3.3 waar artikel 3.10 onder valt. De verbodsbepalingen van artikel 3.10 worden derhalve niet overtreden.

Gegevens

- B. *Platform Storm stelt dat het onderzoek naar vleermuizen van december 2016 ten onrechte niet gepubliceerd is en hierom betwisten zij het bestaan van dit onderzoek. Ook wordt gesteld dat een brief van 6 februari 2017 ten onrechte niet is gepubliceerd.*

Reactie:

In de brief, verzonden op 1 februari en ontvangen op 6 februari, merken initiatiefnemers op dat vijf windturbines minder zullen worden gerealiseerd en de windturbinecoördinaten van turbines DEE1.3 en DEE1.6 zijn gewijzigd. Deze brief betreft geen aanvraag en

⁴ Verwezen wordt naar jurisprudentie van uw Afdeling over de aanvaarding van dit criterium: ABRvS 1 april 2009, ECLI:NL:RVS:2009:BH9250 en ABRvS 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228.

maakte daarom geen deel uit van de terinzagelegging. Ook het vleermuisonderzoek is geen onderdeel van de ontheffingsaanvraag van initiatiefnemers geweest en maakte daarom geen deel uit van de terinzagelegging. Hierbij komt nog dat het ontwerp van de Ffw-ontheffing vanaf 9 december 2016 ter inzage heeft gelegen, terwijl het vleermuisonderzoek later beschikbaar werd. Dit onderzoek is 30 november 2016 gefinaliseerd en begin december 2016 opgeleverd en vervolgens toegestuurd aan RVO. Omdat het onderzoek in de ontwerpfase nog niet beschikbaar was, betreft het niet een omstandigheid die reeds in de ontwerpfase betrokken had kunnen worden. Platform Storm heeft terecht gesignaleerd dat deze stukken niet bij de bekendmaking van de definitieve besluiten van 7 april 2017 zijn gevoegd. Om aan deze ommissie tegemoet te komen, zijn de relevante stukken samen met dit verweerschrift aan uw Afdeling toegezonden en tegelijk separaat aan appellanten zodat zij desgewenst in een nadere reactie op deze stukken in kunnen gaan. Van een schending van artikel 3:2 Awb is derhalve geen sprake. Uit jurisprudentie van uw Afdeling volgt dat na het toezenden van dergelijke stukken aan appellanten, dit gebrek met toepassing van artikel 6:22 Awb gepasseerd kan worden.⁵ Uit deze jurisprudentie volgt namelijk dat het niet ter inzage leggen van onderzoeken en rapporten een gebrek is dat gepasseerd kan worden. Uw Afdeling gaat over tot passeren wanneer niet aannemelijk is dat appellanten benadeeld zijn. Dit is het geval wanneer appellanten nog de gelegenheid hebben gekregen om op onderzoeken en rapporten te reageren.

- C. *Platform Storm stelt dat de verrichte onderzoeken naar vleermuizen en akkerbroedvogels verouderd zijn en dat aanvullend onderzoek noodzakelijk zou zijn*

Reactie:

In 2012 heeft Bureau Waardenburg de aanwezigheid van en het gebiedsgebruik door vleermuizen in het plangebied onderzocht (Korsten et al. 2012). Aan de hand hiervan zijn de effecten van het toekomstige windpark op vleermuizen beoordeeld in het achtergrondrapport natuur bij het MER (Jonkvorst et al. 2015). Voor het VKA is een ontheffing nodig gebleken in het kader van de Ffw ten aanzien van onder andere het doden en/of verwonden van vleermuizen door de geplande windturbines (Gyimesi et al. 2015). In dat kader heeft Bureau Waardenburg een actualisatie van het vleermuisonderzoek uit 2012 uitgevoerd. In het rapport Vleermuizen in Noordoost-Drenthe van 30 november 2016 wordt geconcludeerd dat het huidige gebruik van het plangebied door vleermuizen niet in betekenisvolle mate is veranderd ten opzichte van het onderzoeksjaar 2012. Zowel het soortenspectrum, de getalsmatige samenstelling als ook de verspreiding van de vleermuizen laten voor beide onderzoeksjaren vergelijkbare patronen zien. Dit betekent dat de effectbeoordelingen en conclusies ten aanzien van vleermuizen in het achtergrondrapport natuur bij het MER (Jonkvorst et al. 2015) en het rapport bij de ontheffingsaanvraag in het kader van de Ffw (Gyimesi et al. 2015) niet veranderen. Effecten op de gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis zijn derhalve uitgesloten.

De ecologische effectbeoordeling is uitgevoerd op basis van de op dat moment best beschikbare data en is mede gebaseerd op uitgebreid veldonderzoek. In de natuurtoets en de passende beoordeling zijn verspreidingsgegevens gehanteerd tot en met 2012. Voor vleermuizen is gebruik gemaakt van eigen veldonderzoek in zomer

⁵ ABRvS 9 februari 2011, ECLI:NL:RVS:2011:BP3690, r.o. 2.2.4.2; ABRvS 25 maart 2015, ECLI:NL:RVS:2015:907, r.o. 5.2.

2012, voor ganzen en zwanen is eigen veldonderzoek t/m 2015 gebruikt en voor overige soorten zijn gegevens van veldbezoeken in november 2011 en april 2015 gebruikt. Tenslotte zijn in 2016, in het kader van de Ffw-ontheffingsaanvraag nog verschillende inventarisaties uitgevoerd, waaronder een akkerbroedvogelinventarisatie en de bovengenoemde actualisatie van het vleermuizenonderzoek. In het plangebied hebben sinds deze onderzoeken geen belangrijke wijzigingen in landgebruik plaatsgevonden die bijvoorbeeld recent tot een andere broedvogelbevolking zouden kunnen leiden. Dit laatste blijkt bijvoorbeeld ook uit de recente broedvogelinventarisatie uit 2016 waarin wordt geconcludeerd dat in de natuurtoets de gehanteerde dichtheden van akkerbroedvogels veelal een te hoge dichtheid veronderstellen voor de huidige situatie en de hierop gebaseerde effectbepaling (verstoring en sterfte) met zekerheid een worst case scenario betreft. De verrichte onderzoeken zijn afdoende en zij hebben geen gebreken of leemtes. Nader onderzoek voor de besluitvorming is dan ook niet nodig.

D. Platform Storm stelt dat onderzoek niet is uitgevoerd conform het vleermuisprotocol.

Reactie:

Het vleermuisprotocol ziet toe op het vaststellen van gebruik van vaste verblijfplaatsen door vleermuizen en niet op het vlieggedrag van vleermuizen nabij windturbines. Omdat er geen bomen of gebouwen in de directe nabijheid van de windturbines staan is de aanwezigheid van verblijfplaatsen op voorhand uit te sluiten. De vaststelling van aanwezigheid van soorten is wel van belang voor de effectbeoordeling. Derhalve is veldonderzoek uitgevoerd om deze aanwezigheid vast te stellen. Op dergelijk onderzoek is het vleermuisprotocol niet van toepassing.

E. Platform Storm merkt op dat geen aanvraag is ingediend voor de laatvlieger en rosse vleermuis.

Reactie:

In de natuurtoets is beschreven waarom voor de laatvlieger geen aanvaringsslachtoffers worden verwacht. Het aanvaringsrisico van deze soort is relatief laag, zoals ook naar voren komt uit het overzicht van aanvaringsslachtoffers bij windparken in Europa (Dürr 2015). De soort is gebonden aan kleinschalig half open landschap en foerageert hierbinnen dicht bij de grond (dus minder op rotorhoogte) dan bijvoorbeeld de rosse vleermuis waarvan wel veel slachtoffers worden gevonden.

De aanwezigheid en het gebiedsgebruik van vleermuizen in het plangebied is bepaald op basis van veldwerk ter plaatse in 2012 en 2016 en andere in de rapporten geciteerde bronnen. Hieruit komt naar voren dat de rosse vleermuis uiterst zeldzaam is in het plangebied van het windpark en dat het plangebied niet of nauwelijks van belang is als foerageergebied voor de rosse vleermuis. Gezien de intensiteit en continuïteit (o.a. gebruik van anabats en batloggers) van de metingen, betwisten Gedeputeerde Staten dat de rosse vleermuis tijdens het onderzoek stelselmatig gemist is. De kans op aanvaringsslachtoffers is voor beide soorten in het windpark verwaarloosbaar en bedraagt voor beide soorten minder dan één slachtoffer per jaar in het gehele windpark. Deze kans is zodanig incidenteel dat geen ontheffing nodig is.

- F. Platform Storm merkt op dat bij vogels geen rekening is gehouden met vlieghoogtes.*

Reactie:

Verwezen wordt naar de notitie van Bureau Waardenburg d.d. 6 april 2016 (als bijlage aanwezig bij de aanvulling op de aanvraag van 12 april 2016) met betrekking tot een toelichting over de gehanteerde bronnen en werkwijze met betrekking tot de schatting van het aantal aanvaringsslachtoffers onder seizoenstrekking (punt 4 in genoemde notitie). Hieruit blijkt dat rekening is gehouden met vliegbewegingen op lage hoogten (al dan niet tijdens slecht weer). Ook in de natuurtoets is ingegaan op de vlieghoogte van verschillende vogels.

- G. Volgens Platform Storm is geen rekening gehouden met de vlieghoogtes 's nachts van de kwartelkoning.*

Reactie:

De kwartelkoning komt niet of hooguit incidenteel in het plangebied tot broeden; in de natuurtoets is de soort daarom niet opgenomen. Volgens de meest recent beschikbare informatie (Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) en sovon.nl/vogelatlas) waren van de soort in de afgelopen vijf jaar waarschijnlijk één tot drie territoria aanwezig in het Hunzedal dat, ruim buiten het plangebied ligt.

- H. Platform Storm merkt op dat de kleine zwaan mogelijk negatieve effecten van het windpark ondervindt.*

Reactie:

In de natuurtoets is voorgerekend dat van de kleine zwaan incidenteel één exemplaar door aanvaring om zal komen in het windpark (<1 slachtoffer per jaar in het gehele windpark). Derhalve is geen ontheffing voor deze soort nodig.

- I. Platform Storm merkt op dat ten onrechte geen beoordeling ten aanzien van effecten op Natura 2000-gebieden in Duitsland heeft plaatsgevonden.*

Reactie:

In de passende beoordeling zijn de Duitse Natura 2000-gebieden meegenomen. Voor deze gebieden zijn voor relatief veel (algemene) soorten doelstellingen opgesteld. Doordat deze gebieden op minimaal 20 kilometer van het plangebied liggen, zijn alleen die soorten in de natuurtoets en passende beoordeling opgenomen die gebruik maken van lange foerageerstanden (meer dan 20 km) en waarvoor hoge aantallen als doel gesteld zijn in de instandhoudingsdoelstellingen (oftewel er maken grotere aantallen exemplaren van die soorten gebruik van de betrokken Natura 2000-gebieden). Dit zijn de soorten toendrarietgans en kolkans. Op basis van veldonderzoek is overigens uitgesloten dat ganzen vanuit Duitsland naar het plangebied komen, wat gezien de grote afstand ook niet verwonderlijk is. Soortgroepen als eenden, reigers en meeuwen voldoen niet aan voornoemde criteria, er is derhalve sprake van een verwaarloosbare kans op binding met het plangebied en deze soorten zijn daarom niet nader uitgewerkt.

- J. Platform Storm merkt op dat de gegevens en publicaties met betrekking tot (akker)broedvogels te oud zijn om te kunnen hanteren.*

Reactie:

Akkerbroedvogels zijn uitgebreid onderzocht en beschreven in de natuuronderzoeken die ten grondslag liggen aan de aanvraag. Daarnaast is veldonderzoek naar akkervogels (2016) uitgevoerd, waaruit blijkt dat het westelijke deel van het plangebied van deelgebied Drentse Monden van relatief groter belang is voor akkervogels. Nu dit deel van het gebied niet wordt gebruikt voor de plaatsing van windturbines, liggen de voor akkervogels relevante gebiedsdelen buiten de invloedssfeer van het windpark. De gegevens zijn voldoende actueel. Bovendien hebben zich in het plangebied geen relevante wijzigingen in gebruik of inrichting voorgedaan, die effect zouden kunnen hebben op het voorkomen van soorten.

Cumulatie

- K. *Volgens Platform Storm is onvoldoende rekening gehouden met cumulatie met windpark N33.*

Reactie:

In de brief van 14 september 2016 is aangegeven dat het uitgangspunt in voorliggende Ffw-ontheffingsaanvraag is dat bij de beoordeling van cumulatie moet worden gecumuleerd met nog niet gerealiseerde (windenergie)projecten die al wel vergund zijn of in een vergaande fase van vaststelling van ontheffingen verkeren, voor zover deze projecten relevant zijn voor populaties van soorten waarvoor ontheffing voor het windpark is verzocht. Ten tijde van het opstellen van de effectonderzoeken voor het windpark was de ontwikkeling van Windpark N33 nog onvoldoende concreet, laat staan dat hiervoor een ontheffingsaanvraagprocedure was opgestart. Daarom is in de effectbeoordeling niet gecumuleerd met de ontwikkeling voor Windpark N33. Inmiddels is voor Windpark N33 echter wel een ontheffingsaanvraag ingediend en zijn effectonderzoeken uitgevoerd. Uit de cumulatietoets die voor Windpark N33 is opgesteld blijkt dat voor geen van de betrokken soorten de gunstige staat van instandhouding in gevaar komt als gevolg van de cumulatieve effecten van het windpark en Windpark N33. Andere projecten zijn niet in zodanig vergevorderd stadium dat hiermee rekening kan of moet worden gehouden, dan wel betreffen niet de soorten waarvoor thans ontheffing is verleend.

Aanvaringen

- L. *Platform Storm geeft aan dat voor zeldzame vleermuissoorten de 1% mortaliteitsnorm onhoudbaar is.*

Reactie:

Deze vleermuizen (watervleermuis, tweekleurige vleermuis en rosse vleermuis) zijn tijdens de diverse veldonderzoeken niet aangetroffen in het plangebied. De watervleermuis is een soort die laag boven het water vliegt en in Europa niet of zeer zelden als aanvaringsslachtoffer bij windturbines wordt gevonden. Er is voor deze soort met zekerheid sprake van niet meer dan incidentele sterfte in het geplande windpark (<1 slachtoffer per jaar in het gehele windpark) waardoor er geen sprake is van een ontheffingsplicht. Het onderzoek heeft zich gericht op gebiedsgebruik van vleermuizen nabij de windturbines. Er is geen onderzoek uitgevoerd naar kraam- of

paarverblijven binnen de bebouwde kom aangezien de turbines hier op grote afstand vandaan staan en dus geen invloed hebben op dergelijke verblijfplaatsen.

- M. Volgens Platform Storm kunnen grotere turbines resulteren in een groter aantal slachtoffers.*

Reactie:

Er bestaan wetenschappelijke inzichten over aantallen slachtoffers bij windturbines (zie referenties in de door Platform Storm aangehaalde paragraaf en aanvullend de vogelslachtofferonderzoeken in windparken in de Eemshaven)⁶. Uit deze onderzoeken is af te leiden dat grotere rotoren/turbines niet resulteren in een evenredig groter aantal slachtoffers. Dit komt omdat grotere turbines verder uit elkaar staan, er meer ruimte is om tussen en onder de rotoren te passeren en grotere rotoren bovendien langzamer draaien, zodat een deel van de vogels veilig door het rotorvlak passeert.

- N. Volgens Platform Storm is de veronderstelling dat trekvogels in vrijwel alle gevallen te hoog vliegen om getroffen te worden op onvoldoende feiten gebaseerd of niet onderbouwd. Daarnaast is volgens Platform Storm hierover weinig data beschikbaar.*

Reactie:

Ten behoeve van de aanvraag is uitgebreid onderzoek verricht naar de mogelijke effecten van het windturbinepark op vogelsoorten, waaronder trekvogels. Uit de notitie van Bureau Waardenburg d.d. 6 april 2016 (als bijlage aanwezig bij de aanvraag) blijkt dat voor trekvogels rekening is gehouden met vliegbewegingen op lage hoogten. Op basis van wetenschappelijke literatuur en de uitgevoerde onderzoeken voor het windpark is voldoende data beschikbaar om een effectbeoordeling te kunnen opstellen

Verstoring

- O. Volgens Platform Storm is er onvoldoende rekening gehouden met verstoring door het windpark op de betrokken soorten.*

Reactie:

In de natuurtoets wordt uitgebreid ingegaan op het aspect verstoring op aanwezige (vogel)soorten. Uit de onderzoeken blijkt dat er geen sprake is van maatgevende verstoring: vogels zullen niet per se (de directe omgeving van) het plangebied verlaten zodat in dit geval geen verslechtering van de kwaliteit van het leefgebied optreedt. Daarnaast is aangegeven dat gewerkt zal worden met een ecologisch werkprotocol dat erop gericht is om versturende effecten op beschermde soorten tijdens de aanlegfase wordt voorkomen.

- P. Volgens Platform Storm zijn jaarrond beschermde nesten van de buizerd en havik in het plangebied aanwezig.*

6

http://www.buwa.nl/fileadmin/buwa_upload/Bureau_Waardenburg_rapporten/BW_rapport_stilstandsvoorziening_Eemshaven_def_161208.pdf

Reactie:

Binnen de verstoringafstand voor deze soorten vanaf de windturbines zijn geen rust- of verblijfplaatsen van buizerd of havik aangetroffen, waardoor verstoring van deze verblijfplaatsen niet wordt verwacht.

Barrièrewerking

Q. Volgens Platform Storm is onduidelijk in welke mate de barrièrewerking van het windpark leidt tot negatieve gevolgen voor de betrokken soort.

Reactie:

De barrièrewerking is behandeld in paragraaf 9.4 in de natuurtoets. In algemene zin is er sprake van een effectieve barrière als vogels door een windparkopstelling hun voedsel- of rustgebied niet kunnen bereiken of dergelijke gebieden in belangrijke mate minder functioneel worden.

Voor windpark De Drentse Monden – Oostermoer is dit niet of nauwelijks het geval. Binnen het windpark zijn voldoende mogelijkheden om uit te wijken (bijvoorbeeld door het open laten van de opstellingen in deelgebied Oostermoer en de aanwezige ruimte tussen lijnopstellingen in deelgebied De Drentse Monden) zonder dat dit tot grote energetische verliezen leidt.

Hierdoor blijven belangrijke foerageergebieden (o.a. Hunzedal en akkerbouwgebieden ten oosten van het windpark) alsmede slaapplaatsen (o.a. Zuidlaardermeer, Veenhuizerstukken, vloeivelden) goed bereikbaar. Noord-zuid (en vice versa) vliegbewegingen kunnen wel enige hinder ondervinden van de voornamelijk oost-west georiënteerde lijnopstellingen. Vogels zullen tot enkele kilometers moeten omvliegen als zij een of meerdere lijnopstellingen willen ontwijken, maar dit leidt niet tot het onbereikbaar worden van foerageer- of rustgebieden. De energetische belasting die dit oplevert is verwaarloosbaar in relatie tot de dagelijks af te leggen afstand tussen foerageergebied en slaapplaats van deze vogels.

Mitigerende maatregelen

R. Volgens Platform Storm zijn de mitigerende en compenserende maatregelen onvoldoende om optredende negatieve effecten te compenseren. Ook merkt zij op dat aan de ontheffing geen voorschriften zijn verbonden over de wijze waarop het risico op het behoud van de vogelstand wordt beperkt.

Reactie:

Uit de verrichte onderzoeken blijkt dat de effecten voor beschermde soorten verwaarloosbaar klein zijn. Gezien de beperkte omvang van de effecten en het doel en functie van de opwekking van windenergie zijn er redelijkerwijs geen nadere mitigerende maatregelen nodig. Er wordt immers geen afbreuk gedaan aan de gunstige staat van instandhouding en er zijn geen andere bevredigende oplossingen voor het doel, zijnde de opwekking van elektriciteit met behulp van windturbines. Van de opstelling en inrichting van het windpark gaat reeds een mitigerende werking uit.

- S. *Platform Storm merkt op dat het plangebied het akkervogelgebied doorkruist en dat in de ontheffing een voorschrift ontbreekt over de wijze waarop het risico voor het behoud van de vogelstand wordt beperkt.*

Reactie:

In het kader van de ontheffingsaanvraag zijn verschillende inventarisaties uitgevoerd, waaronder een akkerbroedvogelinventarisatie. Uit het veldonderzoek naar akkervogels blijkt dat het westelijke deel van het plangebied van deelgebied Drentse Monden van belang is voor akkervogels. Nu dit deel van het gebied niet wordt gebruikt voor de plaatsing van windturbines, liggen de voor akkervogels relevante gebiedsdelen buiten de invloedssfeer van het windpark. Daarom hoeft hiervoor geen voorschrift in de ontheffing te worden opgenomen. Bovendien blijkt uit de onderzoeken dat er geen sprake is van een risico op effecten op de vogelstand.

Verwijderingsfase

- T. *Platform Storm merkt op dat de verwijderingsfase en de effecten daarvan op de natuur niet zijn meegenomen in de natuurtoets of in andere aan de ontheffing ten grondslag liggende onderzoeken.*

Reactie:

Er is geen sprake van overtreding van verbodsbepalingen in deze fase, waardoor een ontheffing niet nodig is. Indien te zijner tijd blijkt dat mogelijk wel sprake is van overtreding, zal een ontheffing moeten worden aangevraagd.

Methoden

- U. *Volgens Platform Storm is de PBR methode ten onrechte niet in de verrichte onderzoeken gebruikt.*

Reactie:

De zorg die vaak wordt geuit ten aanzien van het gebruik van de 1%-mortaliteitsnorm is dat effecten voor kwetsbare populaties worden onderschat, omdat de 1%-mortaliteitsnorm geen rekening houdt met de staat waarin de populatie zich bevindt en dat de Potential Biological Removal (PBR) dit wel doet en dus een betere maat is. Deze zorg is echter onterecht, omdat uit een vergelijking met de PBR blijkt dat de 1%-mortaliteitsnorm altijd (veel) lager oftewel strenger is. Dit geldt ook wanneer de PBR wordt berekend op basis van een recovery factor (Fr) van 0,1 die alleen gebruikt wordt voor populaties die sterk onder druk staan. Bovendien wordt de 1%-mortaliteitsnorm in de onderbouwing bij de ontheffingsaanvraag berekend op basis van de huidige, feitelijke, populatieomvang. Ook in dit opzicht wordt dus rekening gehouden met de staat waarin de populatie zich bevindt. Overigens heeft uw Afdeling in haar uitspraak van 4 mei 2016 (ECLI:NL:RVS:2016:1227, zie r.o. 6.2.) nogmaals bevestigd dat dit criterium gehanteerd mag worden.

Alternatieven

- W. *Volgens Platform Storm bestaan er andere bevredigende oplossingen. Het alternatief voor locatie/zonne-energie is onder meer niet onderzocht.*

Reactie:

Er ligt geen keuze voor tussen windenergie en andere vormen van duurzame energie: Om de doelstelling duurzame energie van 14% in 2020 en 16 % in 2023 te halen zijn alle vormen van duurzame energie nodig (onder andere zonne-energie en windenergie). Deze sluiten elkaar niet uit, maar zijn allemaal nodig om de doelstelling te behalen. Niet wordt ontkend dat windenergie op zee een substantiële bijdrage kan leveren aan de doelstellingen voor duurzame energie tegen een steeds lagere kostprijs. Dat neemt echter niet weg dat windenergie op land eveneens nodig is voor het behalen van de doelstellingen die voortvloeien uit internationale afspraken en het Energieakkoord teneinde 14% duurzame energie in 2020 gerealiseerd te hebben (16% in 2023). Tevens zijn er prestatieafspraken gemaakt tussen het Rijk en de provincies over het realiseren van 6.000 MW windenergie op land in 2020. Het gebied van het windpark is aangewezen in de Structuurvisie Windenergie op land. Met een omvang van circa 150 MW levert het windpark een substantiële bijdrage aan de afgesproken hoeveelheid windenergie op land in de provincie Drenthe en aan de landelijke doelstelling. In de brief van de Minister van 19 januari 2017 (kenmerk: DGETM-EO / 17007828) zijn de resultaten van een recent onderzoek naar vergelijking tussen zonne-energie en windenergie op land gepresenteerd aan de Tweede Kamer. Het onderzoek wijst uit dat windenergie op land ten opzichte van zon-PV de meest kosteneffectieve optie is tot 2023 en zelfs tot 2030. In de aanvraag is terecht aangegeven dat er geen redelijke alternatieven zijn voor het windpark.

Nieuwe soorten

- V. *Platform Storm merkt op dat er onvoldoende onderzoek is verricht naar de effecten van het windpark op de nieuwe beschermde soorten in de nieuwe Wet natuurbescherming.*

Reactie:

De door Platform Storm genoemde 'nieuwe' soorten komen niet (flora) of hooguit incidenteel in het plangebied voor (witkopgors is bijvoorbeeld een dwaalgast, oftewel in Nederland een extreem zeldzame vogelsoort op doortrek, die jaarlijks gemiddeld met minder dan enkele exemplaren aanwezig is). De 'nieuwe' soorten zijn zeldzaam omdat ze specifieke biotoopeisen stellen die in het intensief beheerde akkerbouwgebied binnen het plangebied niet (meer) aanwezig zijn. Deze hele specifieke biotopen zijn vrijwel uitsluitend in natuurterreinen te vinden. Dit wordt bevestigd door het ontbreken van waarnemingen van de nieuwe soorten in het plangebied (De NDFF is hiervoor in januari 2017 geraadpleegd). Voor deze 'nieuwe' soorten is dus geen aanvullende ontheffing nodig.

- X. *Platform Storm stelt dat de staatssecretaris van Economische Zaken niet bevoegd is tot het afgeven van een ontheffing op grond van de nieuwe Wet Natuurbescherming.*

Reactie:

Op grond van het overgangsrecht blijft de staatssecretaris van Economische Zaken bevoegd een besluit te nemen op de aanvraag om ontheffing. Het besluit op de aanvraag zelf dient op grond van art. 9.10, lid 1 Wnb wel inhoudelijk te worden beoordeeld en te worden genomen met toepassing van de nieuwe wet. Uit art. 9.10,

lid 4 Wnb volgt echter dat de staatssecretaris, namens de minister van Economisch Zaken, bevoegd blijft, omdat de aanvraag is ingediend voor de inwerkingtreding van de Wnb.

Beschermingsregimes

Y. Platform Storm merkt op dat artikel 3.1 vijfde lid van de Wet natuurbescherming niet van toepassing is, omdat de betrokken soort ook valt onder het beschermingsregime van artikel 3.5 van de Wet natuurbescherming. Het beschermingsregime van artikel 3.5 van de Wet natuurbescherming is strikter. Volgens Platform Storm is er daarom een gerede kans aanwezig dat een aanvullende beoordeling en/of ontheffing is vereist.

Reactie:

Een groot aantal vogels hebben in de Wet natuurbescherming een dubbele bescherming gekregen. Deze vallen zowel onder de bescherming van de Vogelrichtlijn (artikel 3.1 Wet natuurbescherming) als onder de bescherming van het verdrag van Bern bijlage II (artikel 3.5 Wet natuurbescherming).

Uit de systematiek van de Wnb en de wetsgeschiedenis blijkt geen wens om voor vogels een dubbel beschermingsregime te maken. Een dubbel beschermingsregime zou zelfs haaks op de Wnb staan en wat deze wet voorstaat, namelijk de aansluiting bij Europese wetgeving en het creëren van een eenduidiger wettelijk regime.⁷ De staatssecretaris heeft naar aanleiding van vragen hierover benadrukt dat er inderdaad verschillen zijn tussen de ontheffingsgronden van de Vogelrichtlijn en het verdrag van Bern. Het verschil in toetsing tussen beide regimes betreft het verbod op verstoren (art. 3.1, lid 4 en 5 jo. 3.5, lid 2 Wet natuurbescherming) en dat het belang “dwingend redenen van groot openbaar belang” waaraan bij vogelrichtlijnsoorten niet getoetst mag worden. Omwille van de eenduidigheid van het beschermingsregime voorziet paragraaf 3.1 van het wetsvoorstel ter bescherming van vogels echter in een eenduidig stelsel van ontheffingsgronden, ontleend aan de Vogelrichtlijn.⁸ Op grond van de Vogelrichtlijn, dient bescherming van de Vogelrichtlijn voor te gaan. Deze bescherming is de strengste, omdat de ontheffingsgronden van artikel 3.3 strenger zijn dan de ontheffingsgronden op grond van artikel 3.8. Nu voor de relevante vogels ontheffing is verleend op grond van artikel 3.1 en 3.3 Wnb is geen aanvullende ontheffing vereist.

Opmerkingen

Platform Storm merkt verder nog een aantal onduidelijkheden op. Deze opmerkingen komen, samengevat, op het volgende neer.

Besluit/documenten

- 1. Platform Storm merkt op dat het besluit tot verlenen van de ontheffing soortenbescherming en de aanvraag onduidelijkheden en tekortkomingen bevat. Dit geldt met name voor:*

⁷ Kamerstukken II 2011/12, 33 348, nr. 3, blz. 217-219.

⁸ Kamerstukken II 2011/12, 33 348, nr. 9, blz. 82.

- de periode waarvoor de ontheffing is verleend;
- de getroffen voorbereidende maatregelen;
- de aangewezen deskundige;
- het aantal slachtoffers dat minder valt door het niet realiseren van vijf windturbines is niet onderbouwd.

Reactie:

- Er is sprake van een kennelijke verschrijving. De ontheffing is voor 25 jaar verleend. Dit blijkt ook uit het dictum van het besluit. In het dictum staat aangegeven dat de ontheffing tot 31 december 2042 is verleend en het dictum is bindend.
- In het op te stellen werkprotocol wordt aangegeven welke voorbereidende maatregelen worden getroffen. Voorafgaand aan de uitvoering van werkzaamheden op een nieuwe locatie wordt nagegaan of de locatie vrij is van broedende vogels.
- Dit ecologisch werkprotocol wordt opgesteld door een terzake deskundig ecooloog in overleg met de uitvoerende aannemers en het bevoegd gezag.
- In de bij de aanvraag gevoegde rapportage 'Effecten op beschermde soorten van Windpark DMOM; Beoordeling in het kader van de Flora- en faunawet', 4 september 2015 van Bureau Waardenburg (bijlage 6 bij de aanvraag) is in paragraaf 4.5.2 toegelicht hoe het aantal verwachte aanvaringsslachtoffers tot stand is gekomen. Dit is voor het windpark vastgesteld op tien slachtoffers per turbine per jaar, verdeeld over 81 vogelsoorten. Nu er vijf windturbines minder worden gerealiseerd, zal het aantal slachtoffers evenredig afnemen, dus met circa 50 per jaar (zie notitie 15-135/16.06895/HeiPr).

Losse procedures

2. *Platform Storm stelt dat de Ffw-ontheffing ten onrechte niet tegelijkertijd in procedure is gebracht met de besluiten in Fase 1.*

Reactie:

Ingevolge artikel 9b van de Elektriciteitswet 1998 (hierna: E-wet 1998) is de Rijkscoördinatieregeling, bedoeld in artikel 3.35, eerste lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet ruimtelijke ordening (hierna: Wro), van toepassing op de aanleg en uitbreiding van een productie- installatie, met inbegrip van de aansluiting van die installatie op een net, met een capaciteit van ten minste 100 MW, indien het een installatie betreft voor de opwekking van duurzame elektriciteit met behulp van windenergie. Aangezien de capaciteit van het windpark groter is dan 100 MW, is de Rijkscoördinatieregeling van toepassing op het project.

De Rijkscoördinatieregeling kan worden onderscheiden in twee 'modules': de ruimtelijke module en de uitvoeringsmodule.

Ruimtelijke module

De ruimtelijke module behelst de vaststelling door de Minister van Economische Zaken samen met de Minister van Infrastructuur en Milieu van een inpassingsplan (op

grond van artikel 3.28 van de Wro). Een inpassingsplan is wat betreft vorm, inhoud, procedure en binding gelijk aan een bestemmingsplan.

Uitvoeringsmodule

De uitvoeringsmodule behelst een gecoördineerde voorbereiding en bekendmaking van de voor de realisering van het project benodigde uitvoeringsbesluiten. Uitvoeringsbesluiten worden gecoördineerd en, zoveel mogelijk, parallel voorbereid met toepassing van de uniforme openbare voorbereidingsprocedure (afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht). De rijkscoördinatieregeling kent geen verplichting om alle uitvoeringsbesluiten gezamenlijk voor te bereiden en ter inzage te leggen.⁹ De Memorie van Toelichting bij de Wro heeft benadrukt dat het toepassen van de coördinatieregeling er niet toe leidt dat de bundeling en parallelschakeling van procedures verplicht wordt. Indien ten aanzien van één of meer vergunningen blijkt dat de besluitvorming om enigerlei reden pas later kan worden afgerond dan de besluitvorming omtrent de andere benodigde vergunningen en besluiten, dan belemmert de regeling niet dat deze vergunningen in een later stadium gecoördineerd worden behandeld. Het faseren in de coördinatie en daarmee de totstandkomings- en beroepsprocedures, is mogelijk.¹⁰ Artikel 8.3, eerste lid Wro bepaalt dat voor zover besluiten gelijktijdig zijn bekendgemaakt, ze voor de mogelijkheid van beroep als één besluit worden aangemerkt. Van een verlies van rechtsbescherming is hiermee geen sprake.

3. Beroep

Ontheffing Flora- en Faunawet (thans Wet natuurbescherming)

- A. *stelt dat de staatssecretaris van Economische Zaken vanwege de wetswijziging na 1 januari 2017 niet bevoegd is om de aangevraagde ontheffing te verlenen.*

Reactie:

Op grond van het overgangsrecht blijft de staatssecretaris van Economische Zaken bevoegd een besluit te nemen op de aanvraag om ontheffing. Het besluit op de aanvraag zelf dient op grond van art. 9.10, lid 1 Wnb wel inhoudelijk te worden beoordeeld en te worden genomen met toepassing van de nieuwe wet. Uit art. 9.10, lid 4 Wnb volgt dat de staatssecretaris, namens de minister van Economisch Zaken, bevoegd blijft, omdat de aanvraag voor inwerkingtreding van de Wnb is ingediend.

- B. *Van Ginkel merkt op dat geen ontheffing is aangevraagd van de verbodsbepalingen op grond van artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming.*

Reactie:

Initiatiefnemers hebben in de aanvraag verzocht om ontheffing op grond van artikel 9 van de Ffw voor het realiseren en exploiteren van het windpark. In de bijlage bij de ontheffing is de transponeringstabel opgenomen waarin te zien is hoe de relevante artikelen uit de Ffw in de Wnb zijn opgenomen. Hierin is te lezen dat artikel 9 van de Ffw in de Wnb onder meerdere artikelen is verspreid, namelijk 3.1 lid 1, 3.5 lid 1 en 3.10 lid 1 onder a. In de ontheffing is de aanvraag voor wat betreft de wetsartikelen in

⁹ ABRvS 8 februari 2010, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, r.o. 2.11.3.
10 Kamerstukken II 2003/04, 28916, nr. 3, par. 5.1.3.

overeenstemming gebracht met de Wnb, namelijk ontheffing is gevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1 Wnb alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.5 van de Ffw (Dit laatste is een kennelijke verschrijving, want de Ffw kende geen artikel 3.5. Bedoeld is hier artikel 3.5 Wnb). Van artikel 3.10 Wnb is geen ontheffing gevraagd, omdat de dieren waarvoor onder de Ffw ontheffing was gevraagd, onder de Wnb bescherming genieten onder paragraaf 3.1 en 3.2 en niet onder paragraaf 3.3. Zowel van artikel 3.1 Wnb als van artikel 3.5 Wnb is ontheffing gevraagd en de staatssecretaris heeft de grondslag van de aanvraag niet verlaten.

- C. [REDACTED] stelt dat de periode waarvoor de ontheffing soortenbescherming is verleend afwijkt van de aanvraag.

Reactie:

Initiatiefnemers geven in bladzijde 12 van de aanvraag voor de Ffw-ontheffing aan dat een ontheffing wordt gevraagd voor een periode vanaf het moment van verlenen van de ontheffing tot minimaal 25 jaar na in bedrijfssname van de laatste turbine van het windpark. De uitvoeringspraktijk van de staatssecretaris van Economische Zaken is dat hij ontheffingen verleent voor een periode van maximaal 25 jaar. Deze ontheffing is ook voor 25 jaar verleend. In het dictum staat aangegeven dat de ontheffing tot 31 december 2042 is verleend en het dictum is bindend.

- D. [REDACTED] stelt dat ten onrechte geen ontheffing is aangevraagd voor de grote zilverreiger.

Reactie:

In de natuurtoets is onderbouwd waarom er weinig vliegbewegingen van grote zilverreiger door het plangebied plaatsvinden. Het is daarnaast van belang dat deze soort een zichtjager is en overdag actief, zodat de soort overdag goed in staat is om de turbines tijdig op te merken. De soort heeft geen of nauwelijks vliegbewegingen in het donker. Genoemde soort is tot nu toe in Europa ook niet of zelden als aanvaringsslachtoffer bij turbines gevonden. Opgeteld leidt dit tot de conclusie dat van genoemde soort hooguit incidenteel (<1 per jaar per soort in het hele windpark) slachtoffers vallen en dat dus geen ontheffing nodig is.

- E. Van Ginkel merkt op dat het meldingsformulier niet als bijlage bij de ontheffing is gevoegd.

Reactie:

Het meldingsformulier is per abuis niet meegestuurd bij de ontheffing. Het meldingsformulier is als bijlage bij dit verweerschrift meegestuurd. Voorschrift g van de ontheffing verplicht de ontheffinghouder ertoe het bevoegd gezag te informeren zodra de datum waarop de werkzaamheden zullen aanvangen bekend is. Het meldingsformulier vergemakkelijkt deze kennisgeving, maar is hiervoor geen vereiste.

- F. [REDACTED] merkt op dat in de voorschriften behorende bij de ontheffing niet is aangegeven dat het ecologisch protocol door een deskundig ecooloog moet worden opgesteld.

Reactie:

Een ecologisch werkprotocol wordt opgesteld door een terzake deskundig ecooloog, zoals aangegeven door de aanvrager op blz. 53 van bijlage 1 bij de aanvraag.

- G. [REDACTED] merkt op dat de termijnen in de verleende vergunningen en ontheffingen niet overeenkomen.

Reactie:

Coördinatie in de besluitvorming ziet op het op tijd nemen van de betrokken besluiten, niet op termijnen in besluiten. De uitvoeringspraktijk van de staatssecretaris van Economische Zaken is dat hij ontheffingen verleent voor een periode van maximaal 25 jaar. Van deze uitvoeringspraktijk wordt bij gecoördineerde besluiten niet van afgeweken. Er wordt echter wel rekening mee gehouden. In voorschrift m van de ontheffing is opgenomen dat indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, daarvoor een aanvraag ingediend kan worden.

- H. Volgens [REDACTED] hebben de initiatiefnemers bij de locatiekeuze en de opstelling van de turbines geen rekening gehouden met het voorkomen van vogels in het plangebied.

Reactie:

Zie onze reactie onder A. op de beroepsgrond van [REDACTED].

- I. [REDACTED] stelt dat de windturbines nabij vele kanalen, weteringen en sloten worden geplaatst die door watervogels worden gebruikt.

Reactie:

In de effectbepaling (berekening sterfte) is rekening gehouden met de aanwezige aantallen watervogels, inclusief watervogels die gebruik maken van sloten en kanalen in het plangebied. De aantallen zijn verhoudingsgewijs (bijvoorbeeld ten opzichte van de aantallen op de vloeivelden) echter gering, zodat met zekerheid alternatieve rust- of foerageerlocaties voorhanden zijn mocht er al sprake zijn van verstoring door de windturbines.

- J. [REDACTED] stelt dat niet duidelijk is welke brief (3 oktober 2016 met kenmerk 715012/FFW/PJ/28092016) is gestuurd en waarom deze niet ter inzage is gelegd.

Reactie:

De brief met kenmerk 715012/FFW/PJ/28092016 van 3 oktober 2016¹¹ betreft een brief waarin de aanvrager aanvullend op de aanvraag voor een ontheffing aangeeft dat vijf windturbines minder zullen worden gerealiseerd en deze kunnen komen te vervallen in het definitieve besluit. Als bijlage bij deze brief is een notitie van Bureau Waardenburg (met kenmerk 15135/16.06895/HeiPr) gevoegd, waarin uiteengezet is welke effecten het niet realiseren van deze vijf windturbines heeft op flora en fauna. Beide stukken zijn als onderdeel van de stukken ter inzage gelegd (digitale pdf pagina 511-514).

¹¹ In de ontheffing aangemerkt als brief van 7 oktober 2016

- K. [REDACTED] merkt op dat onduidelijk is of bij de in de overwegingen vermelde 1% mortaliteitsnorm is uitgegaan van de landelijke, provinciale of lokale situatie.

Reactie:

Conform de werkwijze bij andere recente projecten, zoals Windpark Wieringermeer en Randstad380 is deze sterfte getoetst aan de landelijke populatie van betrokken soorten omdat geen duidelijke lokale populatie is af te bakenen (Aanvullende gegevens t.b.v. Ffwet ontheffing windpark Drentse Monden – Oostermoer 6 april 2016).

- L. [REDACTED] merkt op dat ten onrechte wel aan het belang van dwingende redenen van groot openbaar belang, maar niet aan het belang tot een sociale omgeving is getoetst.

Reactie:

In de aanvraag is in bijlage 1, hoofdstuk 3 uitgebreid onderbouwd welke ontheffingsgronden van toepassing zijn op de aanvraag. Hieronder wordt alleen een samenvatting gegeven van de grondslag volksgezondheid of openbare veiligheid. In de ontheffing is hier een korte samenvatting van opgenomen op pagina 1:

“Klimaatverandering is van invloed op de volksgezondheid. Deze invloed is overwegend negatief, met uitzondering van een afname van wintersterfte. Deze negatieve invloed is het gevolg van frequente optreden van weersextremen, de toename van het risico op overstroming en de toename van vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën ten gevolge van verandering van het regionale klimaat. Een toename en vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën en hiermee verbonden infecties en ziekte- en sterftegevallen ten gevolge van de gewijzigde regionale klimatologische omstandigheden treedt naar verwachting op. Ook zullen het aantal allergiedagen toenemen en verspreidt de eikenprocessierups zich over heel Nederland. De effecten hiervan vormen een bedreiging voor de volksgezondheid.”

De Afdeling heeft in jurisprudentie (ECLI:NL:RVS:2016:1227) bevestigd dat de volksgezondheid of openbare veiligheid aan de ontheffing ten grondslag kunnen worden gelegd. In deze uitspraak is ter onderbouwing van deze bevestiging verwezen naar het guidance document "Wind energy developments and Natura 2000" van de Europese Commissie waarin is opgenomen dat volksgezondheid en openbare veiligheid vrijstellingsgronden kunnen zijn voor windmolenparken.

Wijziging vergunning Natuurbeschermingswet (thans Wet natuurbescherming)

- A. [REDACTED] merkt op dat de tekst: "Het project omvat 45I windturbines" niet correct is.

Reactie:

Hier is inderdaad sprake van een kennelijke verschrijving. Het project omvat 45 windturbines.

B. [REDACTED] merkt op dat de brief van 1 februari 2017 niet ter inzage is gelegd.

Reactie:

De brief is namens de initiatiefnemers op 1 februari 2017 verzonden aan de provincie Drenthe en op 6 februari 2017 ontvangen. Deze brief geeft aan dat vijf windturbines minder zullen worden gerealiseerd en dat per abuis de verkeerde coördinaten van windturbine DEE 1.3 en DEE 1.6 zijn opgenomen. Als bijlage bij deze brief is een notitie van Bureau Waardenburg (met kenmerk 15135/17.00054/HeiPr) gevoegd, waarin uiteengezet dat er geen effecten optreden door het wijzigen van de coördinaten van de twee windturbines. De betreffende brief is als bijlage met dit verweerschrift meegestuurd. Van een schending van artikel 3:2 Awb is derhalve geen sprake. Uit jurisprudentie van uw Afdeling volgt dat na het toezenden van dergelijke stukken aan appellanten, dit gebrek met toepassing van artikel 6:22 Awb gepasseerd kan worden.¹² Uit deze jurisprudentie volgt namelijk dat het niet ter inzage leggen van onderzoeken en rapporten een gebrek is dat gepasseerd kan worden. Uw Afdeling gaat over tot passeren wanneer niet aannemelijk is dat appellanten benadeeld zijn. Dit is het geval wanneer appellanten nog de gelegenheid hebben gekregen om op onderzoeken en rapporten te reageren. Hierbij is ook van belang dat andere appellanten niet zijn geschaad in hun belangen, omdat in de vergunning en de nota van antwoord de stukken worden genoemd. Ook de andere appellanten hadden kunnen vragen om toezending van de stukken.

C. [REDACTED] stelt dat onder het kopje overwegingen in het besluit tot wijziging vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 (Nbwet) de coördinaten van de windturbines DEE 1.3 en DEE 1.6 niet zijn opgenomen.

Reactie:

[REDACTED] verwijst in zijn beroep naar windturbine DEE 1.4. Wij gaan er vanuit dat [REDACTED] hier doelt op windturbine DEE 1.6. De gewijzigde coördinaten van de windturbines DEE 1.3 en DEE 1.6 zijn in het dictum van het besluit wijziging vergunning in het kader van de Nbw opgenomen.

Zorgplicht

D. [REDACTED] stelt dat artikel o op blz. 6 van de Ffw-ontheffing een te zwakke weergave is van artikel 1.11, tweede lid aanhef en onder a van de Wnb. Het artikel zou geschrapt moeten worden, omdat volstaan kan worden met een verwijzing naar artikel 1.11 van de Wnb.

Reactie:

Strikt genomen is het niet nodig dit in de voorschriften op te nemen, want deze zorgplicht geldt vanzelf vanwege de rechtstreekse werking op grond van de Wnb. Het voorschrift is opgenomen om de aandacht te vestigen op de zorgplichtbepaling van 1.11 Wnb en het belang hiervan te onderstrepen. De samenvattende formulering in voorschrift o laat onverlet dat in geval van bijvoorbeeld kennelijk onzorgvuldig handelen bestuursrechtelijk kan worden gehandhaafd, zowel op basis van de ontheffing als op basis van de wet.

¹² ABRvS 9 februari 2011, ECLI:NL:RVS:2011:BP3690, r.o. 2.2.4.2; ABRvS 25 maart 2015, ECLI:NL:RVS:2015:907, r.o. 5.2.

4. Beroep van WindNEE

Onlosmakelijke samenhang en aanhaken

- A. *WindNEE stelt dat de Ffw-ontheffing had moeten aanhaken bij de omgevingsvergunningen uit de eerste fase. Nu niet aangehaakt is, omvatten de aanvragen omgevingsvergunningen niet alle onlosmakelijke activiteiten in de zin van artikel 2.10, lid 1 Wabo.*

Reactie:

Op 15 september 2015 is de aanvraag voor de Ffw-ontheffing ingediend. Op 17 september 2015 zijn de aanvragen voor de omgevingsvergunningen ingediend. Op grond van art. 75b, lid 1 Ffw (oud) juncto art. 75c, lid 1 Ffw (oud) moet een aanvraag voor een omgevingsvergunning betrekking hebben op de handelingen waarvoor een ontheffing nodig is. Gezien artikel 75b, lid 2 Ffw (oud) is deze verplichting niet van toepassing als een ontheffing al is aangevraagd. Voorgaand juridisch kader is met de inwerkingtreding van de Wnb inhoudelijk hetzelfde gebleven in art. 2.1, lid 1, sub i Wabo juncto art. 2.2aa, sub b Bor. Voor de toepassing van deze uitzondering is het niet noodzakelijk om een volledige aanvraag in te dienen. In de Wnb is er overigens voor gekozen af te zien van een verplichting tot aanhaken van de natuurtoetsing aan de omgevingsvergunning.

Aangezien de aanvraag voor de Ffw-ontheffing was ingediend voorafgaand aan de aanvragen voor de omgevingsvergunningen, hoefden de aanvragen voor de omgevingsvergunningen niet tevens te zien op de Ffw. Overigens is van belang dat de hiervoor beschreven aanhaakverplichting enkel procedureel van aard is. Het aanhaken van de aanvraag om een ontheffing bij de aanvraag om omgevingsvergunningen leidt niet tot een verandering in de inhoudelijke beoordeling en ook niet op enige andere wijze tot een benadeling van derden.

Niet alle soorten genoemd

- B. *WindNEE stelt dat voor te weinig diersoorten een ontheffing is verleend. Dit geldt met name voor de grote zilverreiger, kleine zilverreiger, havik, valken, groene specht en de grote bonte specht.*

Reactie:

De aanvrager heeft een uitgebreide effectbeoordeling laten opstellen door Bureau Waardenburg, waarvan veldonderzoek naar het voorkomen van vogels, vleermuizen en overige aanwezige beschermde soorten in het gebied, onderdeel uitmaakt. Met dit onderzoek is afdoende informatie beschikbaar over het voorkomen van soorten in het plangebied en welke soorten als aanvaringsslachtoffer van het windpark kunnen worden verwacht. Uit deze onderzoeken blijkt dat de door WindNEE genoemde soorten niet als aanvaringsslachtoffer worden verwacht (incidenten daargelaten), waardoor dus ook geen sprake is van een overtreding van verbodsbepalingen. Een ontheffing is daarom niet nodig.

Gronden verlening ontheffing

- C. *WindNEE stelt dat het besluit tot verlenen van de gevraagde ontheffing niet met de vereiste zorgvuldigheid is voorbereid en ondeugdelijk gemotiveerd, omdat de ontheffingsgrond dwingende reden van groot openbaar belang niet is beperkt tot vleermuizen.*

Reactie:

Verweerder volgt het betoog van WindNEE niet. Op basis van de Wnb kan de toetsingsgrond 'Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten' niet ten grondslag gelegd worden aan een ontheffing van vogels. Deze grond is namelijk niet vermeld in artikel 3.3 van de Wnb. Deze toetsingsgrond is afkomstig uit artikel 3.8 van de Wnb en ziet gezien de aanvraag alleen op vleermuizen. In het besluit zijn de belangen die door de aanvrager zijn opgegeven in de aanvraag getoetst.

- D. *WindNEE stelt dat in het besluit tot verlenen van de gevraagde ontheffing niet is onderbouwd in hoeverre er sprake is van wezenlijke gunstige effecten, terwijl daar volgens WindNEE op grond van artikel 3.8, lid 5, onder b, onder 3 van de Wet natuurbescherming wel sprake van moet zijn. Het windpark is volgens WindNEE te klein om wezenlijke gunstige effecten te kunnen hebben.*

Reactie:

De ontheffing wordt verleend met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in artikel 3.8 lid 5 onder a, lid 5 onder b sub 3° en lid 5 onder c Wnb. In hoofdstuk 3 van bijlage 1 bij de aanvraag voor de ontheffing is een uitgebreide onderbouwing gegeven van de toepassing van de belangen 'bescherming van flora en fauna' en 'de volksgezondheid of openbare veiligheid'. Deze onderbouwing is betrokken bij de besluitvorming op de aanvraag en meegenomen bij de beoordeling of de genoemde belangen verlening van de ontheffing rechtvaardigen. Deze handelwijze is door uw Afdeling in jurisprudentie (ECLI:NL:RVS:2016:1227) bevestigd. In deze uitspraak is ter onderbouwing van deze bevestiging verwezen naar het guidance document "Wind energy developments and Natura 2000" waarin is opgenomen dat volksgezondheid en openbare veiligheid vrijstellingsgronden kunnen zijn voor windmolenparken.

Andere bevredigende oplossingen

- E. *WindNEE stelt dat er onvoldoende onderzoek is verricht naar andere bevredigende oplossingen in de zin van artikel 3.3, lid 4, onder a, en artikel 3.8, lid 5, onder c van de Wet natuurbescherming. Volgens WindNEE is het bouwen van windparken op zee een redelijk alternatief.*

Reactie:

Er ligt geen keuze voor tussen windenergie en andere vormen van duurzame energie: Om de doelstelling duurzame energie van 14% in 2020 en 16 % in 2023 te halen zijn alle vormen van duurzame energie nodig (onder andere zonne-energie en windenergie). Deze sluiten elkaar niet uit, maar zijn allemaal nodig om de doelstelling te behalen. Niet wordt ontkend dat windenergie op zee een substantiële bijdrage kan leveren aan de doelstellingen voor duurzame energie tegen een steeds lagere

kostprijs. Dat neemt echter niet weg dat windenergie op land eveneens nodig is voor het behalen van de doelstellingen die voortvloeien uit internationale afspraken en het Energieakkoord teneinde 14% duurzame energie in 2020 gerealiseerd te hebben (16% in 2023). Tevens zijn er prestatieafspraken gemaakt tussen het Rijk en de provincies over het realiseren van 6.000 MW windenergie op land in 2020. Het gebied van het windpark is aangewezen in de Structuurvisie Windenergie op land. Met een omvang van circa 150 MW levert het windpark een substantiële bijdrage aan de afgesproken hoeveelheid windenergie op land in de provincie Drenthe en aan de landelijke doelstelling. In de brief van de Minister van 19 januari 2017 (kenmerk: DGETM-EO / 17007828) zijn de resultaten van een recent onderzoek naar vergelijking tussen zonne-energie en windenergie op land gepresenteerd aan de Tweede Kamer. Het onderzoek wijst uit dat windenergie op land ten opzichte van zon-PV de meest kosteneffectieve optie is tot 2023 en zelfs tot 2030. In de aanvraag is terecht aangegeven dat er geen redelijke alternatieven zijn voor het windpark.

Alternatieve inrichting

- F. WindNee stelt dat het laten vervallen van de lijnopstelling Drouwenermond leidt tot mogelijk een andere inrichting van het plangebied met minder slachtoffers onder vogels.*

Reactie:

De effecten op beschermde soorten (sterfte, verstoring) waren in de situatie waarin de vijf genoemde windturbines wel zouden worden ontwikkeld al verwaarloosbaar klein. Er is derhalve geen grond aan te nemen dat het verwijderen van vijf andere windturbines tot een andere effectbeoordeling zou leiden. Ten behoeve van de ontheffingverlening bestond ook geen verplichting een nieuwe effectenbeoordeling op te stellen.

Staat van instandhouding

- G. WindNee stelt dat de 1%-norm niet voor de gewone en ruige dwergvleermuis mag worden gehanteerd.*

Reactie:

Ook bij de gewone en ruige dwergvleermuis geldt dat een additionele sterfte van minder dan 1% van de jaarlijkse sterfte van de vleermuissoort niet leidt tot een afbreuk van de gunstige staat van instandhouding. Uit jurisprudentie van uw Afdeling volgt dat de 1% norm ook bij vleermuizen toegepast kan worden.¹³

- H. WindNEE stelt dat de staatssecretaris van Economische Zaken niet duidelijk heeft gemaakt welke onderzoeken ten grondslag zijn gelegd aan de stelling dat grotere rotoren niet leiden tot een evenredig groter aantal slachtoffers.*

Reactie:

Verwezen wordt naar de volgende onderzoeken: Schekkerman et al. 2003 en (Klop & Brenninkmeijer 2014).

¹³ ABRvS 18 februari 2015, ECLI:NL:RVS:2015:438, r.o. 9.2.

5. Beroep van [REDACTED]

- A. [REDACTED] stelt dat door het plaatsen van windmolens in het projectgebied het onmogelijk wordt om ecologische verbidingsstructuren te versterken.

Reactie:

De aanleg en het gebruik van het windpark leidt niet tot een aantasting van het Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofdstructuur (EHS)), zoals onderzocht in de natuurtoets. Er is geen Nationaal Natuurnetwerk gebied aangewezen tussen Westerwolde en de Hondsrug, het gebied waar de beroepsgrond van appellant op ziet.

- B. [REDACTED] verzoekt het project toe toetsen aan de Mijnbouwwet.

Reactie:

De Mijnbouwwet is in deze procedure niet aan de orde. De aanvraag voor een Ffw-ontheffing wordt niet getoetst aan de voorschriften in de Mijnbouwwet.

- C. De overige beroepsgronden van appellant over het verschuiven van een lijnopstelling en het instellen van een fonds voor inwoners hebben geen betrekking op de Ffw-ontheffing of de wijziging van de Nbw-vergunning die in deze procedure ter beoordeling voor liggen. De overige beroepsgronden behoeven hierom geen bespreking.

6. Beroep van [REDACTED]

- A. [REDACTED] stelt dat een zonnepark een reëel alternatief vormt. Met dit alternatief is volgens [REDACTED] onvoldoende rekening gehouden.

Reactie:

Er ligt geen keuze voor tussen windenergie en andere vormen van duurzame energie: Om de doelstelling duurzame energie van 14% in 2020 en 16 % in 2023 te halen zijn alle vormen van duurzame energie nodig (onder andere zonne-energie en windenergie). Deze sluiten elkaar niet uit, maar zijn allemaal nodig om de doelstelling te behalen. Het gebied van het windpark is aangewezen in de Structuurvisie Windenergie op land. Met een omvang van circa 150 MW levert het windpark een substantiële bijdrage aan de afgesproken hoeveelheid windenergie op land in de provincie Drenthe en aan de landelijke doelstelling. In de brief van de Minister van 19 januari 2017 (kenmerk: DGETM-EO / 17007828) zijn de resultaten van een recent onderzoek naar vergelijking tussen zonne-energie en windenergie op land gepresenteerd aan de Tweede Kamer. Het onderzoek wijst uit dat windenergie op land ten opzichte van zon-PV de meest kosteneffectieve optie is tot 2023 en zelfs tot 2030. In de aanvraag is terecht aangegeven dat er geen redelijke alternatieven zijn voor het windpark.

- B. De beroepsgrond van appellant over de gevolgen van het windpark voor de volksgezondheid en woonkwaliteit heeft geen betrekking op de Ffw-ontheffing of de wijziging van de Nbwet-vergunning die in deze procedure ter beoordeling voor liggen. De andere beroepsgrond behoeft hierom geen bespreking.

VII. Conclusie

Gelet op het vorenstaande komen Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe tot de conclusie dat het door appellanten aangevoerde geen aanleiding geeft voor het oordeel dat het wijzigingsbesluit Nb-wetvergunning en de ontheffing van de Wnb niet in stand kunnen blijven. Gedeputeerde Staten verzoeken uw Afdeling dan ook de beroepen van appellanten - voor zover ontvankelijk - ongegrond te verklaren en hun verzoeken om veroordeling tot vergoeding van de proceskosten en de griffierechten af te wijzen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,
namens dezen,

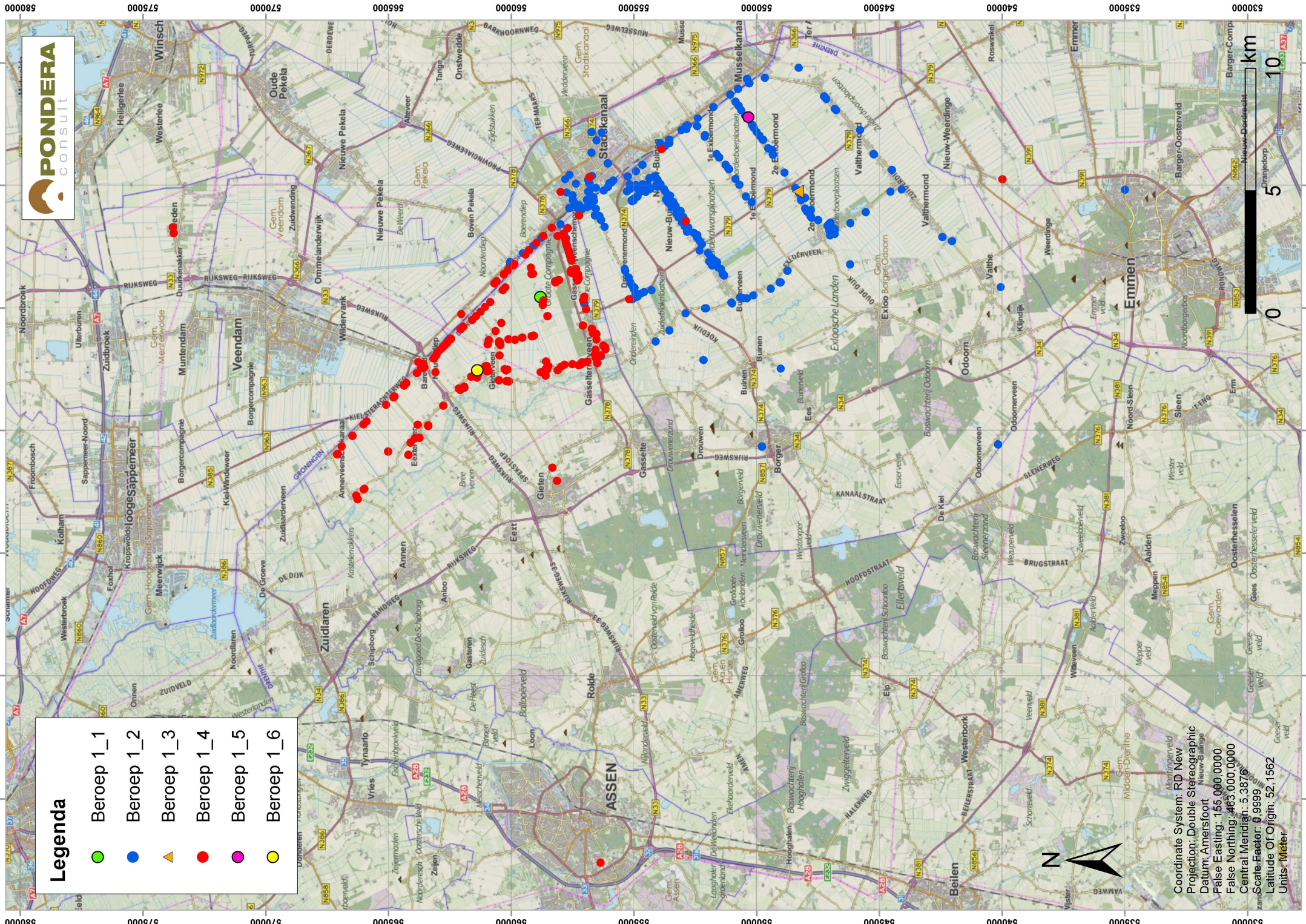
teamleider Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Legenda

- Beroep 1_1
- Beroep 1_2
- Beroep 1_3
- Beroep 1_4
- Beroep 1_5
- Beroep 1_6

Coordinate System: RD New
Projection: Double Stereographic
Datum: Amersfoort
False Easting: 155.000.000
False Northing: 463.000.000
Central Meridian: 5.3876
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 52.1562
Units: Meter

Q&A-lijst: Natura 2000

Ter voorbereiding van de zitting van 14 en 15 september 2017 (CONCEPT)

Plaats: Den Haag
Adres: Kneuterdijk 22
Tijd: @
Inloop: @

1. @@ 2
- 1.1. @ Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
- 1.2. @ Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
- 1.3. @ Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

OVERZICHT (AANVULLENDE) BEROEPSCHRIFTEN

Beroep nr.	Zienswijze nr.	Appellant	Bestreden besluit

AANWEZIG BIJ ZITTING

Initiatiefnemers	BuWa	Provincie	EZ / RVO

1. VERGUNNING

1.1. Procedure & relativiteit

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
1.	Had een vergunning verleend moeten worden door GS van Groningen?	De activiteit en de daardoor veroorzaakte effecten vinden in hoofdzaak plaats in de provincie Drenthe. Daardoor is deze provincie bevoegd gezag voor het verlenen van de vergunning.		
2.				
3.				

1.2. Aanvraag

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
4.	Welke stukken zijn overlegd voor de beoordeling van de effecten van het windpark op Natura 2000-gebieden?	De volgende bijlagen bij de aanvraag zijn betrokken bij de besluitvorming: Bijlage 4 – Passende Beoordeling Bijlage 5 – Vleermuizen in Noordoost Drenthe Bijlage 6 – Vliegbewegingen ganzen DM & OM Bijlage 7A- Natuurtoets Windpark DDM-OM Bijlage 7B- Natuurtoets VKA windpark Bijlage 9- Notitie stikstofdepositie Aanvulling: - 14 september 2016: Rapportage onderzoek Weidevogels - 16 december 2016: actualisatie vleermuisonderzoek		
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

1.3. Onderzoek

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
11.	Op welke wijze is rekening gehouden met de beoordeling effecten Duitse N2000-gebieden	Voor de Duitse Natura 2000-gebieden zijn voor relatief veel (algemene) soorten doelstellingen opgesteld. Doordat deze gebieden op minimaal 20 kilometer van het plangebied liggen, zijn alleen die soorten in de natuurtoets en passende beoordeling opgenomen die gebruik maken van lange foerageerstanden (meer dan 20 km) en waarvoor hoge aantallen als doel gesteld zijn (oftewel er maken grotere aantallen exemplaren van die soorten gebruik van de betrokken Natura 2000-gebieden). Dit zijn de soorten toendrarietgans en kolgans. Op basis van veldonderzoek is overigens uitgesloten dat ganzen vanuit Duitsland naar het plangebied komen, wat gezien de grote afstand ook niet verwonderlijk is. Soortgroepen als eenden, reigers en meeuwen voldoen niet aan voornoemde criteria, er is derhalve sprake van een verwaarloosbare kans op binding met het plangebied en deze soorten zijn daarom niet nader uitgewerkt.	Passende Beoordeling pag. 29	BuWa
12.	Welke Natura 2000-gebieden zijn betrokken?	Er liggen verschillende Natura 2000-gebieden in de omgeving (binnen een straal van 25 km) van het plangebied, namelijk Zuidlaardermeergebied, Drentsche Aa-gebied, Drouwenerzand, Elperstroomgebied, Lieftingsbroek en Bargerveen. Voor wat betreft Duitsland liggen de Natura 2000-gebieden Emstal von Latten bis Papenburg, Rheiderland en Ems binnen deze 'cirkel'. Van deze gebieden zijn alleen het Zuidlaardermeergebied, het Bargerveen, Emstal Lathen-Papenburg en Rheiderland aangewezen voor broedvogels en niet-broedvogels in het kader van de Vogelrichtlijn. Om verschillende redenen - met name de grote afstand tussen het plangebied en de Natura 2000- gebieden - zijn significant negatieve effecten op broedvogels door verstoring (inclusief sterfte) door de aanleg en het gebruik van het windpark op voorhand uit te sluiten. Broedvogels zijn vooral actief in de Natura 2000-gebieden zelf en de onmiddellijke omgeving ervan. De enige soorten die wel negatieve effecten	Figuur 4.1 PB Pag. 5 Nbw-vergunning	

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
		kunnen ondervinden zijn de niet-broedvogels kleine zwaan, kolgans en toendrarietgans.		
13.	Zijn de gegevens actueel genoeg?	Voor de berekening van het aantal aanvaringsslachtoffers is gebruik gemaakt van bestaande kennis over slachtofferaantallen bij windparken in Nederland en België (Winkelman 1989, 1992; Everaert 2003; Krijgsveld et al. 2009). In deze studies is gecorrigeerd voor factoren zoals zoek efficiëntie, verdwijnen van lijken door aaseters, het aantal zoekdagen en type zoekgebied. De aanvaringskansen (kans dat een laagvliegende vogel botst met een windturbine) zijn gebaseerd op studies in o.a. Oosterbierum, de Wieringermeer en in België (Winkelman 1992; Everaert & Stienen 2007; Krijgsveld et al. 2009). De bruikbaarheid van onderzoek is niet enkel afhankelijk van de datering. Daargelaten de datering zijn deze documenten nog steeds bruikbaar. Deze onderzoeken vormen nog steeds de best beschikbare kennis. De ontwikkeling van windturbines over de jaren heen heeft de bruikbaarheid van dit onderzoek niet aangetast. De gevoeligheid van ecologie verandert niet. Wel is uitgegaan van de hoogte en grootte van de windturbines zoals aangevraagd. De gegevens vanuit de onderzoeken zijn hiernaar vertaald.		
14.	Op welke wijze is het Flux-Collision Model gebruikt voor de beoordeling van aanvaringsslachtoffers?	Zie bijlage 4 van de Natuurtoets.	Bijlage 4 Natuurtoets	B Met opmerkingen [1]: Antwoord hier opnemen
15.	Graag een toelichting op de gemaakte keuzes indien verschillende onderzoeksgegevens voor één soort beschikbaar zijn.	Hiervan is geen sprake.		Met opmerkingen [2]: Nader uitwerken: wat wordt met dit betoog bedoeld, wordt er gewezen op concreet vb? En zo ja, dan dit concreet vb behandelen
16.	Op welke wijze zijn de effecten op vogels onderzocht? o.a. veldonderzoek?	In bijlage 3 bij de passende beoordeling is uiteengezet welke effecten windturbines op vogels kunnen hebben (kort gezegd aanvaringen, habitatverlies of verstoring en barrièrewerking).		Met opmerkingen [3]: Antwoord hier opnemen

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
17.	Is rekening gehouden met vlieggedrag 's nachts dan wel in slecht weer, heeft dit gevolgen voor slachtoffers?	Ja.		
18.	Kunnen vogels slachtoffer worden door luchtwervelingen achter de draaiende wieken, en zo ja is hiermee rekening gehouden?	Ja.		
19.	Zijn de aannames omtrent flux en vlieggedrag van soorten bruikbaar?	Er is gebruik gemaakt van locatiespecifieke informatie over flux en vlieggedrag van betrokken soorten tijdens veldonderzoek in winter 2011/2012 en 2014/2015 (Jonkvorst et al. 2015a). Deze aannames zijn altijd op zo'n manier gedaan dat in alle gevallen met zekerheid het worst case scenario is getoetst. Dit geldt voor het aantal vogels dat bij het windpark rondvliegt, uitwijkt voor het windpark, en de berekende 1%-mortaliteitsnorm.		
20.	Hoe is rekening gehouden met de hoogte van de windturbines in relatie tot het onderzoek dat is gedaan voor lagere turbines?	Dit is verwerkt in de het Flux Collision Model.		
21.	Op welke wijze zijn de effecten naar vleermuizen onderzocht?	Door veldonderzoek in 2012 en 2016.		
22.	Zijn er effecten op vleermuizen te verwachten?	De vleermuizen aanwezig in het gebied hebben geen IHD in het kader van Natura 2000-gebieden in de omgeving.		
23.	Op welke wijze is met cumulatie rekening gehouden?	Ook in cumulatie treden geen negatieve effecten op voor Natura 2000-gebieden. Ten eerste heeft het windpark zelf geen relevante effecten, zodat ook in cumulatie met andere projecten het windpark nooit de oorzaak kan zijn. Ten	PB voor Windpark N33, par	BuWa

Met opmerkingen [4]: Antwoord uitwerken

Met opmerkingen [5]: Antwoord uitwerken

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
		tijde van de aanvraag Nbwetvergunning en het nemen van het besluit hieromtrent had nog geen besluitvorming plaatsgevonden over de windparken N33 bij Veendam en Windpark Emmen. In het kader van cumulatietoets in het kader van Nbwet hoeft alleen rekening te worden gehouden projecten waarvoor een Nbwetvergunning verleend is, maar nog niet zijn gerealiseerd. Inmiddels is voor Windpark N33 een vergunning aangevraagd. In de cumulatietoets in de Passende Beoordeling voor dat windpark is wel gekeken naar cumulatieve effecten met Windpark DMOM. Geconcludeerd wordt dat, als gevolg van sterfte, verlies foerageergebieden en barrièrewerking, ook in cumulatie er met zekerheid geen sprake is van significante negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebied Zuidlaardermeer.	7.6. Zie ook brief 14 september 2016 aanvulling Ffwet aanvraag windpark DM OM	
24.	Wat is de actieradius van de kleine zwaan: 6 of 12 km?	In de natuurtoets, de passende beoordeling en het MER is abusievelijk een verkeerde actieradius gehanteerd voor kleine zwaan, deze bedraagt inderdaad 12 km (van der Vliet et al. 2011). Dit is reeds onderkend in de beantwoording van de zienswijzen. Dit doet echter niets af aan de conclusies in de passende beoordeling en het MER. Het Natura 2000-gebied Bargerveen en het Duitse Vogelrichtlijngebied Emstal Lathen - Papenburg liggen beiden namelijk op meer dan 20 kilometer van windpark DMOM (zie ook natuurtoets pagina 31), zodat een relatie van kleine zwanen uit deze gebieden met het plangebied is uitgesloten. Hetzelfde geldt voor wilde zwanen uit het Duitse Natura 2000-gebied, aangezien voor deze soort een actieradius van 10 km geldt (van der Vliet et al. 2011). De aanpassing van de actieradius naar 12 km heeft dan ook geen gevolgen voor de besluitvorming.	natuurtoets (bijlage 4 bij het MER)	BuWa
25.	Vindt er bemaling plaats t.b.v. bouw turbines en zo ja heeft dit effect op de Natura 2000-gebieden?	Of bronbemaling voor de bouw- en aanleg van de windturbines noodzakelijk is wordt uitgewerkt in de detailengineering en is afhankelijk van het uiteindelijk te kiezen type windturbine en de funderingsmethodiek. Op voorhand kan echter worden gesteld dat de invloedssfeer van een eventuele bronbemaling (de afstand		

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
		waarop nog een grondwaterstandverlaging wordt berekend van 0,05 m) nooit meer dan enkele honderden meters van de bouwput bedraagt en dat deze tevens tijdelijk van aard is. Aangezien het dichtstbijzijnde Natura 2000 gebied zich op circa 4 kilometer afstand bevindt kan met zekerheid worden gesteld dat een effect op dit gebied als gevolg van bronbemaling uitgesloten is.		
26.	Kunnen er effecten optreden vanwege stikstofuitstoot?	Nee, in de gebruiksfase zijn er als gevolg van het windpark verwaarloosbare stikstofeffecten aangezien het aantal verkeersbewegingen minimaal is (een windturbine wordt minder dan eens per maand bezocht door middel van een bestelbusje voor regulier onderhoud en inspectie). Alleen tijdens de aanleg van het windpark is in potentie sprake van relevante stikstofemissie en kan effect door stikstofdepositie optreden, vooral door diverse transport- en graafwerkzaamheden. Om duidelijkheid te krijgen over de effecten van stikstofdepositie als gevolg van de aanlegfase van het Windpark is een AERIUS-berekening gemaakt. Deze berekening is als bijlage bij deze beschikking gevoegd. Uit deze berekening blijkt dat de depositie ten hoogste 0,04 mol/ha/jaar bedraagt op een habitatype in het Drouwenerzand. Dit betekent dat deze effecten als niet-significant kunnen worden aangemerkt, ook als ze structureel van aard zouden zijn. Zoals eerder opgemerkt treden ze echter alleen op in de aanlegfase van het windpark.		
27.	Platform Storm meent dat de stikstofdepositie vanwege de ontmantelingsfase niet onderbouwd is en meent dat de stikstofdepositie de drempelwaarde overschrijdt.	Voor de aanlegfase is naar de stikstofdepositie gekeken door middel van een berekening in AERIUS. De totale emissie is berekend op 23,78 ton/j NOx en 4,75 kg/j NH3. De bijdrage aan het Drouwenerzand is hiermee verwaarloosbaar. Voor de ontmantelingsfase hoeft nu nog geen berekening in AERIUS gemaakt te worden en vanwege de tijdelijkheid van de effecten in de aanlegfase en het tijdsverloop tussen de aanleg- en ontmantelingsfase zijn deze effecten niet cumulatief aan elkaar. De prejudiciële vragen die uw Afdeling over het PAS heeft gesteld, hebben geen invloed op onderhavige procedure. ABRvS 17 mei		

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
		2017, ECLI:NL:RVS:2017:1259, r.o. 29.		
28.	Waarom is geen onderzoek verricht naar mogelijke gevolgen van het windturbinepark vanwege obstakelverlichting?	Het effect van de obstakelverlichting op de windturbines op vogels is in deze studie niet nader beschouwd. Uit eerder literatuuronderzoek (Lensink & van der Valk 2013, zie bijlage 6) is vast komen te staan dat luchtvaartverlichting op windturbines, zoals toegepast in Nederland, niet leidt tot extra risico's voor vogels of vleermuizen. Uit dit onderzoek blijkt: De luchtvaartverlichting wordt op windturbines meestal bovenop de as (topverlichting, deze is naar beneden toe afgeschermd) geplaatst, en aan de mast (mastverlichting). De sterkte van de verlichting op de masten is vele malen zwakker dan die van een vuurtoren of een platform op zee (cf. Poot et al. 2008). Een risico zoals voorheen voor vuurtorens of platforms gold, is derhalve niet aan de orde. De masten zullen door hun relatief zwakke verlichting niet als een heldere ster functioneren die op tientallen kilometers afstand zichtbaar is in een verder donkere omgeving. Door Bruinzeel & Van Belle (2009) is voor grote goed verlichte platforms een effectafstand bij zeer goed zicht van 4.500 m becijferd en bij zeer slecht zicht van enkele honderden meters. Daarnaast zijn in de omgeving van de masten meestal nog vele verlichtingsbronnen langs wegen, op boerderijen en enkele bewoningskernen aanwezig, waardoor de focus op de masten wegvalt. De verlichting op windturbines wordt aangebracht op een hoogte waarop ook uit de Verenigde Staten geen gevallen van massale incidenten met vogelslachtoffers bekend zijn. De kans op desoriëntatie van trekkende vogels door de verlichting aan de turbine, waardoor de vogels slachtoffer worden van een aanvaring met de		

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
		draaiende rotor, wordt minimaal geacht. De luchtvaartverlichting op windturbines heeft derhalve geen effect op vogels. Uit de beschikbare onderzoeken en kennis komt naar voren dat luchtvaartverlichting op windturbines niet leidt tot extra risico's voor vleermuizen. De conclusies is dat de aanwezigheid van verlichting op moderne windturbines geen negatieve effecten op vogels en vleermuizen teweeg brengt.		

1.4. Vergunningverlening

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
29.	Welke effecten treden er mogelijk vanwege de aanleg van het Windpark? Is er rekening gehouden met mogelijke effecten van aanleg voor grond en oppervlaktewater?	De tijdelijke verstoringseffecten in de aanlegfase hebben vooral te maken met de werkzaamheden die moeten worden verricht (geluid, beweging en trillingen door aanleg en gebruik van ontsluitingswegen en het (mogelijk) heien van funderingen). Ook kan door de werkzaamheden op beperkte schaal, lokaal tijdelijk habitatverlies buiten Natura 2000-gebieden optreden, maar door gefaseerde realisatie van het windpark kunnen de vogels uitwijken naar een ander deel van het plangebied of in de onmiddellijke nabijheid daarvan foerageren. Aangezien de werkzaamheden plaatsvinden op een afstand van meerdere kilometers vanaf het Natura 2000-gebied treden er geen significante effecten op.	Pag. 5 Nbw-vergunning Bijlage 4 bij het MER, hoofdstuk 4, 12. Bijlage 22 bij MER	
30.	Welke effecten treden er bij Natura 2000-gebieden mogelijk op in de gebruiksfase van het Windpark?	In de gebruiksfase van het windpark kan het agrarisch gebied in de directe omgeving van de windmolens voor toendrarietgans, kolgans en kleine zwaan door de mogelijk versturende werking van de turbines minder geschikt worden als foerageergebied met mogelijk negatieve gevolgen voor de instandhoudingsdoelen voor deze soorten van het Bargerveen en het Zuidlaardermeergebied.		
31.	Mag van de 1%-norm gebruik worden gemaakt bij een populatie die niet in een gunstige staat van instandhouding verkeerd?	Volgens dit criterium (de 1%-mortaliteitsnorm) kan additionele sterfte van minder dan 1% van de totale jaarlijkse sterfte van de betrokken populatie (gemiddelde waarde) als kleine hoeveelheid worden beschouwd. Het gebruik van de 1%-mortaliteitsnorm in effectstudies voor windparken is, bij gebrek aan een wetenschappelijk goed onderbouwd alternatief, ook door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State geaccepteerd. De toepassing van het 1%-criterium is geïntroduceerd in de uitspraak van het		

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
		Hof van Justitie (“HvJ”) d.d. 9 december 2004 (ECLI:EU:C:2004:782). In deze uitspraak aanvaarde het HvJ de toepassing van dit door het ORNIS-comité ontwikkelde criterium. Het ORNIS-comité heeft het criterium opgesteld ten behoeve van de uitvoering van de vogelrichtlijn. Bij de bepaling van ‘kleine aantallen’ als drempel (threshold) voor het toestaan van afwijkingen van de richtlijn ten aanzien van het doden van vogels in het kader van de jacht overweegt het comité dat een algemene drempel dient te voldoen aan de eis dat het aantal slachtoffers niet meer dan een verwaarloosbaar effect mag hebben. Daartoe is het 1%-criterium geformuleerd. Daarbij is aangegeven dat indien sprake is van een effect dat groter is dan 1% er een nadere meer diepgaande analyse is vereist. In de uitspraak van 9 december 2004 overwoog het HvJ dat weliswaar geen sprake was van een juridisch bindende normering, maar vanwege onder meer het wetenschappelijke gezag van de adviezen van het comité kon het criterium worden toegepast. Deze lijn van het HvJ is bevestigd in de uitspraak van 15 december 2005 (ECLI:EU:C:2005:770). Vervolgens heeft de Afdeling bestuursrechtspraak de toepassing van het criterium overgenomen en ook toepasbaar geacht bij andere soorten dan vogels (o.a. ABRvS 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215). Daarbij heeft de Afdeling bestuursrechtspraak het criterium ook aanvaard bij populaties die verkeren in een ongunstige staat van instandhouding (zie ABRvS 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215). Ook mag dit criterium worden toegepast bij kleine populaties (ABRvS 1 april 2009, ECLI:NL:RVS:2009:BH9250). Het 1%-criterium is gezien het voorgaande een aanvaarde norm voor beoordeling van de effecten op vogels en andere diersoorten.		
32.	Voor hoeveel windturbines is vergunning verleend?	De vergunning is verleend voor 50 windturbines. Door het schrappen van de lijnopstelling Drouweniermond worden 5 windturbines niet gerealiseerd.	Herstelbesluit dd. 22 maart	

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
		Er is een herstelbesluit genomen om de lijnopstelling alsnog te schrappen.	2017	

CONCEPT

1.5. Wijzigingsbesluit 6:19 Awb

Nr.	Vraag	Antwoord	Bron	Wie
33.				
34.				
35.		i.		

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: 201703249 Bomenkap tbv Windpark Oostermoer
Datum: donderdag 1 november 2018 15:23:33
Bijlagen: [image002.png](#)
[image003.png](#)

Beste [REDACTED],

Er is een onderzoek uitgevoerd, het conceptrapport wordt nog door de initiatiefnemers bekeken en zal dan aan de aanvraag worden toegevoegd.

Alvast de conclusie: "Er is hierbij 1 verblijfplaats van gewone dwergvleermuis aangetroffen."

Is het nog mogelijk de aanvulling de komende dagen, maar zeg binnen 1 week in te dienen?

Met vriendelijke groeten,

[REDACTED]

Adviseur

Email: [REDACTED]@ponderaconsult.com | Mobiel: [REDACTED] | Locatie Zeist: Nooitgedacht 2 3701 AN

Locatie Hengelo: Welbergweg 49 7556 PE | Locatie Arnhem: Jansbuitensingel 7 6811 AA 2^e verdieping

Web: www.ponderaconsult.com | KVK: 08 156 154

Van: [REDACTED]

Verzonden: dinsdag 30 oktober 2018 9:53

Aan: [REDACTED]

Onderwerp: 201703249 Bomenkap tbv Windpark Oostermoer

Beste meneer [REDACTED], halo [REDACTED],

Naar aanleiding van de ontheffingsaanvraag die jullie vorig jaar december hebben gedaan, verneem ik graag van u in hoeverre wij nog aanvullingen op deze aanvraag kunnen verwachten.

De termijn die hiervoor gesteld is verloopt op 1 november 2018. We horen graag van u.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Vergunningverlener Soortenbescherming

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

T [REDACTED]

E [REDACTED]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen

Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Provincie Drenthe
Team vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
Mevrouw [REDACTED]
Postbus 122
9400 AC ASSEN

Betreft : Uw brief d.d. 8 januari 2018, kenmerk 201703249-00734742 – Verzoek aanvullende gegevens
Datum : 22 januari 2018
Bijlagen : 0
Kenmerk : 715012/Wnb/DOL/22012019

Geachte mevrouw [REDACTED]

Op 19 december 2017 hebben wij, namens de initiatiefnemers, een ontheffingsaanvraag Soortenbescherming ingediend wegens de kap van twee bomen welke mogelijk worden gebruikt door vleermuizen. De aanvraag is bij u geregistreerd onder zaaknummer 201703249.

Op 8 januari jl. heeft u ons per brief, met kenmerk 201703249-00734742, verzocht om aanvullende gegevens, betreffende een volledig vleermuisonderzoek. In de brief werd verzocht deze aanvulling binnen vier weken na datum van uw brief op te sturen.

Wij stellen het gevraagde onderzoek in gang. Echter het blijkt dat dit onderzoek aan bepaalde maanden in het jaar gebonden is, afhankelijk van het gedrag van verschillende vleermuissoorten. Derhalve is het helaas niet mogelijk te voldoen aan de door u gesteld indieningstermijn van vier weken.

Wij verzoeken u daarom om een verlenging van de indieningstermijn tot dat het vleermuisonderzoek is afgerond.

Mocht u nog vragen hebben hierover, dan verzoeken wij u contact op te nemen met onze adviseur, [REDACTED] van Pondera Consult. De contactgegevens van onze adviseur zijn onder aan deze brief opgenomen.

Hoogachtend,

[REDACTED]

Directeur Pondera Consult

Namens,

Windpark Oostermoer Exploitatie B.V.;

Contactgegevens adviseur Windpark De Drentse Monden - Oostermoer

[REDACTED]
Pondera Consult BV

Postbus 579, 7550 AN Hengelo (Ov)

[REDACTED]@ponderaconsult.com / +31 (0)6 [REDACTED]

Assen, 30 november 2015
 Ons kenmerk 201502262-00604121

ONTWERP-BESLUIT VAN GEDEPUTEERDE STATEN VAN DRENTHE INZAKE VERGUNNING OP BASIS VAN ARTIKEL 19D VAN DE NATUURBESCHERMINGSWET 1998 (NB-WET 1998)

1. De aanvraag

1.1. Datering en inhoud van de aanvraag

U, de heren [REDACTED], hebt namens respectievelijk Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V., Raedhuys Windenergie B.V. en Windpark Oostermoer Exploitatie B.V. een aanvraag voor een vergunning op basis van artikel 19d van de Nb-wet 1998 ingediend. U heeft Pondera Consult B.V. gemachtigd voor deze aanvraag. De aanvraag is door ons ontvangen op 17 september 2015.

Uw aanvraag maakt deel uit van deze beschikking. U hebt de volgende documenten meegestuurd, die geacht worden onlosmakelijk met uw aanvraag te zijn verbonden:

- gedateerd en ondertekend aanvraagformulier met nadere uitwerking (bijlage 1);
- overzichtstekening van het windpark;
- lijst met coördinaten en perceelnummers van de windturbines;
- Passende Beoordeling, met achtergronddocumenten (onderzoek naar vleermuizen voor het MER over het windpark, onderzoek naar vliegbewegingen van ganzen en zwanen in Oost-Drenthe en Natuurtoets voor het windpark);
- overzichtskaarten van de ligging van het windpark ten opzichte van de Natura 2000-gebieden;
- toets bouw Windpark De Drentse Monden – Oostermoer en additionele depositie (waaronder AERIUS-berekening van de beoogde (tijdelijke) depositie van stikstof ten behoeve van het voornemen);
- uittreksels uit het Handelsregister van de Kamer van Koophandel;
- gedateerde en ondertekende machtigingen van de aanvragers aan Pondera.

Op ons verzoek hebben wij op 7 oktober 2015 de volgende aanvullende gegevens van u ontvangen:

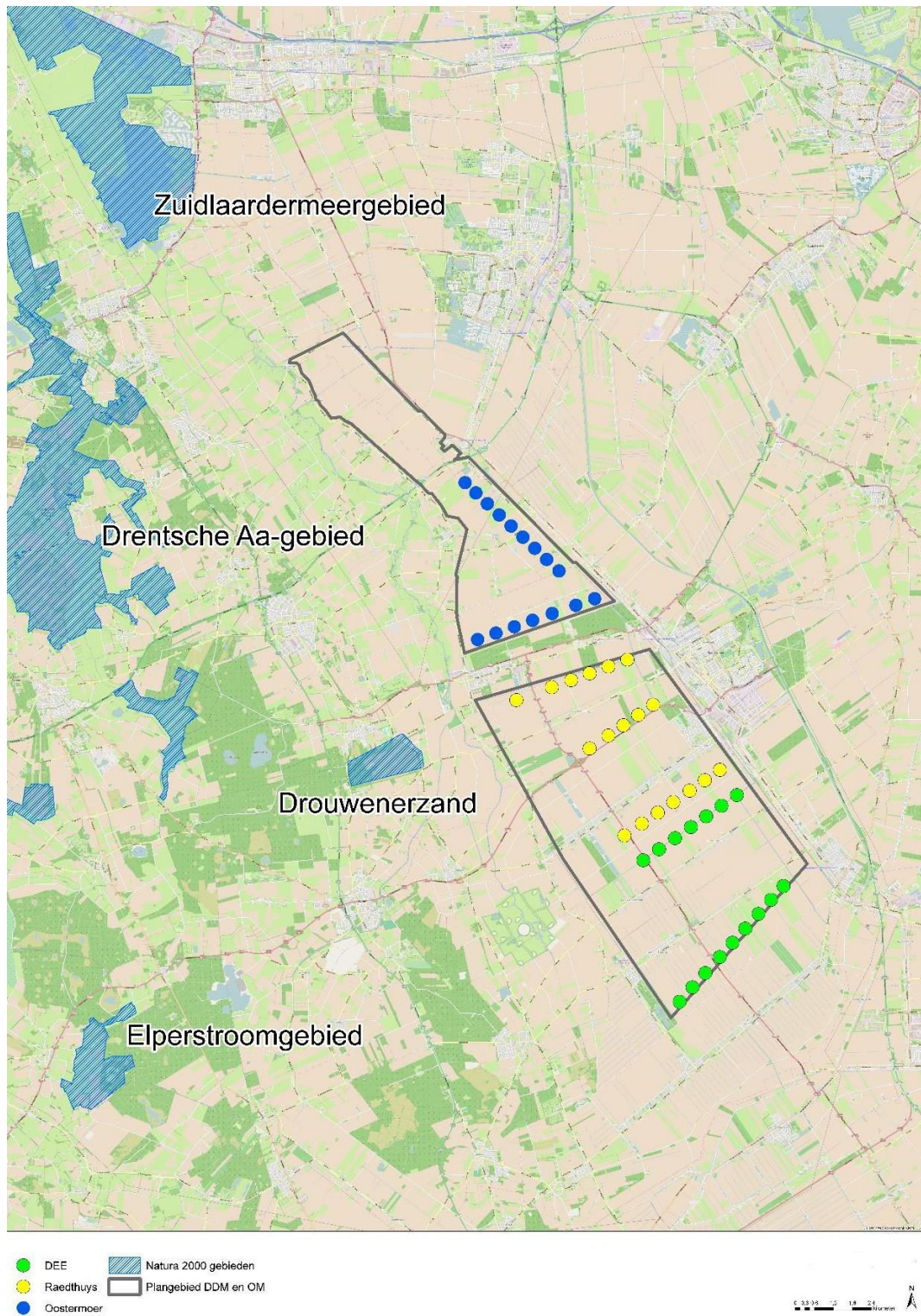
- een AERIUS-berekening van de verwachte NO_x en NH₃

Op 18 november 2015 hebben wij van u een erratum ontvangen (wijzigingen tabel 7.1 en paragraafverwijzingen pagina 45 Passende Beoordeling)

1.2. Het voornemen

Uw voornemen bestaat uit het oprichten van een drietal windmolenparken die samen het aangevraagde windmolenpark vormen. Het project omvat een vijftigtal windturbines met een gezamenlijke capaciteit van ca. 150 Megawatt aan elektriciteit en is genaamd 'Windpark De Drentse Monden-Oostermoer', vanaf nu aangeduid als 'Windpark'. De voorbereidingen voor de bouw starten in 2018, de daadwerkelijke bouw van de molens vindt plaats in 2019 en 2020. Het gebied waarin de windturbines zullen komen bevindt zich in de gemeenten Aa en Hunze en Borger-Odoorn. Het Windpark is aangegeven in figuur 1.

Figuur 1: locatie van het Windpark met turbines

De gronden zijn eigendom van de initiatiefnemer(s), danwel er is met de betreffende eigenaar overeenstemming bereikt over het gebruik van de gronden ten behoeve van de bouw en exploitatie van het Windpark.

Er is op het moment van de aanvraag nog geen definitieve keuze gemaakt voor het type windturbine dat zal worden gebruikt. In de aanvraag is gekozen voor het 'worst case' type turbine voor het bepalen van de effecten.

2. Het wettelijk kader

2.1. Vergunningplicht en de wet

De vergunningplicht vindt zijn grondslag in artikel 19d, eerste lid, van de Nb-wet 1998. Dat artikel luidt als volgt:

Het is verboden zonder vergunning, of in strijd met aan die vergunning verbonden voorschriften of beperkingen, van gedeputeerde staten of, ten aanzien van projecten of andere handelingen als bedoeld in het vierde lid, van Onze Minister, projecten of andere handelingen te realiseren onderscheidenlijk te verrichten die gelet op de instandhoudingsdoelstelling de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten.

2.2. Bevoegd gezag

In de gewijzigde Nb-wet 1998 is vastgelegd dat er voor besluiten voor effecten op Natura 2000-gebieden (art. 19d) altijd sprake is van één bevoegd gezag. Hierbij geldt dat de gedeputeerde staten van de provincie, waarin deze gebieden helemaal of grotendeels liggen, bevoegd zijn (art. 2, lid 1 en 2a, lid 1). Voor uw aanvraag is dit de Provincie Drenthe.

2.3. Relevante Natura 2000-gebieden

De aangevraagde activiteit heeft mogelijk negatieve effecten op de omliggende Natura 2000-gebieden, in dit geval het Zuidlaardermeergebied, Drentsche Aa, Drouwenerzand, Elperstroom, Bargerveen, Lieftingsbroek en de Duitse gebieden Emstal Latten-Papenburg, Rheiderland en Ems.

Naast de artikelen over de vergunningplicht (artikel 19d tot met 19g) is ook de paragraaf over het Programma Aanpak Stikstof (PAS) in de Nb-wet van toepassing. Daarbij zijn tevens het Besluit grenswaarden PAS en de Regeling PAS belangrijk.

Op basis van de aangeleverde AERIUS-berekeningen hebben we vastgesteld dat de aangevraagde situatie een stikstofdepositie veroorzaakt die lager is dan de grenswaarden voor de betrokken Natura 2000-gebieden.

3. Procedure

3.1. Algemeen

De aanvraag is op 17 september 2015 door ons ontvangen. Op 18 november 2015 is een ontvangstbevestiging aan u verzonden. Een kopie van de aanvraag en een afschrift van de ontvangstbevestiging aan u zijn op dezelfde datum verzonden aan het Ministerie van Economische Zaken,

Gedeputeerde Staten van Groningen en aan het College van Burgemeester en Wethouders van Aa en Hunze en Borger-Odoorn. Gedeputeerde Staten en de beide Colleges zijn daarbij op basis van artikel 44, derde lid, van de Nb-wet in de gelegenheid gesteld om binnen acht weken na de op de ontvangstbevestiging vermelde datum een zienswijze in te brengen.

3.2 Rijkscoördinatieregeling

Voor dit project is in artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a van de Elektriciteitswet 1998 bepaald dat op de besluitvorming de Rijkscoördinatieregeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) van toepassing is. De mogelijk mee te coördineren besluiten zijn aangewezen in het Uitvoeringsbesluit rijkscoördinatieregeling energieinfrastructuurprojecten. Bij brief van 18 september 2015 heeft de Minister van Economische Zaken ons laten weten dat onder andere de benodigde vergunning in het kader van de Nb-wet 1998 onderdeel uitmaakt van deze procedure. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor het Windpark gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (ELenI).

Afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) is in combinatie met artikel 3.31 van de Wro van toepassing op de voorbereiding van de besluiten die onder de Rijkscoördinatieregeling vallen. Dat betekent onder andere dat de besluiten de uniforme openbare voorbereidingsprocedure doorlopen. Dit geldt ook voor besluiten waarvoor zonder rijkscoördinatieregeling afdeling 3.4 van de Awb niet van toepassing zou zijn. De procedure behelst onder meer dat van een besluit eerst een ontwerp ter inzage wordt gelegd, voordat een definitief besluit wordt genomen.

In de rijkscoördinatieregeling is eveneens bepaald dat de aangewezen minister voor alle besluiten gezamenlijk toepassing kan geven aan de artikelen 3:11, eerste lid en 3:12 van de Awb. Dat wil in dit geval zeggen dat de Minister van Economische zaken zorg draagt voor kennisgeving en ter inzagelegging van de besluiten die nodig zijn voor windpark De Drentse Monden en Oostermoer.

4. Effecten van het voornemen

4.1. Is er sprake van significant negatief effect?

Er kan gesteld worden dat er sprake is van een significant negatief effect als ten gevolge van menselijk handelen een instandhoudingsdoelstelling van een Natura 2000-gebied niet gehaald zal worden.

Op voorhand konden deze effecten niet uitgesloten worden. Daarom is ten behoeve van het Windpark een Passende Beoordeling (PB) opgesteld. In de volgende paragraaf worden in het kort de strekking en conclusies van deze PB weergegeven

4.2. De Passende Beoordeling

In de MER dat voor het Windpark is opgesteld staat welke effecten op het milieu – inclusief landschap en natuur - er te verwachten zijn van twee hoofdalternatieven, een variant op beide hoofdalternatieven en het voorkeursalternatief (VKA). Voor het VKA is onderzocht wat de effecten zijn van een combinatie van worst case aannames, ten eerste een lage ashoogte met een grote rotordiameter. Dit vanwege de tiplaaagte en de grootte van de rotor; hoe lager de tip aan de onderzijde, hoe conservatiever/ meer worst case. Ten tweede een hoge ashoogte met een kleine rotordiameter. De combinatie van een lage ashoogte met een grote rotordiameter is conservatief en laat het maximum effect zien.

Voor de betreffende milieuaspecten zijn verschillende rapporten opgesteld waarin per aspect een effectbeschrijving en mogelijke mitigerende en/of compenserende maatregelen zijn opgenomen. Eén van de rapporten is de Passende beoordeling. Hierin zijn de effecten onderzocht van de aanleg en de exploitatie van het VKA voor het Windpark op de beschermde natuurgebieden in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998, zijnde Natura 2000-gebieden en Beschermde Natuurmonumenten.

Het plangebied

Het plangebied maakt onderdeel uit van de Drentse Veenkoloniën, een relatief open landschap met grootschalige akkerbouwgebieden. Maïs, graan, aardappels en suikerbieten worden het meest verbouwd. Verspreid over het gebied komen ook kleinere graspercelen voor. Er liggen verschillende Natura 2000-gebieden in de omgeving (binnen een straal van 25 km) van het plangebied, namelijk Zuidlaardermeergebied, Drentsche Aa-gebied, Drouwenerzand, Elperstroomgebied, Lieftingsbroek en Bargerveen. Voor wat betreft Duitsland liggen de Natura 2000-gebieden Emstal von Latten bis Papenburg, Rheiderland en Ems binnen deze 'cirkel'.

De effecten

Het plangebied ligt niet in een Natura 2000-gebied. Er is dus met zekerheid geen sprake van verlies van areaal van de **beschermde habitattypen** door ruimtebeslag. Verder is er geen sprake van relevante emissies van schadelijke stoffen naar lucht, water of bodem of van veranderingen in grond- of oppervlaktewateren. Effecten op beschermde habitattypen als gevolg van externe werking zijn daarom ook niet aan de orde. Ten aanzien van de emissies naar de lucht zie ook paragraaf 4.3.

Het Drentsche Aa-gebied en Ems zijn aangewezen voor enkele **diersoorten** van bijlage II van de Habitatrichtlijn. Deze soorten zijn gebonden aan deze gebieden en komen er dus niet of niet ver buiten. Het Windpark ligt op tenminste 5 kilometer afstand van deze gebieden. Van verstoring van deze soorten of verslechtering van hun habitats als gevolg van het Windpark is daarom geen sprake.

Van de eerder genoemde Natura 2000-gebieden in de omgeving van het plangebied zijn alleen het Zuidlaardermeergebied, het Bargerveen, Emstal Lathen-Papenburg en Rheiderland aangewezen voor een aantal **soorten broedvogels en niet-broedvogels** in het kader van de Vogelrichtlijn. Om verschillende redenen - met name de grote afstand tussen het plangebied en de Natura 2000-gebieden – zijn significant negatieve effecten op broedvogels door verstoring (inclusief sterfte) door de aanleg en het gebruik van het windpark op voorhand uit te sluiten. Broedvogels zijn vooral actief in de Natura 2000-gebieden zelf en de onmiddellijke omgeving ervan. De enige soorten die wel negatieve effecten kunnen ondervinden zijn de niet-broedvogels kleine zwaan, kolgans en toendrarietgans. Hieronder wordt dit nader toegelicht.

Nadere toelichting op mogelijke negatieve effecten op niet-broedvogels

De effecten op de genoemde vogelsoorten (allen niet-broedvogels) betreft verstoring tijdens de aanlegfase. In de gebruiksfase is er behalve verstoring ook kans op aanvaring met de windmolens.

De tijdelijke verstoringseffecten in **de aanlegfase** hebben vooral te maken met de werkzaamheden die moeten worden verricht. Te denken valt aan effecten als geluid, beweging en trillingen als gevolg van aanleg en gebruik van ontsluitingswegen, heen en weer rijden van (vracht)auto's en het (mogelijk) heien van funderingen voor de windturbines. Ook kan door de werkzaamheden op beperkte schaal, lokaal tijdelijk habitatverlies optreden, overigens zoals aangegeven niet binnen de genoemde Natura 2000-gebieden. Doordat de realisatie van het Windpark gefaseerd plaats zal vinden, is het voor de vogels mogelijk om in een ander deel van het plangebied of in de onmiddellijke nabijheid daarvan te foerageren.

In de **gebruiksfase** van het windpark kan het agrarisch gebied in de directe omgeving van de windmolens voor met name toendrarietgans, kolgans en kleine zwaan door de aanwezigheid van het beoogde Windpark en de mogelijk verstorende werking van de turbines minder geschikt worden als foerageergebied. Dit kan uiteindelijk mogelijk een negatief gevolg hebben voor de instandhoudingsdoelen voor deze soorten van het Bargerveen en het Zuidlaardermeergebied.

Onderzocht is hoe de afname van potentieel foerageergebied zich verhoudt tot het totaal aan potentieel beschikbaar foerageergebied in de ruime omgeving van de beide Natura 2000-gebieden. Uit dit onderzoek blijkt dat er in de regio een ruim overschot is aan potentieel foerageergebied voor alle drie de vogelsoorten. Daarbij geldt dat de berekeningen zijn uitgevoerd voor de varianten in de MER en dat hierbij derhalve uit is gegaan van een groter aantal windturbines dan waar in het VKA sprake van is. In alle situaties (aantallen windturbines) blijkt sprake van een ruim overschot.

Ook is onderzocht wat de invloed van de windmolens is op de instandhoudingsdoelen van het Bargerveen en het Zuidlaardermeergebied als gekeken wordt naar sterfte van vogels na aanvaring met de turbines. Ook hier is gekozen voor een worst-case benadering bij het voorspellen van aantallen slachtoffers. Uit de berekeningen (zie tabel 1) blijkt dat de jaarlijkse sterfte voor toendrarietgans en kolgans onder de zogenaamde 1% mortaliteitsnorm (het aantal individuen van een soort dat jaarlijks overlijdt x de grootte van de populatie x 0,01) blijft. Over deze norm bestaat jurisprudentie van de Raad van State¹. Effecten die onder de norm blijven kunnen worden beschouwd als verwaarloosbaar. Voor de kleine zwaan is het aantal slachtoffers per jaar berekend op minder dan 1, oftewel verwaarloosbaar.

Tabel 1

Soort	Slachtoffers	1% norm	populatie
<i>Zuidlaardermeer</i>			
Toendrarietgans	5-7	9,0	3.900
Kolgans	2-3	16,4	5.850
<i>Bargerveen</i>			
Toendrarietgans	3-5	53,2	23.113

Wanneer vogels door een windparkopstelling hun voedsel- of rustgebied niet kunnen bereiken of dergelijke gebieden in belangrijke mate minder functioneel worden is sprake van barrièrewerking. Door gaten en ruimte in de (lijn)opstellingen van de turbines blijven belangrijke foerageergebieden bereikbaar. Alleen in deelgebied De Drentse Monden kan er wel sprake zijn van enige hinder als de vogels tot enkele kilometers moeten omvliegen, maar dit leidt naar verwachting niet tot het onbereikbaar worden van foerageer- of rustgebieden.

Om te kunnen beoordelen of het aantal aanvaringsslachtoffers na realisatie van het windpark gelijke tred houdt met de aantallen die op basis van modellen zijn voorspeld, is een voorschrift opgenomen voor monitoring.

Effecten op vleermuizen

Uit het rapport 'Vleermuizen in Noordoost-Drenthe' dat ten behoeve van de MER voor het Windpark is opgesteld blijkt dat het aantal vleermuizen in het plangebied gering is. Belangrijkste reden is het open, karakter van het landschap. open, karakter van het landschap. Op de vleermuizen die in het gebied aanwezig zijn, zijn overigens geen instandhoudingsdoelstellingen in het kader van een nabijgelegen Natura 2000-gebied van toepassing.

Conclusie

Uit de PB blijkt dat er als gevolg van het realiseren van het windpark geen negatieve effecten zijn te verwachten op door de Habitatrichtlijn beschermde habitattypen en diersoorten binnen de nabijgelegen Natura 2000-gebieden. Ook de effecten op broedvogelsoorten die op basis van de

¹ Uitspraak nr. 200801465/1/R2

Vogelrichtlijn zijn beschermd, zijn nihil. Op basis van de PB komt naar voren dat significant versturende effecten (inclusief sterfte) met zekerheid zijn uit te sluiten. Negatieve effecten op enkele niet-broedvogelsoorten zijn op voorhand niet uit te sluiten. Deze effecten zijn onderzocht. Significant negatief versturende effecten (inclusief sterfte) kunnen op basis van dit onderzoek met zekerheid worden uitgesloten.

Om te kunnen beoordelen of het aantal aanvaringsslachtoffers na realisatie van het windpark gelijke tred houdt met de aantallen die op basis van modellen zijn voorspeld, is een voorschrift opgenomen voor monitoring.

4.3 Effecten als gevolg van stikstof

Stikstofeffecten worden sinds het Programma Aanpak Stikstof (PAS) op 1 juli 2015 in werking is getreden, beoordeeld de PAS-systematiek. De effecten worden berekend door het programma AERIUS. Het PAS is in zijn geheel al passend beoordeeld. Het PAS gaat kort gezegd uit van het toedelen van ontwikkelingsruimte (depositie) aan projecten, totdat deze ontwikkelingsruimte geheel is uitgegeven.

Heeft een project een stikstofdepositie van meer dan 3 mol/ha/jaar op een beschermd habitatype in een Natura 2000-gebied, dan kan hiervoor geen vergunning worden verleend. Bij een depositie tussen de 1 en 3 mol/ha/jaar is het project vergunningplichtig en bij een depositie tussen de 0,05 mol/ha/jaar en 1 mol/ha/jaar geldt een meldingsplicht. Als de depositie lager is dan 0,05 mol/ha/jaar is een project vergunningvrij.

In de gebruiksfase zijn er als gevolg van het windpark verwaarloosbare stikstofeffecten aangezien het aantal verkeersbewegingen minimaal is (een windturbine wordt minder dan eens per maand bezocht door middel van een bestelbusje voor regulier onderhoud en inspectie). Alleen tijdens de aanleg van het windpark is in potentie sprake van relevante stikstofemissie en kan effect door stikstofdepositie optreden, vooral door diverse transport- en graafwerkzaamheden.

Om duidelijkheid te krijgen over de effecten van stikstofdepositie als gevolg van de aanlegfase van het Windpark is een AERIUS-berekening gemaakt. Deze berekening is als bijlage bij deze beschikking gevoegd. Uit deze berekening blijkt, dat de depositie ten hoogste 0,04 mol/ha/jaar bedraagt, op een habitatype in het Drouwenerzand. Dit betekent dat deze effecten als niet-significant kunnen worden aangemerkt, ook als ze structureel van aard zouden zijn. Zoals eerder opgemerkt treden ze echter alleen op in de aanlegfase van het Windpark.

4.4 Cumulatie van effecten

Gebleken is uit de PB, dat als gevolg van het geplande Windpark geen of hooguit verwaarloosbare effecten zullen optreden op habitatypen of soorten waarvoor de nabijgelegen Natura 2000-gebieden zijn aangewezen. De effecten zijn dusdanig klein, dat het in cumulatie met effecten van andere projecten in de omgeving nooit de oorzaak kan zijn voor het optreden van significant negatieve effecten.

Overigens zijn op dit moment geen Nbwet-vergunde maar nog niet gerealiseerde projecten bekend, die de omvang en kwaliteit van slaapplaatsen van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans in het Zuidlaardermeergebied en het Bargerveen zouden kunnen aantasten. Significant negatieve effecten kunnen derhalve ook met inbegrip van cumulatieve effecten worden uitgesloten.

5. Toetsing aan artikelen 19d en 19e van de Nb-wet 1998

Naast de aandacht voor het bepaalde in artikel 19d, zie hiervoor, is er ook aanleiding om het bepaalde in artikel 19e, onder c, van de Nb-wet 1998, bij de motivering van deze vergunning te betrekken, daar waar het gaat om de bepaling dat gedeputeerde staten bij het verlenen van een dergelijke vergunning

rekening houden met "vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden".

De in artikel 19e van de Nb-wet 1998 genoemde aspecten verzetten zich niet tegen de verlening van dit besluit; evenmin zijn er andere vereisten relevant die weigering zouden rechtvaardigen.

6. Besluit

Hierbij komen wij tot het oordeel, mede gelet op hetgeen wat is overwogen in paragraaf 4, dat de aangevraagde vergunning kan worden verleend.

7. Voorschriften

Zoals gebruikelijk, maakt de aanvraag inclusief bijlagen onlosmakelijk deel uit van deze vergunning.

Wij verlenen de gevraagde vergunning op basis van artikel 19d Nbwet onder de volgende voorwaarden:

- A. Het Windpark dient te worden gerealiseerd zoals in deze beschikking en de bijbehorende stukken staat aangegeven.
- B. Uiterlijk drie maanden voor de start van de bouwwerkzaamheden wordt een gezamenlijk monitoringsplan van alle windparken ter goedkeuring aan ons voorgelegd. Pas nadat goedkeuring is gegeven, mag gestart worden met de bouwwerkzaamheden.
- C. Na het in gebruik stellen van het gehele windpark, maar minimaal vanaf één jaar na in gebruik name van het eerste deelpark dient tot en met drie jaar na het in gebruik stellen van het laatste deelpark uit figuur 1 monitoring plaats te vinden conform het door ons goedgekeurde monitoringsplan. Door monitoring wordt door de aanvragers in ieder geval onderzoek gedaan naar:
 - a. aantal aanvaringssslachtoffers van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans;
 - b. de omstandigheden waaronder de slachtoffers vallen;
 - c. verstoring van vogels.
- D. Wanneer uit de monitoring blijkt dat er onvoorziene negatieve effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen van de betreffende soorten, dan worden in overleg met ons zo snel mogelijk maatregelen getroffen om deze negatieve effecten ongedaan te maken danwel te beperken.

8. Rechtsmiddelen

Bent u het niet eens met dit ontwerpbesluit, dan kunt u binnen zes weken na publicatie van deze beschikking een zienswijze indienen bij het College van Gedeputeerde Staten van Drenthe. Voor meer informatie over het indienen van een zienswijze verwijzen wij u naar <http://provincie.drenthe.nl/loket/bezwaarschriften/>.

Gedeputeerde Staten voornoemd,
namens dezen,

A black rectangular box redacting a signature.A black rectangular box redacting a name, followed by a comma.

Teamleider team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Afschrift aan:

- Pondera Consult B.V., t.a.v. [REDACTED], Welbergweg 49, 7556 PE Hengelo
- het College van Burgemeester en Wethouders van Aa en Hunze (digitaal)
- het College van Burgemeester en Wethouders van Borger-Odoorn (digitaal)
- het College van Gedeputeerde Staten van Groningen (digitaal)
- het Ministerie van Economische Zaken, t.a.v. [REDACTED] (digitaal)
- het Ministerie van Economische Zaken, t.a.v. [REDACTED] (digitaal)
- het Ministerie van Economische Zaken, t.a.v. [REDACTED] (digitaal)
- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Bureau Energieprojecten,
t.a.v. [REDACTED], Postbus 93144, 2509 AC Den Haag

Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer

**Monitoring in het kader van de Wet
natuurbescherming (gebiedenbescherming)**

Bureau Waardenburg
Ecologie & Landschap

Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer

Monitoring in het kader van de Wet natuurbescherming (gebiedenbescherming)

Status uitgave: Eindrapport V2.0

Rapportnummer: 18-240
Projectnummer: 18-0432
Datum uitgave: 18 oktober 2018
Projectleider:
Naam en adres opdrachtgever: Pondera Consult bv
Postbus 579, 7550 AN Hengelo
Referentie opdrachtgever: Email met gunning, d.d. 28 augustus 2018
Akkoord voor uitgave:
Paraaf:

Graag citeren als: 2018. Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer. Monitoring in het kader van de Wet natuurbescherming (gebiedenbescherming). Rapportnr. 18-240. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Trefwoorden: Windpark de Drentse Monden en Oostermoer, Wnb, monitoring, kleine zwaan, kolgans, toendrarietgans, aanvaringsslachtoffers, Bargerveen, Zuidlaardermeergebied

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv. Opdrachtgever hierboven aangegeven vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / Pondera Consult bv / Windpark Oostermoer Exploitatie bv., Duurzame Energieproductie Exploëmond bv en Raedthuys Windenergie bv.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden vervaardigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Lid van de branchevereniging Netwerk Groene Bureaus. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001: 2015. Bureau Waardenburg bv hanteert als algemene voorwaarden de DNR 2011, tenzij schriftelijk anders wordt overeengekomen.

Bureau Waardenburg bv
Onderzoek en advies voor ecologie en landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl

Voorwoord

Windpark Oostermoer Exploitatie B.V., Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V. en Raedthuys Windenergie B.V. werken samen aan de realisatie van Windpark de Drentse Monden en Oostermoer. Het windpark is gepland ten noordwesten en westen van Stadskanaal en Musselkanaal. De provincie Drenthe heeft in het kader van de bescherming van Natura 2000-gebieden onder de Wet natuurbescherming (Wnb) een vergunning verleend voor de bouw en het gebruik van het windpark. Daarnaast heeft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), in het kader van de bescherming van soorten onder de Wnb, een ontheffing verleend voor de realisatie van het windpark. Zowel de Wnb-vergunning als de Wnb-ontheffing bevat voorschriften waar tijdens de bouw en het gebruik van het windpark aan voldaan moet worden. Enkele van deze voorschriften hebben betrekking op monitoring van de effecten van het gebruik van het windpark.

Voor ingebruikname van het windpark dient een monitoringsplan ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten (GS) voorgelegd te worden. Pondera Consult heeft Bureau Waardenburg namens de initiatiefnemers van Windpark de Drentse Monden en Oostermoer verzocht om dit monitoringsplan op te stellen. Voorliggend rapport is hiervan het resultaat voor zover het de monitoring in het kader van de gebiedenbescherming betreft. Voor de monitoring in het kader van de soortenbescherming wordt een separaat rapport opgesteld.

Aan de totstandkoming van dit rapport werkten mee:

██████████	rapportage
██████████	projectleiding, kwaliteitsborging

Genoemde personen zijn door opleiding, werkervaring en zelfstudie gekwalificeerd voor de door hun uitgevoerde werkzaamheden. De opdracht is uitgevoerd volgens het kwaliteitshandboek van Bureau Waardenburg. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg is ISO gecertificeerd.

Vanuit Pondera Consult werd de opdracht begeleid door mevrouw ██████████. Wij danken haar voor de prettige samenwerking.

Inhoud

Voorwoord	3
1 Inleiding.....	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Uitgangspunten	7
2 Monitoring Natura 2000	9
2.1 Onderzoeksvragen.....	9
2.2 Plan van aanpak.....	9
2.2.1 Onderzoeksgebied.....	10
2.2.2 Onderzoeksinspanning.....	11
2.2.3 Periode en duur.....	11
2.2.4 Vindkansproeven en verdwynproeven	11
2.2.5 Extrapolatie naar werkelijk aantal aanvaringsslachtoffers.....	12
2.2.6 Omstandigheden waaronder slachtoffers vallen.....	13
2.3 Rapportage en evaluatie	13
2.3.1 Rapportage van de resultaten.....	13
2.3.2 Aanvullende mitigerende maatregelen.....	14
3 Organisatie en planning.....	15
3.1 Betrokken partijen.....	15
3.2 Planning	15
4 Literatuur.....	17

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Windpark Oostermoer Exploitatie B.V., Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V. en Raedthuys Windenergie B.V. werken samen aan de realisatie van Windpark de Drentse Monden en Oostermoer (hierna: WP DMO). Het windpark is gepland ten noordwesten en westen van Stadskanaal en Musselkanaal. De provincie Drenthe heeft in het kader van de bescherming van Natura 2000-gebieden onder de Wet natuurbescherming (Wnb) een vergunning verleend voor de bouw en het gebruik van het windpark. Daarnaast heeft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), in het kader van de bescherming van soorten onder de Wnb, een ontheffing verleend voor de realisatie van het windpark. Zowel de Wnb-vergunning als de Wnb-ontheffing bevat voorschriften waar tijdens de bouw en het gebruik van het windpark aan voldaan moet worden. Enkele van deze voorschriften hebben betrekking op monitoring van de effecten van het gebruik van het windpark.

Voor ingebruikname van het windpark dient een monitoringsplan ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten (GS) voorgelegd te worden. Pondera Consult heeft Bureau Waardenburg namens de initiatiefnemers van WP DMO verzocht om dit monitoringsplan op te stellen. Voorliggend rapport is hiervan het resultaat voor zover het de monitoring in het kader van de gebiedenbescherming betreft. Voor de monitoring in het kader van de soortenbescherming wordt een separaat rapport opgesteld.

1.2 Uitgangspunten

Het monitoringsplan is opgesteld volgens de voorschriften opgenomen in de Wnb-vergunning (besluit d.d. 16 september 2016). De voorschriften uit de vergunning die betrekking hebben op de monitoring van effecten van het gebruik van het windpark zijn hieronder overgenomen. De nummering van de voorschriften volgt de nummering in de besluiten.

De volgende voorschriften uit de Wnb-vergunning zijn voor dit monitoringsplan van belang:

- "B. Uiterlijk drie maanden voor de start van de bouwwerkzaamheden wordt een gezamenlijk monitoringsplan van alle windparken ter goedkeuring aan ons voorgelegd. Het bevoegd gezag besluit op het plan binnen 8 weken na ontvangst. Pas nadat goedkeuring is gegeven, mag gestart worden met de bouwwerkzaamheden.
- C. Na het in gebruik stellen van het gehele windpark, maar minimaal vanaf één jaar na in gebruik name van het eerste deelpark dient tot en met drie jaar na het in gebruik stellen van het laatste deelpark [...] monitoring plaats te vinden conform

het door ons goedgekeurde monitoringsplan. Door monitoring wordt door de aanvragers in ieder geval onderzoek gedaan naar:

- a. aantal aanvaringsslachtoffers van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans;
 - b. de omstandigheden waaronder de slachtoffers vallen;
 - c. verstoring van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans.
- D. Wanneer uit de monitoring blijkt dat er onvoorziene significant negatieve effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen van de betreffende soorten, dan worden in overleg met ons zo snel mogelijk maatregelen getroffen om deze effecten ongedaan te maken danwel te beperken.”

Ten aanzien van de derde onderzoeksvraag (c) onder voorschrift C is met het Bevoegd Gezag afgesproken dat kan worden volstaan met het toezenden van reeds gepubliceerde literatuur over verstoring van zwanen en ganzen door windturbines. Inmiddels zijn Fijn *et al.* (2012) en Kruckenberg & Jaene (1999) over dit onderwerp toegezonden aan het Bevoegd Gezag (email Pondera, d.d. 1 mei 2018).

In hoofdstuk 2 van dit monitoringsplan is in detail beschreven hoe invulling gegeven wordt aan de rest van het monitoringsvoorschrift, i.c. de monitoring van aanvaringsslachtoffers.

2 Monitoring Natura 2000

2.1 Onderzoeksvragen

De monitoring in het kader van de Wnb-vergunning dient antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoeveel toendrarietganzen worden er jaarlijks slachtoffer van een aanvaring met de windturbines van WP DMO, onder welke omstandigheden en kan deze sterfte leiden tot onvoorziene significant negatieve effecten.
2. Hoeveel kolganzen worden er jaarlijks slachtoffer van een aanvaring met de windturbines van WP DMO, onder welke omstandigheden en kan deze sterfte leiden tot onvoorziene significant negatieve effecten.
3. Hoeveel kleine zwanen worden er jaarlijks slachtoffer van een aanvaring met de windturbines van WP DMO, onder welke omstandigheden en kan deze sterfte leiden tot onvoorziene significant negatieve effecten.

De monitoring die in de Wnb-vergunning is voorgeschreven heeft tot doel om te controleren of sprake kan zijn van onvoorziene significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van de betreffende soorten. Hiertoe wordt het tijdens de monitoring gemeten effect (jaarlijkse sterfte) vergeleken met 1% van de jaarlijkse natuurlijke sterfte van de voor de soort actuele populatie-omvang in de Natura 2000-gebieden Bargerveen en Zuidlaardermeergebied. Als de jaarlijkse gemeten sterfte in het windpark beneden deze 1%-mortaliteitsnorm blijft is met zekerheid geen sprake van een significant negatief effect. Als de sterfte boven de norm komt, zal nader onderzocht worden of de sterfte er toe kan leiden dat de instandhoudingsdoelstellingen niet worden gehaald.

2.2 Plan van aanpak

Om te onderzoeken in welke aantallen aanvaringsslachtoffers van de toendrarietgans, de kolgans en de kleine zwaan optreden en onder welke omstandigheden zal slachtofferonderzoek uitgevoerd worden. Hierbij wordt te voet een vooraf ingestelde oppervlakte rond de voet van een aantal windturbines systematisch doorkruist, waarbij de relevante informatie met betrekking tot de eventueel aanwezige dode vogels wordt geregistreerd. In Nederland is inmiddels ruime ervaring opgebouwd met deze methode, onder andere bij Echteld (Beuker & Lensink 2010), in de Wieringermeer (Fijn *et al.* 2012; Krijgsveld *et al.* 2009), op Tholen (Krijgsveld & Beuker 2009), in de Sabinapolder (Verbeek *et al.* 2012), op de Eerste Maasvlakte (Prinsen *et al.* 2013), in de Eemshaven (Klop & Brenninkmeijer 2014) en in de Noordoostpolder (Klop & Hill 2017). De methode zoals beschreven in dit monitoringsplan is gebaseerd op deze expertise, aangevuld met ervaringen gepubliceerd in buitenlandse literatuur (o.a. Grünkorn *et al.* 2005, Everaert & Stienen 2006, Smallwood & Thelander 2008).

Het uitvoeren van een nulmeting is in dit geval niet relevant. In de huidige situatie zijn in het plangebied geen windturbines aanwezig, waardoor vóór de bouw van WP DMO geen sprake is van aanvaringsslachtoffers in het plangebied.

2.2.1 Onderzoeksgebied

Slachtofferonderzoek wordt uitgevoerd in een cirkel rond de voet van een windturbine, ook wel de zoekcirkel genoemd. Deze cirkel moet zo groot zijn dat de meeste aanvaringsslachtoffers binnen de cirkel terecht komen en daardoor in het slachtofferonderzoek worden opgemerkt. Slachtoffers van ganzen en zwanen die enkele (tientallen) meters buiten de zoekcirkel vallen zullen gezien hun formaat nog goed gedetecteerd kunnen worden. De zoekcirkel hoeft daarom niet zo groot te zijn dat alle slachtoffers van deze soort(groep)en met zekerheid binnen de cirkel vallen. De hoogte van de mast van de windturbine is bepalend voor de zoekradius. Bij een hogere turbine dient in een grotere straal rond de voet van de turbine naar slachtoffers gezocht te worden dan bij een lagere turbine (Winkelman 1992, Akershoek *et al.* 2005, Grünkorn *et al.* 2005). Hull & Muir (2010) hebben aangetoond dat 99% van de slachtoffers van grote vogels binnen een straal van 1,24 maal de ashoogte van een grote windturbine valt. Aangezien we hiervoor gesteld hebben dat het voor ganzen en zwanen niet erg is als een beperkt deel van de slachtoffers (net) buiten de zoekcirkel terecht komt, omdat ze ook dan nog opgemerkt zullen worden, is het in dit geval voldoende als de straal van de zoekcirkel gelijk is aan:
1,24x de ashoogte van de windturbine - 10 m.

Om een goed beeld van de sterfte van toendrarietganzen, kolganzen en kleine zwanen in WP DMO te verkrijgen is het niet noodzakelijk om onder alle windturbines (45 in totaal) slachtofferonderzoek uit te voeren. Het is voldoende om een representatieve selectie te onderzoeken. Deze selectie moet wel groot genoeg zijn om een betrouwbare extrapolatie van gevonden aantallen aanvaringsslachtoffers naar werkelijke aantallen aanvaringsslachtoffers in het totale windpark te kunnen maken. Hiertoe is het belangrijk dat windturbines in verschillende delen van het windpark in de selectie worden opgenomen, zodat bij de extrapolatie van de resultaten rekening gehouden kan worden met locatie-specifieke aanvaringsrisico's. Voorstel is om in de drie deelgebieden met 17, 16 respectievelijk 12 windturbines, **in totaal 11 windturbines** te monitoren, namelijk 4, 4 respectievelijk 3 turbines (zie figuur 1 in de beschikking van de Wnb-vergunning voor de definitie van de drie deelgebieden). Een steekproef van circa 25% van de windturbines per deelgebied (en circa 25% van het gehele windpark) is voldoende om een relevant beeld van de sterfte van toendrarietganzen, kolganzen en kleine zwanen in het totale WP DMO te vormen. Aangezien voor de drie soorten slechts een beperkt aantal slachtoffers is voorzien kan de steekproef niet (veel) kleiner zijn. Bij de selectie van de windturbines dient rekening gehouden te worden met de doorzoekbaarheid van het oppervlak onder de windturbines en de locatie van de windturbines in relatie tot de vliegroutes van de kleine zwanen, de kolganzen en de toendrarietganzen van de foerageergebieden in (de omgeving van) het windpark naar de slaapplaatsen in het Bargerveen en het Zuidlaardermeergebied.

Het onderzoek dient vlakdekkend uitgevoerd te worden voor zover het terrein toegankelijk is en geen vegetatie aanwezig is die hoger is dan een lage kruidenvegetatie. Gedurende het onderzoek dient bijgehouden te worden welke delen van het onderzoeksgebied onder de geselecteerde turbines zijn doorzocht, zodat later gecorrigeerd kan worden voor het niet doorzochte oppervlak.

2.2.2 Onderzoeksinspanning

Toendrarietganzen, kolganzen en kleine zwanen zijn grote vogels die relatief makkelijk vindbaar zijn en die ook niet snel in zijn geheel verdwijnen als gevolg van predatie door aaseters. Dit is van invloed op het zoekinterval en de precisie waarmee het oppervlak onder een windturbine doorzocht moet worden. Voor grote vogels als de toendrarietgans, de kolgans en de kleine zwaan is het voldoende om eenmaal per week het oppervlak onder de geselecteerde windturbines integraal af te zoeken. De afstand waarop een slachtoffer gedetecteerd kan worden is vrij groot (minimaal tien meter) dus de precisie waarmee het gebied onder een windturbine doorzocht wordt hoeft voor deze drie soorten niet groot te zijn. Bij een zoekstraal van circa 130 m rondom de turbines wordt bijvoorbeeld in raaien van circa 20 m breed (10 m ter weerszijde van de looproute) het gehele oppervlak integraal goed doorzocht.

2.2.3 Periode en duur

De belangrijkste aantallen kleine zwanen, kolganzen en toendrarietganzen zijn in de periode begin november tot en met eind februari in Nederland en ook in de omgeving van het windpark aanwezig. Het slachtofferonderzoek dient daarom gedurende deze vier maanden plaats te vinden.

De monitoring vangt aan in de eerste winter nadat het eerste deelpark in zijn geheel bedrijf is genomen. Nadrukkelijk start de monitoring nog niet na ingebruikname van het prototype die naar verwachting medio 2019 gaat draaien. Vanuit het ecologische doel van de monitoring is ook uitgesloten dat één turbine onvoorziene significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van de betreffende soorten teweeg zal brengen. De monitoring dient volgens voorschrift C in de Wnb-vergunning plaats te vinden tot en met drie jaar na het in gebruik stellen van het laatste deelpark. Als gedurende de jaarlijkse monitoring, bijvoorbeeld na drie jaar, uit de resultaten blijkt dat er gegronde redenen zijn om de monitoring aan te passen of te extensiveren zal dit aan Gedeputeerde Staten (GS) voorgelegd worden.

2.2.4 Vindkansproeven en verdwijnprouven

Bij het uitvoeren van slachtofferonderzoek hoort ook het vaststellen van de zoekefficiëntie (ook wel vindkans genoemd) en de verdwijnsnelheid (als gevolg van predatie door aaseters). In de extrapolatie naar het werkelijke aantal aanvarings-slachtoffers kan dan voor deze factoren gecorrigeerd worden. Voor de kleine zwaan is het bij een zoekfrequentie van eenmaal per week niet nodig om deze factoren in het veld vast te stellen. Aangezien het om een zeer grote, witte vogel gaat kan ervan uit

worden gegaan dat de waarnemer alle dode vogels binnen het onderzoeksgebied vindt. Daarnaast zal een dode zwaan doorgaans nog enkele weken in het veld zichtbaar blijven, ook indien deze (deels) gepredeerd wordt, en is dus ook het vaststellen van de verdwijnsnelheid in dit geval niet relevant (Akershoek *et al.* 2005).

Voor de toendrarietgans en de kolgans ligt het iets genuanceerder. De toendrarietgans en de kolgans zijn iets kleiner dan de kleine zwaan en overwegend bruin van kleur en daardoor iets makkelijker over het hoofd te zien. Het zijn desondanks nog steeds 'grote vogels' waardoor de vindkans hoog zal zijn en de verdwijnsnelheid relatief laag. Voor de toendrarietgans en de kolgans kan echter niet op voorhand met zekerheid gesteld worden dat 100% van de slachtoffers gevonden wordt en na één volle week in het veld nog 'vindbaar' aanwezig is. Daarom dient voor de toendrarietgans en de kolgans gedurende de gehele monitoringsperiode minimaal eenmaal de verdwijnsnelheid vastgesteld te worden middels het uitvoeren van een verdwijnsproef in het windpark. Hiervoor worden binnen het zoekgebied een aantal kadavers van ganzen uitgelegd, waarna gedurende één week dagelijks gecontroleerd zal worden of de kadavers nog aanwezig zijn en hoeveel er nog van resteert (compleet karkas of enkel nog een paar veren). Daarnaast zullen aanvaringsslachtoffers die in het windpark tijdens de monitoring worden gevonden ook in het veld achtergelaten worden, zodat kan worden gecontroleerd hoelang deze vogels nog teruggevonden kunnen worden.

Ook dient voor de betrokken waarnemers minimaal eenmaal de zoekefficiëntie vastgesteld te worden door middel van een vindkansproef, zodat daarvoor gecorrigeerd kan worden bij de berekening van het werkelijke aantal slachtoffers. Bij een vindkansproef worden, zonder dat de veldwaarnemer daarvan op de hoogte is, enkele dode ganzen in het zoekgebied uitgelegd. De zoekefficiëntie wordt dan bepaald aan de hand van het percentage van de uitgelegde kadavers dat door de veldwaarnemer wordt teruggevonden. Voor deze proef zullen enkel dode ganzen, die qua kleur en omvang veel lijken op een kolgans of toendrarietgans, gebruikt worden. Er moet naar gestreefd worden om het veldwerk gedurende drie jaar zoveel mogelijk door dezelfde personen uit te laten voeren, zodat de voor die personen vastgestelde zoekefficiëntie op de gehele database van toepassing is.

2.2.5 Extrapolatie naar werkelijk aantal aanvaringsslachtoffers

Het gevonden aantal aanvaringsslachtoffers dient met behulp van een aantal correctiefactoren geëxtrapoleerd te worden naar het werkelijke aantal aanvaringsslachtoffers. De correctiefactoren hebben betrekking op het doorzoekbare oppervlak, het aantal onderzochte windturbines, de zoekefficiëntie van de waarnemers en de snelheid waarmee slachtoffers verdwijnen als gevolg van predatie. Het plan van aanpak zoals hiervoor beschreven is zo ingestoken dat de invloed van de correctiefactoren beperkt is. Hierdoor leidt de extrapolatie van het gevonden aantal slachtoffers niet tot een onaanvaardbaar groot betrouwbaarheidsinterval rond het werkelijke aantal slachtoffers in het windpark. Overigens worden dode zwanen en ganzen waarvan de doodsoorzaak evident niet een botsing met een turbine is, niet meegerekend.

2.2.6 Omstandigheden waaronder slachtoffers vallen

Om te bepalen of er specifieke weersomstandigheden (bijvoorbeeld slecht zicht, veel wind) bestaan die resulteren in aanvaringsslachtoffers onder genoemde soorten, wordt in de eindrapportage een analyse opgenomen van de heersende weersomstandigheden tijdens de monitoringsperioden. Deze worden ontleend aan weersites (bijvoorbeeld knmi.nl). Andere omstandigheden die mogelijk van invloed zijn op het aantal aanvaringsslachtoffers onder ganzen en zwanen, zoals verstoring door agrarische activiteiten of jacht, of het landgebruik (bepalend voor beschikbaarheid oogstresten en gebiedsgebruik door de genoemde soorten), laten zich minder makkelijk monitoren. Deze gegevens worden per bezoek kwalitatief vastgelegd in zoverre er waarnemingen van verstoring plaatsvinden en veranderingen in landgebruik rondom de gemonitorde turbines aan de orde zijn. Vanwege het intensieve karakter van een dergelijke monitoring, is in voorliggend plan niet voorzien in een vlakdekkende monitoring van landgebruik of gebiedsgebruik door ganzen en zwanen.

Overzicht monitoring aanvaringsslachtoffers toendrarietgans, kolgans en kleine zwaan

Soorten	Toendrarietgans, kolgans en kleine zwaan.
Relevante parameters	Aanvaringsslachtoffers + ter zake doende kenmerken: o.a. locatie, soort, datum en tijd, verwondingen. Vindkans, verdwijnsnelheid, doorzoekbaar oppervlak. Tevens worden kwalitatief verstoring en oogstomstandigheden vastgelegd, zodat kan worden bepaald onder welke omstandigheden slachtoffers vallen. Andere doodsoorzaken dan aanvaring worden buiten beschouwing gelaten.
Methode	Slachtofferonderzoek.
Periode	1 november – 28 februari.
Frequentie	Wekelijks.
Duur	Minimaal drie jaar tenzij de resultaten aanleiding geven om de duur van de monitoring aan te passen.
Onderzoeksgebied	Minimaal 25% van de windturbines per deelgebied. Voorstel: in elk van de drie deelgebieden worden circa vier windturbines gemonitord. Straal van de zoekcirkel bedraagt $(1,24 * \text{de ashoogte}) - 10 \text{ m}$.

2.3 Rapportage en evaluatie

2.3.1 Rapportage van de resultaten

Er ligt geen voorschrift wanneer de resultaten van de monitoring voor aan GS dienen te worden gerapporteerd. Gezien de aard van de rapportage is oplevering van de

resultaten van de monitoring aan GS gerapporteerd mogelijk omstreeks 1 mei volgend op de winter waarin de monitoring heeft plaatsgevonden.

De jaarlijkse rapportage omvat in ieder geval een overzicht van de gevonden aantallen slachtoffers, een extrapolatie naar het werkelijke aantal slachtoffers en een vergelijking van deze aantallen met de voorziene aantallen slachtoffers in de passende beoordeling.

In de eindrapportage zal een integrale analyse plaatsvinden waarbij ook weersomstandigheden tijdens de monitoring en waarnemingen ten aanzien van verstoring en veranderingen in landgebruik worden betrokken om de omstandigheden waaronder slachtoffers vallen nader te duiden. In de eindrapportage wordt het tijdens de monitoring gemeten effect (jaarlijkse sterfte *gemiddeld* over gemeten jaren) vergeleken met 1% van de jaarlijkse natuurlijke sterfte van de voor de soort actuele populatie-omvang in de Natura 2000-gebieden Bargerveen en Zuidlaardermeergebied. Als de *gemiddelde* jaarlijks gemeten sterfte in het windpark beneden deze 1%-mortaliteitsnorm blijft is met zekerheid geen sprake van een significant negatief effect. Als de sterfte boven de norm komt, zal nader onderzocht worden of de sterfte er toe kan leiden dat de instandhoudingsdoelstellingen niet worden gehaald.

2.3.2 Aanvullende mitigerende maatregelen

Indien uit de resultaten van de monitoring blijkt dat de gemiddelde sterfte in WP DMO hoger is dan voorzien, zal onderzocht worden of dit kan leiden tot significant negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van de toendrarietgans, de kolgans en/of de kleine zwaan in de Natura 2000-gebieden Bargerveen en Zuidlaardermeergebied. Indien nodig zullen na overleg met het bevoegd gezag aanvullende mitigerende maatregelen getroffen worden. Het op voorhand vastleggen van de precieze mitigerende maatregelen die dan getroffen zullen worden is niet relevant aangezien passende maatregelen alleen op basis van de resultaten van de monitoring opgesteld kunnen worden.

3 Organisatie en planning

3.1 Betrokken partijen

Bij de monitoring van de effecten van WP DMO in het kader van de Wnb zijn verschillende partijen betrokken. Dit betreft:

- Initiatiefnemers WP DMO
- Gedeputeerde Staten (GS) van Drenthe
- Ter zake deskundig(e) ecooloog/ecologen

Initiatiefnemers WP DMO

De initiatiefnemers van WP DMO zijn verantwoordelijk voor het (doen) uitvoeren van de monitoring zoals die is voorgeschreven in de Wnb-vergunning voor het windpark en voor de evaluatie, schriftelijke rapportage en jaarlijkse communicatie naar GS. Windpark Oostermoer Exploitatie B.V., Duurzame Energieproductie Exploërmond B.V. en Raedthuys Windenergie B.V. zijn daarmee gezamenlijk opdrachtgever voor de monitoring.

Gedeputeerde Staten (GS) van Drenthe

Gedeputeerde Staten van Drenthe is bevoegd gezag inzake de Wnb. De resultaten van de monitoring en de evaluatie van de monitoring worden door de initiatiefnemers van WP DMO toegezonden aan GS van Drenthe. Indien uit de evaluatie blijkt dat de mitigerende maatregelen aangepast of uitgebreid dienen te worden om negatieve effecten te beperken of te voorkomen, kunnen GS nadere voorschriften stellen. Ook beslist GS over de eventuele aanpassing van de monitoring als de resultaten daartoe aanleiding geven.

Ter zake deskundig(e) ecooloog/ecologen

Een ter zake deskundig(e) ecooloog/ecologen voert de monitoring uit in opdracht van initiatiefnemers. Hij/zij is / zij zijn verantwoordelijk voor:

- organisatie en aansturing van de activiteiten in het veld;
- verzamelen van gegevens;
- verwerking van gegevens;
- rapportage van resultaten.

3.2 Planning

Na de bouw van WP DMO vindt voor de toendrarietgans, de kolgans en de kleine zwaan in principe gedurende minimaal drie jaar monitoring in het kader van de Wnb-gebiedenbescherming plaats (zoals beschreven in hoofdstuk 2) conform het voorschrift in de Wnb-vergunning. Er geldt dat deze dient aan te vangen in de eerste volledige periode nadat het eerste deelpark volledig in bedrijf is genomen.

4 Literatuur

- ████████████████████, 2005. Aanvaringsrisico's van vogels met moderne, grote windturbines. Studentenverslag van slachtofferonderzoek in drie windparken in Nederland. Rapport 05-082. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- ████████████████████, 2010. Monitoring vogels windturbines Echteld – Onderzoek naar aanvaringsslachtoffers onder lokale en trekkende vogels. Rapport 10-033. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- ████████████████████, 2006. Impact of wind turbines on birds in Zeebrugge (Belgium) – Significant effect on breeding tern colony due to collisions. *Biodiversity and Conservation* 16: 3345-3359.
- ████████████████████, 2012. Habitat use, disturbance and collision risks for Bewick's Swans *Cygnus columbianus bewickii* wintering near a wind farm in the Netherlands. *Wildfowl* 62: 97-116.
- ████████████████████, 2005. Entwicklung einer Methode zur Abschätzung des Kollisionrisikos von Vögeln an Windenergieanlagen. Bioconsult SH, Hockensbüll, Germany.
- ████████████████████, Search areas for monitoring bird and bat carcasses at wind farms using a Monte-Carlo model. *Australasian Journal of Environmental Management* 17: 77-87.
- ████████████████████, 2015. Passende beoordeling Windpark De Drentse Monden - Oostermoer, provincie Drenthe. Toetsing in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. Rapport 15-143. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- ████████████████████, 2014. Monitoring aanvaringsslachtoffers Windpark Eemshaven 2009-2014. Eindrapportage vijf jaar monitoring. A&W-rapport 1975. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Faenwälden.
- ████████████████████, 2017. Vogelmonitoring Windpark Noordoostpolder. Tussenrapportage 2017. A&W-rapport 2328 Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Faenwälden
- ████████████████████, 2009. Collision risk of birds with modern large wind turbines. *Ardea* 97: 357-366.
- ████████████████████, 2009. Vogelslachtoffers bij windpark ██████████ – Onderzoek naar aanvaringen onder trekkende steltlopers en overwinterende smienten. Rapport 09-072. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- ████████████████████, 1999. Zum Einfluss eines Windparks auf die Verteilung weidender Bläßgänse im Rheiderland (Landkreis Leer, Niedersachsen). *Natur und Landschaft* 74: 420-427.
- ████████████████████, 2013. Vliegbewegingen van meeuwen en sterns bij twee windparken op de Eerste Maasvlakte. Veldonderzoek naar flux, vlieghoogtes en aanvaringsslachtoffers. Rapport 13-023. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- ████████████████████, 2008. Bird mortality in the Altamont Pass Wind Resource Area, California. *Journal of Wildlife Management* 72: 215-223.
- ████████████████████, 2012. Monitoring vogels Windpark Sabinapolder. Onderzoek naar aanvaringsslachtoffers. Rapport 11-189. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- ████████████████████, 1992. De invloed van de Sep-proefwindcentrale te Oosterbierum (Fr.) op vogels. 1. Aanvaringsslachtoffers. RIN-rapport 92/2. IBN-DLO, Arnhem.

Assen, 16 november 2018
Ons kenmerk 201502262-00787890

Bij besluit van 16 september 2016 met kenmerk 201502262-00654839 hebben wij aan u, Raedthuys Windenergie B.V., Windpark Oostermoer Exploitatie B.V. en Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V. een vergunning op grond van artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998 (thans artikel 2.7, tweede lid, Wet natuurbescherming) verleend voor het windpark De Drentse Monden en Oostermoer.

Voorschriften B. en C. van dit besluit luiden als volgt:

- B. Uiterlijk drie maanden voor de start van de bouwwerkzaamheden wordt een gezamenlijk monitoringsplan van alle windparken ter goedkeuring aan ons voorgelegd. Het bevoegd gezag besluit op het plan binnen 8 weken na ontvangst. Pas nadat goedkeuring is gegeven, mag gestart worden met de bouwwerkzaamheden.
- C. Na het in gebruik stellen van het gehele windpark, maar minimaal vanaf één jaar na ingebruikname van het eerste deelpark dient tot en met drie jaar na het in gebruik stellen van het laatste deelpark uit figuur 1 monitoring plaats te vinden conform het door ons goedgekeurde monitoringsplan. Door monitoring wordt door de aanvragers in ieder geval onderzoek gedaan naar:
 - a. aantal aanvaringsslachtoffers van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans;
 - b. de omstandigheden waaronder de slachtoffers vallen;
 - c. verstoring van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans.

1. De aanvraag

Bij e-mail van 13 september 2018 is door Pondera Consult namens vergunninghouders verzocht om goedkeuring van het monitoringsplan 'Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer' van 13 september 2018 (status uitgave: eindrapport; rapportnummer 18-240), dat is opgesteld door Bureau Waardenburg B.V.

Bij e-mail van 29 oktober 2018 heeft Pondera Consult een gewijzigd monitoringsplan met begeleidende notitie aangeleverd:

- monitoringsplan 'Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer' van 18 oktober 2018 (status uitgave: eindrapport V.2.0; rapportnummer 18-240), opgesteld door Bureau Waardenburg B.V.;
- Notitie van Bureau Waardenburg B.V. met kenmerk 18-0432/18.08544/RoIVV.

Met Pondera Consult is afgesproken dat voor onderdeel c van voorschrift C. kan worden volstaan met toezending van de relevante wetenschappelijke literatuur terzake. Op 29 oktober 2018 heeft Pondera Consult daarvoor twee wetenschappelijke artikelen aangeleverd:

- Artikel R.C. Fijn e.a., Habitat use, disturbance and collision risks for Bewick's Swans *Cygnus columbianus bewickii* wintering near a wind farm in the Netherlands, in: Wildfowl (2012) 62: 97–116;
- Artikel [REDACTED], Zum Einfluß eines Windparks auf die Verteilung weidender Bläßgänse im Rheiderland (Landkreis Leer, Niedersachsen), in: Natur und Landschaft, 74. Jg (1999) Heft 10: 420-427.

2. Ons besluit

Wij hebben besloten het namens u aangeleverde gewijzigde monitoringsplan 'Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer' van 18 oktober 2018 (status uitgave: eindrapport V.2.0; rapportnummer 18-240), opgesteld door Bureau Waardenburg B.V., goed te keuren.

Het monitoringsplan is opgesteld door gekwalificeerde medewerkers van ecologisch adviesbureau Bureau Waardenburg en is naar ons oordeel op zorgvuldige wijze tot stand gekomen. Het plan voldoet aan de eisen zoals opgenomen in de voorschriften B. en C. van ons besluit van 16 september 2016 met kenmerk 201502262-00654839 en is zowel voor wat betreft de omvang van de monitoring in tijd en plaats als het aantal te monitoren soorten, voldoende omvattend.

Wij geven u de volgende voorschriften mee:

- De datum van ingebruikname van het eerste deelpark respectievelijk het gehele windpark dient uiterlijk drie weken voor aanvang aan het bevoegd gezag aangegeven te worden. Dit kan per mail naar vth@drenthe.nl.
- De start van de monitoring dient jaarlijks bij het bevoegd gezag te worden gemeld uiterlijk twee weken voor aanvang. Hierbij dienen ook de naam/ namen en contactgegevens van de uitvoerende persoon/ personen te worden vermeld. Dit kan per mail naar vth@drenthe.nl.
- Het monitoringsrapport dient jaarlijks uiterlijk in bezit te zijn bij het bevoegd gezag op 1 juni volgend op de winter waarin de monitoring heeft plaatsgevonden.
- Relevante zaken die verstoring kunnen zijn op de monitoring dienen te worden gemeld aan het bevoegd gezag met vermelding van de aard van de verstoring. Dit kan per mail naar vth@drenthe.nl.

Gedeputeerde Staten voornoemd,
namens dezen,

teammanager Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Afschrift aan:

- Pondera Consult, t.a.v. mevrouw [REDACTED], Postbus 579, 7550 AN Hengelo
- het College van Burgemeester en Wethouders van Aa en Hunze (digitaal)
- het College van Burgemeester en Wethouders van Borger-Odoorn (digitaal)

Bezwaar

Belanghebbenden die het niet eens zijn met dit definitieve besluit, kunnen binnen zes weken na de dag van verzending van dit besluit een bezwaarschrift indienen bij het college van Gedeputeerde Staten van Drenthe. Voor meer informatie over de bezwaarprocedure zie <http://provincie.drenthe.nl/loket/bezwaarschriften>.

Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer

**Monitoring in het kader van de Wet
natuurbescherming (soortenbescherming)**

Bureau Waardenburg
Ecologie & Landschap

Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer

Monitoring in het kader van de Wet natuurbescherming (soortenbescherming)

Status uitgave: eindrapport

Rapportnummer: 18-252
Projectnummer: 18-0432
Datum uitgave: 27 november 2018
Projectleider:
Naam en adres opdrachtgever: Pondera Consult bv
Postbus 579, 7550 AN Hengelo
Referentie opdrachtgever: Email met gunning d.d. 28 augustus 2018
Akkoord voor uitgave:
Paraaf:

Graag citeren als 2018. Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer. Monitoring in het kader van de Wet natuurbescherming (soortenbescherming). Bureau Waardenburg Rapportnr. 18-252. Bureau Waardenburg, Culemborg.

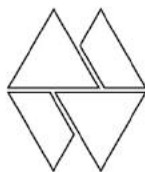
Trefwoorden: Windpark de Drentse Monden en Oostermoer, Wnb, monitoring, seizoenstrek, gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, aanvaringslachtoffers

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv. Opdrachtgever hierboven aangegeven vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv /Pondera Consult B.V., Windpark Oostermoer Exploitatie B.V., Duurzame Energieproductie Exploërmond B.V. en Raedthuys Windenergie B.V.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Lid van de branchevereniging Netwerk Groene Bureaus. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001: 2015. Bureau Waardenburg bv hanteert als algemene voorwaarden de DNR 2011, tenzij schriftelijk anders wordt overeengekomen.

Bureau Waardenburg bv
Onderzoek en advies voor ecologie en landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl

Voorwoord

Windpark Oostermoer Exploitatie B.V., Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V. en Raedthuys Windenergie B.V. werken samen aan de realisatie van Windpark de Drentse Monden en Oostermoer. Het windpark is gepland ten noordwesten en westen van Stadskanaal en Musselkanaal. De provincie Drenthe heeft in het kader van de bescherming van Natura 2000-gebieden onder de Wet natuurbescherming (Wnb) een vergunning verleend voor de bouw en het gebruik van het windpark. Daarnaast heeft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), in het kader van de bescherming van soorten onder de Wnb, een ontheffing verleend voor de realisatie van het windpark. Zowel de Wnb-vergunning als de Wnb-ontheffing bevat voorschriften waar tijdens de bouw en het gebruik van het windpark aan voldaan moet worden. Enkele van deze voorschriften hebben betrekking op monitoring van de effecten van het gebruik van het windpark.

Voor ingebruikname van het windpark dient een monitoringsplan ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten (GS) voorgelegd te worden. Pondera Consult heeft Bureau Waardenburg namens de initiatiefnemers van Windpark de Drentse Monden en Oostermoer verzocht om dit monitoringsplan op te stellen. Voorliggend rapport is hiervan het resultaat voor zover het de monitoring in het kader van de soortenbescherming betreft. Voor de monitoring in het kader van de gebiedenbescherming is een separaat rapport opgesteld.

Aan de totstandkoming van dit rapport werkten mee:

Roland van der Vliet	rapportage
Hein Prinsen	projectleiding, kwaliteitsborging

Genoemde personen zijn door opleiding, werkervaring en zelfstudie gekwalificeerd voor de door hun uitgevoerde werkzaamheden. De opdracht is uitgevoerd volgens het kwaliteitshandboek van Bureau Waardenburg. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg is ISO gecertificeerd.

Vanuit Pondera Consult werd de opdracht begeleid door mevrouw [REDACTED]. Wij danken haar voor de prettige samenwerking.

Inhoud

Voorwoord	3
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Uitgangspunten	7
2 Monitoring soortenbescherming	9
2.1 Onderzoeksvragen	9
2.2 Slachtofferonderzoek vogels	9
2.2.1 Plan van aanpak	9
2.2.2 Onderzoeksgebied	10
2.2.3 Onderzoeksinspanning	12
2.2.4 Periode en duur	13
2.2.5 Vindkansproeven en verdwijnproeven	17
2.2.6 Extrapolatie naar werkelijk aantal aanvaringsslachtoffers	17
2.3 Slachtofferonderzoek dwergvleermuizen	18
2.3.1 Plan van aanpak	18
2.3.2 Onderzoeksgebied	19
2.3.3 Onderzoeksinspanning	19
2.3.4 Periode en duur	20
2.3.5 Vindkansproeven en verdwijnproeven	21
2.3.6 Extrapolatie naar werkelijk aantal aanvaringsslachtoffers	21
2.4 Rapportage en evaluatie	22
2.4.1 Rapportage van de resultaten	22
2.4.2 Evaluatie van de jaarlijkse monitoring	22
3 Organisatie en planning	23
3.1 Betrokken partijen	23
3.2 Planning	23
4 Literatuur	25

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Windpark Oostermoer Exploitatie B.V., Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V. en Raedthuys Windenergie B.V. werken samen aan de realisatie van Windpark de Drentse Monden en Oostermoer (hierna: WP DMO). Het windpark is gepland ten noordwesten en westen van Stadskanaal en Musselkanaal. De provincie Drenthe heeft in het kader van de bescherming van Natura 2000-gebieden onder de Wet natuurbescherming (Wnb) een vergunning verleend voor de bouw en het gebruik van het windpark. Daarnaast heeft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), in het kader van de bescherming van soorten onder de Wnb, een ontheffing verleend voor de realisatie van het windpark. Zowel de Wnb-vergunning (gebiedenbescherming) als de Wnb-ontheffing (soortenbescherming) bevat voorschriften waar tijdens de bouw en het gebruik van het windpark aan voldaan moet worden. Enkele van deze voorschriften hebben betrekking op monitoring van de effecten van het gebruik van het windpark.

Voor ingebruikname van het windpark dient een monitoringsplan ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten (GS) voorgelegd te worden. Pondera Consult heeft Bureau Waardenburg namens de initiatiefnemers van WP DMO verzocht om dit monitoringsplan op te stellen. Voorliggend rapport is hiervan het resultaat voor zover het de monitoring in het kader van de soortenbescherming betreft. Voor de monitoring in het kader van de gebiedenbescherming is een separaat rapport opgesteld (Van der Vliet 2018).

1.2 Uitgangspunten

Het monitoringsplan is opgesteld volgens de voorschriften opgenomen in de Wnb-ontheffing (besluit met kenmerk FF/75C/2015/0382). De voorschriften uit de ontheffing die betrekking hebben op de monitoring van effecten van het gebruik van het windpark zijn hieronder overgenomen. De nummering van het voorschrift volgt de nummering in het besluit. Van het voorschrift uit de Wnb-ontheffing is een nadere interpretatie gegeven die bij het opstellen van dit monitoringsplan is gehanteerd.

Het volgende voorschrift uit de Wnb-ontheffing is voor dit monitoringsplan van belang:

- “i. Om de doeltreffendheid van de maatregelen te kunnen bepalen, dient vanaf inwerkingtreding van de turbines jaarlijks in december een monitoringsrapportage over het afgelopen jaar ter beoordeling te worden gestuurd naar het bevoegd gezag. Minimaal een half jaar voorafgaand aan de ingebruikstelling dient er een monitoringsplan ter goedkeuring aan het bevoegd gezag te worden voorgelegd. In de monitoringsrapportage dient in ieder geval een inschatting te worden gemaakt van hoeveelheden en soorten aanwezige vleermuizen en vogels en de effectiviteit van de maatregel. De relevante parameters (stilstandtijd, rotatie-

snelheid, klimaatgegevens en activiteit van de soorten) dienen geëvalueerd te worden. Indien de resultaten van de monitoringsrapportages daar aanleiding toe geven, kunnen eventueel aanvullende maatregelen opgelegd worden door het bevoegd gezag.”

Interpretatie van het monitoringsvoorschrift

Volgens het voorschrift dient monitoring plaats te vinden om “de doeltreffendheid van de maatregelen te kunnen bepalen”. In het voorschrift staat ook dat monitoring plaats dient te vinden vanaf inwerkingtreding van de turbines. De maatregelen waarnaar wordt verwezen hebben echter allemaal betrekking op effecten in de *aanlegfase* van het windpark. Vaststellen van de doeltreffendheid van deze maatregelen in de *gebruiksfase* van het windpark (na ingebruikname van de windturbines) is niet mogelijk.

De Wnb-ontheffing is verleend voor het opzettelijk doden van 81 vogelsoorten (art. 3.1 lid 1 Wnb) en de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis (art. 3.5 lid 1 Wnb). In het monitoringsvoorschrift staat dat in de monitoringsrapportage in ieder geval een inschatting gemaakt dient te worden van hoeveelheden en soorten aanwezige vleermuizen en vogels en de effectiviteit van de maatregel. Daarnaast is voorgeschreven dat relevante parameters (stilstandtijd, rotatiesnelheid, klimaatgegevens en activiteit van de soorten) geëvalueerd dienen te worden. Aangezien ontheffing is verleend voor het doden van 81 vogelsoorten en de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis is in voorliggend monitoringsplan aangenomen dat bevoegd gezag met voorschrift i. bedoeld heeft inzicht te krijgen in de sterfte van de betrokken soorten in WP DMO in relatie tot de voorspelde sterfte. Tenslotte is aangenomen dat in beeld gebracht dient te worden onder welke omstandigheden de sterfte zich vooral voordoet.

In hoofdstuk 2 van dit monitoringsplan is in detail beschreven hoe invulling gegeven wordt aan het monitoringsvoorschrift.

2 Monitoring soortenbescherming

2.1 Onderzoeksvragen

De monitoring in het kader van de Wnb-ontheffing dient antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoeveel vogels worden er van ieder van de 81 vogelsoorten waarvoor ontheffing is verleend jaarlijks slachtoffer van een aanvaring met de windturbines van WP DMO, onder welke omstandigheden en kan deze sterfte leiden tot onvoorziene negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding?
2. Hoeveel gewone en hoeveel ruige dwergvleermuizen worden er jaarlijks slachtoffer van een aanvaring met de windturbines van WP DMO, onder welke omstandigheden en kan deze sterfte leiden tot onvoorziene negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding?

Voor de 81 vogelsoorten waarvoor de Wnb-ontheffing is verleend, is de voorziene sterfte bepaald in Gyimesi *et al.* (2015). Deze sterfte varieert van 1-2 slachtoffers per jaar per soort tot maximaal 51-100 slachtoffers per jaar voor een aantal zeer talrijke vogelsoorten. De voorziene sterfte van de gewone dwergvleermuis in WP DMO bedraagt per jaar gemiddeld 32 exemplaren van de gewone dwergvleermuis en 10 exemplaren van de ruige dwergvleermuis (Jonkvorst 2015). De monitoring die in de Wnb-ontheffing is voorgeschreven heeft tot doel om te controleren of de in de ontheffingsaanvraag voorziene sterfte van zowel de 81 vogelsoorten als de gewone en ruige dwergvleermuis in werkelijkheid niet overschreden wordt.

2.2 Slachtofferonderzoek vogels

2.2.1 Plan van aanpak

Voor het vaststellen van de aantallen aanvaringsslachtoffers van de 81 vogelsoorten waarvoor ontheffing is verleend, is slachtofferonderzoek het aangewezen instrument. Hierbij wordt te voet een vooraf ingestelde oppervlakte rond de voet van een aantal windturbines systematisch doorkruist, waarbij de relevante informatie met betrekking tot de eventueel aanwezige dode vogels wordt geregistreerd. In Nederland is inmiddels ruime ervaring opgebouwd met deze methode, onder andere bij Echteld (Beuker & Lensink 2010), in de Wieringermeer (Fijn *et al.* 2012; Krijgsveld *et al.* 2009), op Tholen (Krijgsveld & Beuker 2009), in de Sabinapolder (Verbeek *et al.* 2012), op de Eerste Maasvlakte (Prinsen *et al.* 2013), in de Eemshaven (Klop & Brenninkmeijer 2014) en in de Noordoostpolder (Klop & Hill 2017). De methode zoals beschreven in dit monitoringsplan is gebaseerd op deze expertise, aangevuld met ervaringen gepubliceerd in buitenlandse literatuur (o.a. Grünkorn *et al.* 2005, Everaert & Stienen 2006, Smallwood & Thelander 2008).

In vergelijking tot de monitoring vanwege gebiedenbescherming, is de precieze uitwerking van het slachtofferonderzoek vanwege soortenbescherming wat gecompliceerder en uitgebreider omdat bij soortenbescherming sprake is van een groot aantal soorten die in verschillende perioden van het jaar als aanvaringsslachtoffer voorzien worden.

Het uitvoeren van een nulmeting is niet relevant. In de huidige situatie zijn in het plangebied geen windturbines aanwezig, waardoor vóór de bouw van WP DMO geen sprake is van aanvaringsslachtoffers vanwege windturbines in het plangebied.

2.2.2 Onderzoeksgebied

Slachtofferonderzoek wordt uitgevoerd in een cirkel rond de voet van een windturbine, ook wel de zoekcirkel genoemd. Deze cirkel moet zo groot zijn dat de meeste aanvaringsslachtoffers binnen deze cirkel terecht komen en daardoor in het slachtofferonderzoek worden opgemerkt. De hoogte van de mast van de windturbine is bepalend voor de zoekradius. Bij een hogere turbine dient in een grotere straal rond de voet van de turbine naar slachtoffers gezocht te worden dan bij een lagere turbine (Winkelman 1992, Akershoek *et al.* 2005, Grünkorn *et al.* 2005). Hull & Muir (2010) hebben laten zien dat 99% van de slachtoffers van grote vogels binnen een straal van 1,24 maal de ashoogte van een grote windturbine valt. Van kleine vogels valt 99% van de slachtoffers binnen een straal van 0,86 maal de ashoogte van een grote windturbine. Voor grote vogels geldt dat gezien hun formaat ook de slachtoffers die (net) buiten de zoekcirkel liggen opgemerkt zullen worden. De zoekcirkel hoeft daarom niet zo groot te zijn dat alle slachtoffers met zekerheid binnen de cirkel vallen. Het is in dit geval voldoende als de straal van de zoekcirkel gelijk is aan:

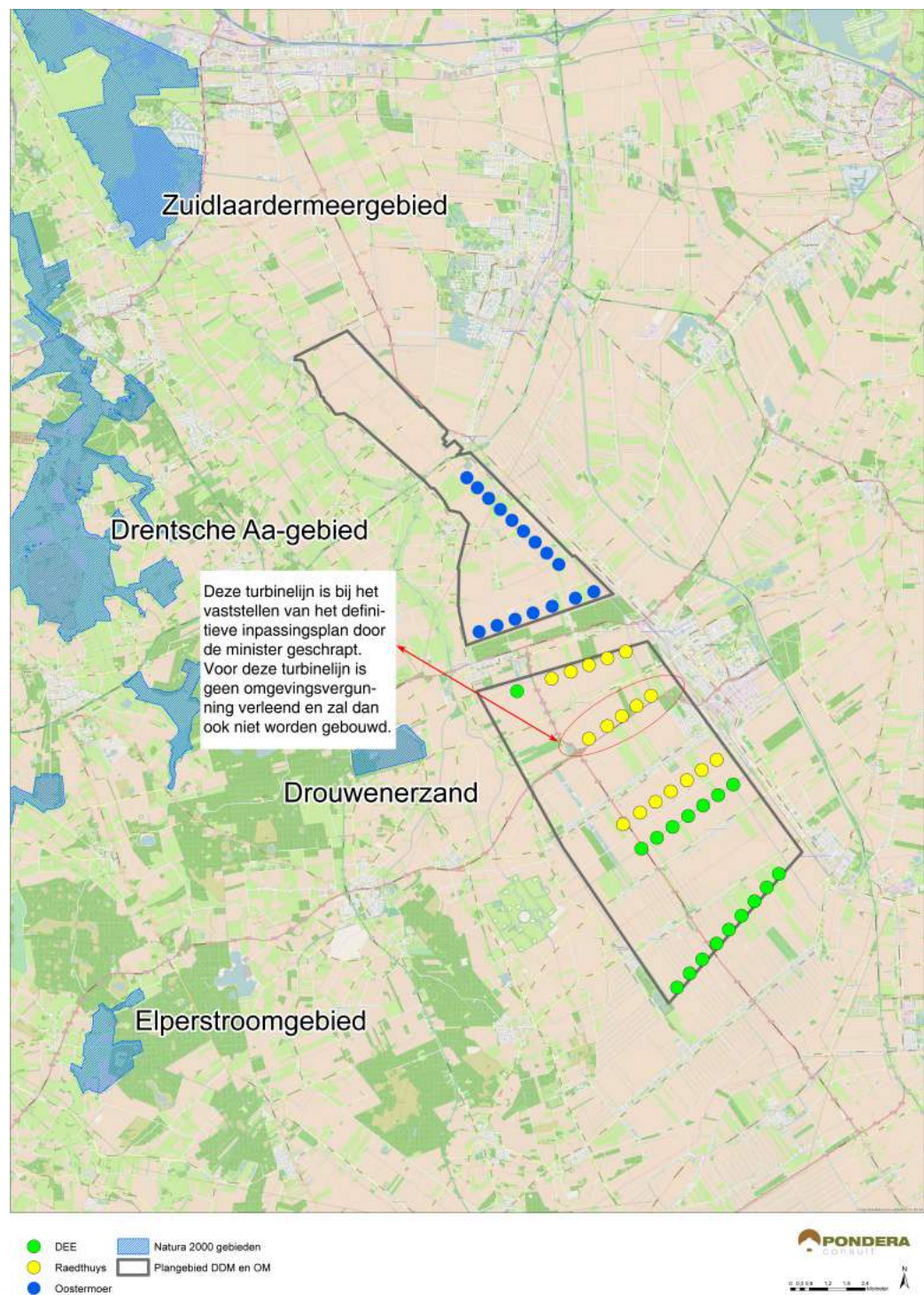
1,24 x de ashoogte van de windturbine - 10 m.

Voor de kleinere vogelsoorten, waarvoor de onderzoeksinspanning binnen de cirkel groter moet zijn (§2.2.3), kan de zoekcirkel kleiner zijn:

0,86 x de ashoogte van de windturbine - 3 m.

Op basis van gegevens uit de literatuur kan ingeschat worden welk deel van de slachtoffers is gemist omdat ze buiten de zoekcirkel terechtgekomen zijn.

Om een goed beeld van de sterfte van de betrokken 81 vogelsoorten in WP DMO te verkrijgen is het niet noodzakelijk om onder alle windturbines (45 in totaal) slachtofferonderzoek uit te voeren. Het is voldoende om een representatieve selectie te onderzoeken. Deze selectie moet wel groot genoeg zijn om een betrouwbare extrapolatie van gevonden aantallen aanvaringsslachtoffers naar werkelijke aantallen aanvaringsslachtoffers in het totale windpark te kunnen maken. Hiertoe is het belangrijk dat windturbines in verschillende delen van het windpark in de selectie worden opgenomen, zodat bij de extrapolatie van de resultaten rekening gehouden kan worden met locatie-specifieke aanvaringsrisico's. Voorstel is om in de drie deelgebieden met 17, 16 respectievelijk 12 windturbines (zie figuur 1), in totaal 11 windturbines te monitoren, namelijk 4, 4 respectievelijk 3 turbines.

Figuur 1 Indeling van de drie deelgebieden.

Een steekproef van circa 25% van de windturbines per deelgebied (en circa 25% van het gehele windpark) is voldoende om een relevant beeld van de sterfte van de betrokken vogelsoorten in het totale WP DMO te vormen. Aangezien het om een groot aantal soorten gaat en voor de meeste soorten slechts een beperkt aantal slachtoffers is voorzien, kan de steekproef niet kleiner zijn. Bij de selectie van de windturbines

dient tevens rekening gehouden te worden met de doorzoekbaarheid van het oppervlak onder de windturbines en de locatie van de windturbines in relatie tot de positie van de trekroutes of lokale vliegroutes van de betrokken soorten over het plangebied.

Het onderzoek dient vlakdekkend uitgevoerd te worden voor zover het terrein toegankelijk is en geen vegetatie aanwezig is die hoger is dan een lage kruidenvegetatie. Gedurende het onderzoek dient bijgehouden te worden welke delen van het onderzoeksgebied onder de geselecteerde turbines zijn doorzocht, zodat later gecorrigeerd kan worden voor het niet doorzochte oppervlak.

2.2.3 Onderzoeksinspanning

Voor de knobbelzwaan, toendrarietgans, wilde eend, kokmeeuw en stormmeeuw worden de meeste aanvaringsslachtoffers buiten het broedseizoen voorzien onder lokaal aanwezige vogels. Voor al deze soorten geldt dat het (relatief) grote vogels betreft die makkelijk vindbaar zijn en die ook niet snel in zijn geheel verdwijnen als gevolg van predatie door aaseters. Voor deze soorten kan wat betreft onderzoeksinspanning aangesloten worden op de zoekfrequentie (één keer per week) en de strookbreedte (10 m ter weerszijde van een raai) zoals beschreven in het monitoringsplan voor de toendrarietgans, de kolgans en de kleine zwaan in het kader van de gebiedsbescherming (Van der Vliet 2018).

Voor de scholekster en de kievit worden de meeste aanvaringsslachtoffers voorzien tijdens het broedseizoen, onder lokale broedvogels. Ook deze soorten zijn relatief groot, maar wel iets kleiner en/of donkerder gekleurd dan de voornoemde soorten die in het winterhalfjaar van belang zijn. Daarom dient in het broedseizoen (zie §2.2.4) het oppervlak onder de geselecteerde windturbines tweemaal per week doorzocht te worden, om zo de invloed van de correcties voor zoekefficiëntie en verdwijnsnelheid niet te groot te laten worden. De zoekcirkel dient voor deze soorten doorzocht te worden in stroken met een breedte van enkele meters tot maximaal 10 meter.

Voor de overige 74 vogelsoorten waarvoor de Wnb-ontheffing voor WP DMO is verleend, worden de meeste slachtoffers in de doortrekperiodes in het voorjaar en najaar voorzien. Meer dan de helft van deze 74 vogelsoorten betreft kleine zangvogels. Slachtoffers van kleine zangvogels kunnen binnen een dag na een aanvaring verdwenen zijn als gevolg van predatie door aaseters. Deze slachtoffers zijn dan niet meer vindbaar voor een waarnemer. De snelheid waarmee slachtoffers verdwijnen is niet alleen afhankelijk van het formaat van het slachtoffer, maar ook van de weersomstandigheden, het type aanwezige predatoren (roofvogels, vossen, marterachtigen, bodemfauna etc.) en de lokale dichtheid van predatoren. Het zoekinterval mag voor deze soorten niet te groot zijn, om te garanderen dat er voldoende slachtoffers worden gevonden en de invloed van de correctiefactor voor de verdwijnsnelheid niet te groot wordt. Voor de monitoring van slachtoffers van de 74 vogelsoorten die hoofdzakelijk in de doortrekperiodes als aanvaringsslachtoffer worden voorzien, dient daarom minimaal twee keer per week het oppervlak onder de

geselecteerde windturbines doorzocht te worden. Door hun geringe formaat worden slachtoffers van kleine zangvogels in het veld makkelijk over het hoofd gezien. Dit betekent dat de breedte van de stroken waarin de zoekcirkel wordt doorkruist in de trekperiodes beperkt zal moeten zijn (maximaal enkele meters), om de trefkans zo groot mogelijk te maken. Hierdoor kost het, bijvoorbeeld in vergelijking met het onderzoek in de winterperiode en voor grotere soorten, meer tijd om het oppervlak onder één windturbine te doorzoeken.

2.2.4 Periode en duur

Periode

Voor de grootste groep soorten (74), waarvoor ook tevens de meest intensieve monitoring is vereist, worden de meeste slachtoffers voorzien tijdens de doortrekperiode in zowel het voorjaar als het najaar. Om de ecologisch relevante periode voor monitoring vast te stellen is voor alle betrokken vogelsoorten een overzicht gemaakt van deze doortrekperiodes (zie tabel 2.1). Voor alle soorten geldt dat ze in het voorjaar naar de broedgebieden trekken en in het najaar terug naar de overwinteringsgebieden, maar er zijn grote verschillen tussen soorten in de precieze periode waarin ze dit doen. Dit heeft te maken met verschillende factoren zoals de locatie van het broedgebied, de locatie van het overwinteringsgebied, weersomstandigheden en de (timing van) beschikbaarheid van voedsel op de plaats van vertrek en op de plaats van bestemming. Zodoende zal de monitoring gedurende een groot aantal maanden uitgevoerd moeten worden om voor alle soorten inzicht te krijgen in het effect van WP DMO. In het voorjaar dient monitoring plaats te vinden in de volledige maanden maart, april en mei om zowel voor de soorten die vroeg trekken (bijvoorbeeld veldleeuwerik) als de soorten die pas laat doortrekken (bijvoorbeeld boerenwaluw) een belangrijk deel van de voorjaarsstrek te dekken. In het najaar dient de monitoring reeds in de eerste week van augustus aan te vangen, om de vogels die vroeg wegtrekken, zoals bijvoorbeeld de gierzwaluw, niet te missen. De monitoring dient door te lopen tot eind oktober, omdat van een aantal soorten de bulk pas in oktober doortrekt (zoals bijvoorbeeld verschillende soorten lijsters).

Voor de lokale soorten knobbelzwaan, toendrarietgans, kolgans, wilde eend, kokmeeuw en stormmeeuw worden de meeste aanvaringsslachtoffers onder lokale vogels buiten het broedseizoen voorzien (Gyimesi *et al.* 2015). Voor deze soorten zal daarom in de periode tussen de najaarsstrek en de voorjaarsstrek aanvullend slachtofferonderzoek uitgevoerd moeten worden. Dit betreft de periode tussen 1 november en 28 februari. De onderzoeksinspanning kan in deze periode wel lager zijn (zie ook monitoringsplan gebiedenbescherming, Van der Vliet 2018). Dit onderdeel van de monitoring in het kader van de Wnb-ontheffing valt samen met de monitoring die in het kader van de Wnb-vergunning uitgevoerd dient te worden (zie §3.2).

Van de lokale broedvogels scholekster en de kievit worden de meeste aanvaringsslachtoffers in het broedseizoen voorzien. De scholekster vestigt zich in de broedgebieden in maart-april, waarna in mei-juli de eieren worden uitgebroed en de jongen worden grootgebracht. Na het broedseizoen (juni-augustus) trekken de volwassen en

jonge scholeksters naar de kust van de Waddenzee en de Zeeuwse Delta (factsheet scholekster, Vogelbescherming Nederland 2016). Ook de kievit vestigt zich in maart-april in de broedgebieden en broedt in deze periode de eerste eieren uit. De kuikens worden vervolgens in de omgeving van het nest grootgebracht in de periode april-juni, waarna de kieviten zich weer voorbereiden op de najaarstrek (factsheet kievit, Vogelbescherming Nederland 2016). Beide soorten hebben het meeste risico op een aanvaring met een windturbine in de periode waarin baltsvluchten worden uitgevoerd. Dit betreft hoofdzakelijk de eerste maanden van het broedseizoen (maart-april). Van begin maart tot en met eind mei dient reeds intensief slachtofferonderzoek uitgevoerd te worden in verband met de voorjaarstrek (zie hiervoor). In deze periode kan tevens een relevant beeld verkregen worden van de sterfte onder lokaal broedende scholeksters en kieviten. Voor beide soorten eindigt het broedseizoen in juni. Op basis van de resultaten van de slachtofferonderzoeken in de periode maart t/m mei kan een gefundeerde schatting gemaakt worden van de aantallen slachtoffers die in juni mogelijk nog vallen.

Tabel 2.1 Overzicht van de doortrekperiode (voorjaars- en najaarstrek) van de 74 vogelsoorten uit de Wnb-ontheffing voor Windpark de Drentse Monden en Oostermoer waarvan de meeste aanvaringsslachtoffers in de doortrekperioden worden voorzien. Dit overzicht is opgesteld op basis van informatie uit de volgende bronnen: LWVT/SOVON 2002; trektellen.nl (gegevens van telposten & ringstations); vogelbescherming.nl; BirdLife International species factsheets. De voorgestelde monitoringsperiode is aangegeven met een donkere arcering. Enkele grotere soorten kunnen meegenomen worden in de wintermonitoring vanwege de Wnb-vergunning. Dit is voor deze soorten aangegeven met een blauwe markering in de desbetreffende wintermaanden. Lichtgrijze arcering betreft periode dat wel slachtoffers kunnen vallen, maar geen monitoring plaats vindt.

Soort	Trekperiode											
	j	f	m	a	m	j	j	a	s	o	n	d
grauwe gans												
blauwe reiger												
ooievaar												
bruine kiekendief												
sperwer												
buizerd												
waterhoen												
meerkoet												
kraanvogel												
kleine plevier												
goudplevier												
watersnip												
houtsnip												
oeverloper												
witgat												
tureluur												
holenduif*												
houtduif												
koekoek												
gierzwaluw												
gaai												
kauw												
roek												
pimpelmees												
koolmees												
zwarte mees												
veldleeuwerik												
oeverzwaluw												
boerenzwaluw												
huiszwaluw												
tijftjaf												
fitis												
grasmus												
tuinfluiter												
zwartkop												
sprinkhaanzanger												
spotvogel												
bosrietzanger												
kleine karekiet												
rietzanger												
spreeuw												
merel												
kramsvogel												
zanglijster												
koperwiek												
grote lijster												

* Voor deze soort is geen specifieke trekperiode aan te geven. Er is namelijk geen specifieke periode in het jaar waarin deze soort met grote aantallen over Nederland trekt. De geadviseerde monitoringsperiode, vastgesteld op basis van de trekperiode van de overige 73 soorten is ook voor deze soort afdoende.

Tabel 2.1 Vervolg

Soort	Trekperiode											
	j	f	m	a	m	j	j	a	s	o	n	d
grijske vliegenvanger												
roodborst												
nachtegaal												
zwarte roodstaart												
gekraagde roodstaart												
roodborsttapuit												
tapuit												
bonte vliegenvanger												
heggenmus												
ringmus												
gele kwikstaart												
noordse kwikstaart												
grote gele kwikstaart												
witte kwikstaart												
boompieper												
graspieper												
vink												
keep												
groenling												
putter												
sijs												
kneu												
kruisbek												
goudvink												
appelvink												
geelgors												
rietgors												

Volgens voorschrift i van de ontheffing dient de monitoring aan te vangen vanaf inwerkingtreding van de turbines. De monitoring vanwege gebiedsbescherming bestaat de winterperiode 1 november t/m 28 februari (Van der Vliet 2018). Voorstel voor de monitoring vanwege de soortenbescherming is om in ieder geval de monitoring in de winterperiode (1 november t/m 28 februari) op het moment dat het gehele windpark in gebruik is gelijk te laten lopen met de monitoring vanwege de gebiedsbescherming om zo te profiteren van het toch al uit te voeren veldwerk. De overige zoekperiodes vanwege de soortenbescherming (gedurende het broedseizoen en de doortrekperiodes) kunnen aanvangen in de eerste gehele periode nadat Windpark DMO geheel in bedrijf is genomen. Deze periodes lopen van 1 maart t/m 31 mei en 1 augustus t/m 31 oktober. Nadrukkelijk start de monitoring nog niet na ingebruikname van het prototype die naar verwachting medio 2019 gaat draaien. Vanuit het ecologische doel van de monitoring is ook uitgesloten dat één turbine onvoorziene negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding van de betrokken soorten teweeg zal brengen.

Duur

De monitoring dient gedurende drie opeenvolgende jaren plaats te vinden (tenzij de resultaten aanleiding geven om de duur van de monitoring aan te passen). In principe kan in drie jaar tijd voldoende variatie tussen jaren vastgesteld worden, waarmee een relevant beeld van de gemiddelde sterfte van de betrokken vogelsoorten in WP DMO verkregen kan worden.

2.2.5 Vindkansproeven en verdwijnproeven

Bij het uitvoeren van slachtofferonderzoek hoort ook het vaststellen van de zoekefficiëntie (ook wel vindkans genoemd) en de verdwijnsnelheid (als gevolg van predatie door aaseters). Bij de extrapolatie naar het werkelijke aantal aanvarings-slachtoffers kan dan voor deze factoren gecorrigeerd worden. Gedurende de onderzoeksperiode dient minimaal eenmaal zowel de zoekefficiëntie van de betrokken waarnemers vastgesteld te worden als de verdwijnsnelheid van de vogelslachtoffers. Omdat in het slachtofferonderzoek in het kader van de Wnb-ontheffing een groot aantal vogelsoorten een rol speelt, waaronder zowel zeer grote vogels (bijvoorbeeld de knobbelzwaan) als zeer kleine vogels (bijvoorbeeld de tjiftjaf), dient de bepaling van de vindkans en de verdwijnsnelheid gespecificeerd te worden voor verschillende grootteklassen van vogels. Overigens worden dode vogels waarvan de doodsoorzaak evident niet een botsing met een turbine is, niet meegerekend.

2.2.6 Extrapolatie naar werkelijk aantal aanvaringsslachtoffers

Het gevonden aantal aanvaringsslachtoffers dient voor alle betrokken soorten met behulp van een aantal correctiefactoren geëxtrapoleerd te worden naar het werkelijke aantal aanvaringsslachtoffers. De correctiefactoren hebben betrekking op het doorzoekbare oppervlak, het aantal onderzochte windturbines, de zoekefficiëntie van de waarnemers en de snelheid waarmee slachtoffers verdwijnen als gevolg van predatie. Het plan van aanpak zoals hiervoor beschreven is zo ingestoken dat de invloed van de correctiefactoren beperkt is. Hierdoor leidt de extrapolatie van het gevonden aantal slachtoffers niet tot een onaanvaardbaar groot betrouwbaarheidsinterval rond het werkelijke aantal slachtoffers in het windpark.

Overzicht monitoring aanvaringsslachtoffers vogels

Soorten	81 vogelsoorten waarvoor ontheffing is verleend.
Relevante parameters	Aanvaringsslachtoffers + ter zake doende kenmerken: o.a. locatie, soort, datum en tijd, verwondingen. Vindkans, verdwijnsnelheid, doorzoekbaar oppervlak. Tevens worden kwalitatief verstoring en oogst-omstandigheden vastgelegd, zodat kan worden bepaald onder welke omstandigheden slachtoffers vallen. Andere doodsoorzaken dan aanvaring worden buiten beschouwing gelaten.
Methode	Slachtofferonderzoek.
Periode	1 augustus – 31 mei.
Frequentie	2x per week (1 maart t/m 31 mei & 1 augustus t/m 31 oktober). Wekelijks (1 november t/m 28 februari).
Duur	Minimaal drie jaar tenzij de resultaten aanleiding geven om de duur van de monitoring aan te passen.
Onderzoeksgebied	Minimaal 25% van de windturbines per deelgebied. Voorstel: in elk van de drie deelgebieden worden circa vier windturbines gemonitord. Zoekcirkel in de winterperiode: 1,24x de ashoogte - 10 m, in de doortrekperiodes kan de zoekcirkel kleiner zijn: 0,86 x ashoogte - 3 m.

2.3 Slachtofferonderzoek dwergvleermuizen

2.3.1 Plan van aanpak

Om te onderzoeken in welke aantallen aanvaringsslachtoffers van de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis optreden in WP DMO zal slachtofferonderzoek uitgevoerd worden. Hierbij wordt, net als voor vogels, te voet een vooraf ingestelde oppervlakte rond de voet van een windturbine systematisch doorkruist, waarbij de relevante informatie van de eventueel aanwezige dode vleermuizen wordt geregistreerd. Voor de uitvoering van vleermuisonderzoek bij windturbines is een protocol opgesteld (Boonman *et al.* 2013). Het plan van aanpak in dit monitoringsplan is gebaseerd op dit protocol.

Het uitvoeren van een nulmeting is in dit geval niet relevant. In de huidige situatie zijn in het plangebied geen windturbines aanwezig, waardoor vóór de bouw van WP DMO geen sprake is van aanvaringsslachtoffers vanwege windturbines in het plangebied.

2.3.2 Onderzoeksgebied

Slachtofferonderzoek wordt uitgevoerd in een cirkel rond de voet van een windturbine. Deze cirkel moet zo groot zijn dat de meeste aanvaringsslachtoffers binnen deze cirkel terecht komen en daardoor in het slachtofferonderzoek worden opgemerkt. Vleermuizen die gedood zijn als gevolg van een aanvaring met een windturbine komen vrijwel allemaal (95%) binnen een straal van 50 meter van de mastvoet van een windturbine terecht (Korner-Nievergelt *et al.* 2015). Het aantal slachtoffers dat buiten deze straal terecht komt kan later op basis van de literatuur ingeschat worden.

Om een goed beeld van de sterfte van gewone dwergvleermuizen en ruige dwergvleermuizen in WP DMO te verkrijgen is het niet noodzakelijk om onder alle windturbines (45 in totaal) slachtofferonderzoek uit te voeren. Het is voldoende om een representatieve selectie te onderzoeken. Deze selectie moet wel groot genoeg zijn om een betrouwbare extrapolatie van gevonden aantallen aanvaringsslachtoffers naar werkelijke aantallen aanvaringsslachtoffers in het totale windpark te kunnen maken. Hiertoe is het belangrijk dat windturbines in verschillende delen van het windpark in de selectie worden opgenomen, zodat bij de extrapolatie van de resultaten rekening gehouden kan worden met locatie-specifieke aanvaringsrisico's. Volgens het protocol dient ten minste 10% van de windturbines in een windpark onderzocht te worden (Boonman *et al.* 2013). Als niet de gehele zoekcirkel onder deze windturbines onderzocht kan worden dient de selectie groter te zijn. Voorstel is om in totaal vijf windturbines in WP DMO te onderzoeken. Volgens Jonkvorst (2015) bevinden zich windturbines met een verhoogd risico op vleermuisslachtoffers in deelgebieden Raedthuys (3) en DEE (7). Voorstel is om een van deze risicovolle windturbines in deelgebied Raedthuys te onderzoeken, en twee ervan in deelgebied DEE. Daarnaast worden er twee windturbines in het open gebied met een laag risico op vleermuisslachtoffers onderzocht waarvan een in deelgebied Oostermoer. De andere kan worden gezocht in deelgebied Raedthuys of DEE, afhankelijk van de lokale situatie zoals doorzoekbaarheid van het betreffende perceel.

Binnen de zoekcirkel wordt het onderzoek in principe vlakdekkend uitgevoerd. Door de aanwezigheid van ontoegankelijke terreinen en terreindelen met hoog opgaande vegetatie of water, is het echter in de praktijk meestal niet mogelijk om de gehele zoekcirkel vlakdekkend te doorzoeken. Om uiteindelijk een betrouwbare extrapolatie naar het werkelijk aantal slachtoffers te kunnen maken is het van groot belang dat windturbines geselecteerd worden voor het slachtofferonderzoek met een zo groot mogelijk, gemakkelijk af te zoeken terrein binnen de zoekcirkel. Daarnaast dient tijdens het onderzoek (bij iedere zoekronde) voor alle onderzochte windturbines steeds de 'zichtbaarheidsklasse' of 'afzoekbaarheidsklasse' van het oppervlak in de zoekcirkel vastgelegd te worden conform het protocol (Boonman *et al.* 2013).

2.3.3 Onderzoeksinspanning

Vleermuisslachtoffers verdwijnen binnen enkele dagen als gevolg van predatie door aaseters, waardoor een hoge zoekfrequentie noodzakelijk is. Het oppervlak onder de

geselecteerde windturbines dient minstens tweemaal per week doorzocht te worden. Omdat vleermuizen klein zijn en door hun donkere kleur ook vrij moeilijk te detecteren, dient de zoekcirkel in smalle stroken systematisch doorzocht te worden. Conform het landelijke protocol dient de strookbreedte circa 3 meter te bedragen (Boonman *et al.* 2013).

2.3.4 Periode en duur

Periode

De periode waarin het onderzoek plaats dient te vinden, betreft de periode waarin de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis actief zijn. Dit betreft, afhankelijk van de weersomstandigheden, grofweg de periode tussen eind maart en half oktober.

De meeste vleermuisslachtoffers worden in nagenoeg alle studies in de nazomer aangetroffen (half juli tot eind september), daarom is dit de belangrijkste periode voor het slachtofferonderzoek. Dit patroon wordt niet alleen bij migrerende vleermuissoorten waargenomen (zoals de ruige dwergvleermuis) maar ook bij de gewone dwergvleermuis, die jaarrond in het gebied aanwezig is. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een verhoogde beschikbaarheid van insecten op rotorhoogte in de nazomer. In het voorjaar is het optreden van slachtoffers vrij zeldzaam, ook in gebieden waar kraamkolonies van vleermuizen aanwezig zijn. Omdat er een verband bestaat tussen de activiteit op rotorhoogte en het aantal slachtoffers (Korner-Nievergelt *et al.* 2013) zou het aantal slachtoffers voor de maanden maart tot en met half juli en oktober ingeschat kunnen worden aan de hand van de activiteitsmetingen van vleermuizen vanuit een of meerdere windturbines in combinatie met de resultaten van het slachtofferonderzoek dat zich kan beperken tot de maanden juli (tweede helft), augustus en september. In onderhavige geval is het echter vanwege technische beperkingen in verband met het nabijgelegen Lofar niet wenselijk om meetapparatuur in of aan de windturbines te bevestigen. In dit monitoringsplan is daarom uitgegaan van slachtoffermonitoring in de periode 1 april tot en met 15 oktober.

Volgens voorschrift i van de ontheffing dient de monitoring aan te vangen vanaf inwerkingtreding van de turbines. Meer specifiek betreft de start in het eerste voorjaar vanaf inwerkingtreding van het gehele windpark. Nadrukkelijk start de monitoring nog niet na ingebruikname van het prototype die naar verwachting medio 2019 gaat draaien. Vanuit het ecologische doel van de monitoring is ook uitgesloten dat één turbine onvoorziene negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding van de betrokken soorten teweeg zal brengen.

Duur

De monitoring dient gedurende drie opeenvolgende jaren plaats te vinden. In principe kan in drie jaar tijd voldoende variatie tussen jaren vastgesteld worden, waarmee een relevant beeld van de gemiddelde sterfte van de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis in WP DMO verkregen kan worden.

2.3.5 Vindkansproeven en verdwijnprouven

Omdat dwergvleermuizen door hun kleine formaat en donkere kleur makkelijk over het hoofd gezien worden is het uitvoeren van vindkansproeven voor het vaststellen van de zoekefficiëntie van de waarnemers van groot belang. Deze informatie is nodig om uiteindelijk de gevonden aantallen slachtoffers te kunnen extrapoleren naar de werkelijke aantallen slachtoffers. Ook het uitvoeren van proeven om de verdwijnsnelheid vast te stellen zijn in dat kader essentieel: veel vleermuisslachtoffers zijn binnen een dag verdwenen door predatie door aaseters. Voor het vaststellen van de zoekefficiëntie en de verdwijnsnelheid zijn aparte protocollen opgesteld (Boonman *et al.* 2013). Overigens worden dode dieren waarvan de doodsoorzaak evident niet een botsing met een turbine is, niet meegerekend.

Overzicht monitoring aanvaringsslachtoffers gewone en ruige dwergvleermuis

Soorten	Gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis.
Relevante parameters	Aanvaringsslachtoffers + ter zake doende kenmerken: o.a. locatie, soort, datum en tijd, verwondingen. Vindkans, verdwijnsnelheid, doorzoekbaar oppervlak. Andere doodsoorzaken dan aanvaring worden buiten beschouwing gelaten.
Methode	Slachtofferonderzoek.
Periode	1 april t/m 15 oktober.
Frequentie	2x per week.
Duur	Minimaal drie jaar tenzij de resultaten aanleiding geven om de duur van de monitoring aan te passen.
Onderzoeksgebied	Minimaal 10% van de windturbines per deelgebied. Voorstel: minimaal vijf windturbines, waarvan drie met een hoog risico (1 in deelgebied Raedthuys, 2 in deelgebied DEE) en twee met een laag risico op slachtoffers (open akkerbouwgebieden in Oostermoer en deelgebieden Raedthuys of DEE). Windturbines zijn zodoende verdeeld over de drie deelgebieden. Straal van de zoek-cirkel bedraagt 50 meter.

2.3.6 Extrapolatie naar werkelijk aantal aanvaringsslachtoffers

Het gevonden aantal aanvaringsslachtoffers dient met behulp van een aantal correctiefactoren geëxtrapoleerd te worden naar het werkelijke aantal aanvaringsslachtoffers. De correctiefactoren hebben betrekking op het doorzoekbare oppervlak, het aantal onderzochte windturbines, de zoekefficiëntie van de waarnemers en de snelheid waarmee slachtoffers verdwijnen als gevolg van predatie. Het plan van aanpak zoals hiervoor beschreven is zo ingestoken dat de invloed van de correctiefactoren beperkt is. Hierdoor leidt de extrapolatie van het gevonden aantal

slachtoffers naar het werkelijke aantal slachtoffers niet tot een onrealistische weergave van het werkelijke effect van het windpark.

2.4 Rapportage en evaluatie

2.4.1 Rapportage van de resultaten

Jaarlijks wordt in december een beknopt verslag van de monitoringsresultaten aan GS overlegd. In deze jaarlijkse rapportage zullen de resultaten van de monitoring uitgevoerd in de periode 1 november van het voorgaande jaar tot en met 31 oktober van het desbetreffende jaar worden beschreven. De rapportage omvat in ieder geval een overzicht van de gevonden aantallen slachtoffers van de betrokken 81 vogelsoorten en de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis, een extrapolatie naar het werkelijke aantal slachtoffers van deze soorten en een vergelijking van deze aantallen met de voorziene aantallen slachtoffers. Na drie jaar monitoring zal een meer uitgebreide rapportage opgesteld worden waarin tevens de gemiddelde sterfte over drie jaren wordt beschouwd in relatie tot de voorziene sterfte van de betrokken soorten. Indien uit de resultaten van de monitoring blijkt dat de gemiddelde sterfte in WP DMO van de 81 betrokken vogelsoorten en/of de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis hoger is dan voorzien, zal onderzocht worden of dit kan leiden tot negatieve effecten op de staat van instandhouding van de populatie van de betrokken soort.

2.4.2 Evaluatie van de jaarlijkse monitoring

In Drenthe zijn op dit moment weinig gegevens beschikbaar over slachtoffers onder vogels en vleermuizen als gevolg van aanvaring met windturbines. De voorgestelde monitoring geeft hierin meer inzicht. Wanneer uit de (tussentijdse) resultaten van de monitoring blijkt dat het aantal slachtoffers (ruimschoots) onder de verwachtingswaarde blijft, adviseren wij het bevoegd gezag om samen met de initiatiefnemers te bezien of dit zou kunnen leiden tot een verlaging van de monitoringsinspanning. We stellen daarom voor om jaarlijks, op basis van de resultaten uit het monitoringsrapport, de mogelijke verlaging van onderzoeksinspanning gezamenlijk met de initiatiefnemers te evalueren.

3 Organisatie en planning

3.1 Betrokken partijen

Bij de monitoring van de effecten van WP DMO in het kader van de Wnb zijn verschillende partijen betrokken. Dit betreft:

- Initiatiefnemers WP DMO
- Gedeputeerde Staten (GS) van Drenthe
- Ter zake deskundig(e) ecooloog/ecologen

Initiatiefnemers WP DMO

De initiatiefnemers van WP DMO zijn verantwoordelijk voor het (doen) uitvoeren van de monitoring zoals die is voorgeschreven in de Wnb-ontheffing voor het windpark en voor de evaluatie, schriftelijke rapportage en jaarlijkse communicatie naar GS. Windpark Oostermoer Exploitatie B.V., Duurzame Energieproductie Exploërmond B.V. en Raedthuys Windenergie B.V. zijn daarmee gezamenlijk opdrachtgever voor de monitoring.

Gedeputeerde Staten (GS) van Drenthe

GS van Drenthe is bevoegd gezag inzake de Wet natuurbescherming. De resultaten van de monitoring en de evaluatie van de monitoring worden door de initiatiefnemers van WP DMO toegezonden aan GS van Drenthe. Indien uit de evaluatie blijkt dat de mitigerende maatregelen aangepast of uitgebreid dienen te worden om negatieve effecten te beperken of te voorkomen, kunnen GS nadere voorschriften stellen. Ook beslist GS over de eventuele aanpassing van de monitoring als de resultaten daartoe aanleiding geven.

Ter zake deskundig(e) ecooloog/ecologen

Een ter zake deskundig(e) ecooloog/ecologen voert de monitoring uit in opdracht van initiatiefnemers. Hij/zij is / zij zijn verantwoordelijk voor:

- organisatie en aansturing van de activiteiten in het veld;
- verzamelen van gegevens;
- verwerking van gegevens;
- rapportage van resultaten.

3.2 Planning

Na de bouw van WP DMO vindt in principe gedurende drie jaar monitoring in het kader van de Wnb plaats (tenzij de resultaten aanleiding geven om de duur van de monitoring aan te passen). Er geldt dat deze dient aan te vangen in de eerste volledige periode vanaf inwerkingtreding van het gehele windpark. De globale planning van een 'monitoringsjaar' is schematisch weergegeven in tabel 3.1.

Tabel 3.1 *Indicatie van een jaarplanning van de monitoring van de effecten van het gebruik van Windpark de Drentse Monden en Oostermoer het kader van de Wnb. De volledige monitoring zal gedurende minimaal drie opeenvolgende jaren na ingebruikname van het windpark worden uitgevoerd (tenzij de resultaten aanleiding geven om de duur van de monitoring aan te passen).*

	januari	februari	maart	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	november	december
Slachtofferonderzoek toendrarietgans, kolgans en kleine zwaan												
Slachtofferonderzoek vogelsoorten Wnb-ontheffing												
Slachtofferonderzoek gewone en ruige dwergvleermuis												
Rapportage t.b.v. Wnb-vergunning												
Rapportage t.b.v. Wnb-ontheffing												

4 Literatuur

- [REDACTED], 2005. Aanvaringsrisico's van vogels met moderne, grote windturbines. Studentenverslag van slachtofferonderzoek in drie windparken in Nederland. Rapport 05-082. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- [REDACTED], 2010. Monitoring vogels windturbines Echteld – Onderzoek naar aanvaringsslachtoffers onder lokale en trekkende vogels. Rapport 10-033. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- [REDACTED], 2013. Protocollen vleermuisonderzoek bij windturbines. Rapport 2013.28, Zoogdiervereniging & Bureau Waardenburg.
- [REDACTED], 2006. Impact of wind turbines on birds in Zeebrugge (Belgium) – Significant effect on breeding tern colony due to collisions. *Biodiversity and Conservation* 16: 3345-3359.
- [REDACTED], 2012. Habitat use, disturbance and collision risks for Bewick's Swans *Cygnus columbianus bewickii* wintering near a wind farm in the Netherlands. *Wildfowl* 62: 97-116.
- [REDACTED], 2005. Entwicklung einer Methode zur Abschätzung des Kollisionsrisikos von Vögeln an Windenergieanlagen. Bioconsult SH, Hockensbüll, Germany.
- [REDACTED], 2015. Effecten op beschermde soorten van Windpark De Drentse Monden – Oostermoer. Beoordeling in het kader van de Flora- en faunawet. Rapport 15-055. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- [REDACTED], 2010. Search areas for monitoring bird and bat carcasses at wind farms using a Monte-Carlo model. *Australasian Journal of Environmental Management* 17: 77-87.
- [REDACTED], 2015. Natuurtoets van voorkeursalternatief Windpark De Drentse Monden – Oostermoer, provincie Drenthe. Bureau Waardenburg notitie met kenmerk 14-807/15.02699/RjaJo, d.d. 1 september 2015. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- [REDACTED], 2014. Monitoring aanvaringsslachtoffers Windpark Eemshaven 2009-2014. Eindrapportage vijf jaar monitoring. A&W-rapport 1975. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Faenwâlden.
- [REDACTED], 2017. Vogelmonitoring Windpark Noordoostpolder. Tussenrapportage 2017. A&W-rapport 2328. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Faenwâlden.
- [REDACTED], 2013. Estimating bat and bird mortality occurring at wind energy turbines from covariates and carcass searches using mixture models. *PLoS ONE* 8(7): e67997.
- [REDACTED], 2015. Mortality estimation from carcass searches using the R-package carcass – a tutorial. *Wildlife Biology* 21: 30-43.
- [REDACTED], 2009. Collision risk of birds with modern large wind turbines. *Ardea* 97: 357-366.
- [REDACTED], 2009. Vogelslachtoffers bij windpark [REDACTED] op Itholen – Onderzoek naar aanvaringen onder trekkende steltlopers en

overwinterende smienten. Rapport 09-072. Bureau Waardenburg, Culemborg.

LWVT / SOVON, 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Schuyt & Co, Haarlem.

2013. Vliegbewegingen van meeuwen en sterns bij twee windparken op de Eerste Maasvlakte. Veldonderzoek naar flux, vlieghoogtes en aanvaringsslachtoffers. Rapport 13-023. Bureau Waardenburg, Culemborg.

, 2008. Bird mortality in the Altamont Pass Wind Resource Area, California. Journal of Wildlife Management 72: 215-223.

2018. Monitoringsplan Windpark de Drentse Monden en Oostermoer. Monitoring in het kader van de Wet natuurbescherming (gebiedenbescherming). Rapportnr. 18-240. Bureau Waardenburg, Culemborg.

, 2012. Monitoring vogels Windpark Sabinapolder. Onderzoek naar aanvaringsslachtoffers. Rapport 11-189. Bureau Waardenburg, Culemborg.

1992. De invloed van de Sep-proefwindcentrale te Oosterbierum (Fr.) op vogels. 1. Aanvaringsslachtoffers. RIN-rapport 92/2. IBN-DLO, Arnhem.

Bureau Waardenburg Ecologie & Landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl

NOTITIE

Pondera Consult BV

Postbus 579

7550 AN Hengelo

DATUM: 24 oktober 2018
ONS KENMERK: 18-0432/18.08544/RoIVV
UW KENMERK: E-mail met opdracht d.d. 11 oktober 2018
AUTEUR: [REDACTED]
PROJECTLEIDER: [REDACTED]
STATUS: versie 2.0
CONTROLE: [REDACTED]

Geachte mevrouw [REDACTED]

Pondera Consult heeft namens de initiatiefnemers van Windpark Drentse Monden en Oostermoer (hierna WP DMO) op 10 oktober 2018 een verzoek tot goedkeuring van het monitoringsplan in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb, onderdeel gebiedenbescherming) ingediend bij de provincie Drenthe. Het monitoringsplan beschrijft de werkwijze en periode van de monitoring van aanvaringsslachtoffers onder toendrarietgans, kolgans en kleine zwaan in het windpark. In haar reactie op het verzoek tot goedkeuring heeft de provincie per mail (d.d. 11 oktober 2018) een aantal ophelderende vragen gesteld ten aanzien van het verzoek. Voorliggende notitie bevat de antwoorden van Bureau Waardenburg op een aantal van deze vragen.

In deze notitie hebben we ons gericht op vragen m.b.t. ecologisch inhoudelijke zaken of zaken die betrekking hebben op de voorgestelde wijze van uitvoering van monitoring. De overige vragen worden door andere partijen beantwoord. Bij de antwoorden wordt verwezen naar de bladzijde van het monitoringplan waarop de vraag ziet en wordt de vraag in steekwoorden samengevat. Voor de volledige vraagstelling verwijzen wij kortheidshalve naar de e-mail van de provincie (d.d. 11 oktober 2018). De overige vragen worden door andere partijen beantwoord.

Voor achtergrondinformatie wordt kortheidshalve verwezen naar het voornoemde BW rapport met het monitoringsplan (van der Vliet 2018).

Reactie Bureau Waardenburg op vragen van provincie inzake monitoringsplan Wnb gebiedenbescherming

1. Blz 10. Zoekcirkel rondom turbines, op hoeveel meter van de turbine ligt de laatste controlecirkel?

Het voorstel van de provincie wordt overgenomen; de zoekstraal wordt als volgt berekend voor de uiteindelijk te realiseren windturbines:

$$\text{zoekstraal} = (\text{ashoogte} * 1,24) - 10$$

Hiermee wordt rekening gehouden dat vanuit de buitenste zoekcirkel ook ganzen en zwanen die 10 m daarbuiten liggen nog goed kunnen worden opgemerkt. Bij een ashoogte van 145 m ligt de laatste controlecirkel dus op 170 m van de voet van de mast.

2. Blz 10. Zoekgebied t.o.v. vliegroutes

De foerageergebieden van zwanen en ganzen in de omgeving van WP DMO zijn beschreven in de achtergronddocumenten bij de vergunningsaanvraag. Zwanen en ganzen foerageren niet het gehele seizoen op dezelfde velden. Er mag worden aangenomen dat zij zich min of meer gelijkmatig verdelen over de velden waarop oogstresten beschikbaar zijn, de locatie van dergelijke akkers kan van jaar tot jaar variëren. Zwanen en ganzen gebruiken daarnaast niet een afgemeten (smalle) strook om te vliegen van A naar B maar vertonen hierin een spreiding afhankelijk van het punt van vertrek, van weersomstandigheden (zoals sterke wind, mist of zware regen) of de mate van verstoring die gedurende de dag heeft plaatsgevonden. Slaaptrek verloopt vaak in brede waaiers of fronten die een behoorlijke afstand tussen de twee 'buitenste' vogels kan beslaan. Omdat de twee betreffende Natura 2000-gebieden, Bargerveen en Zuidlaardermeergebied, zich op afstand ten zuiden respectievelijk noordwesten van WP DMO bevinden, mogen de vliegroutes grofweg over het gehele windpark worden verondersteld.

3. Blz 11. Hoogte van begroeiing binnen zoekcirkel

Monitoring ten behoeve van gebiedenbescherming vindt alleen in de wintermaanden plaats. Bij het uitzoeken naar geschikte windturbines in het (late) najaar (oktober) moet worden rekening gehouden met verschillende parameters waaronder de begroeiing ter plekke. Als deze in het late najaar al hoog staat, zodat een lichaam van een gans er in verdwijnt, dan is deze locatie ongeschikt. Er wordt dan inderdaad gezocht naar een meer geschikte zoeklocatie rondom een andere turbine, of als het niet te doorzoeken oppervlak gering is, wordt hiervoor gecorrigeerd in de uiteindelijke slachtofferberekening. Bij een lagere begroeiing dan ganshoogte mag worden aangenomen dat de lengte van het gewas gedurende de wintermaanden (november t/m februari) niet zodanig zal toenemen dat zwanen en ganzen niet kunnen worden gevonden.

4. Blz. 11. Representatief deel van zoekgebied doorzoeken

Het minimale aantal windturbines per deelgebied is het monitoringsplan opgegeven. In principe wordt ervan uitgegaan dat het gehele gebied per geselecteerde windturbine kan worden geteld. Wanneer onverhoopt het gebied onder een windturbine toch niet meer kan worden geteld, dan zal een andere windturbine in de nabijheid moeten worden geselecteerd waarvoor het gebied zal worden meegenomen in de verdere monitoring. Indien slechts eenmalig het gebied onder een windturbine niet kan worden geteld, of het betreft een zeer gering oppervlak binnen de

totale zoekcirkel, dan is dat voor een keer mogelijk zonder consequenties. Uiteraard moeten alle wijzigingen ten opzichte van het originele plan goed worden vastgelegd. Als onder een turbine een klein oppervlak ongeschikt is, wordt hiervoor, zoals te doen gebruikelijk, in de uiteindelijke slachtofferberekening gecorrigeerd. Hiervoor zijn standaard formules beschikbaar.

5. Blz 11. Zoekcirkel rondom turbines (2)

Zie onder 1.

6. Blz 12. Aantal verdwijnprouven

De verdwijnprouf wordt uitgevoerd om de mate van predatie op aanvaringsslachtoffers vast te stellen. Vanwege de gebiedenbescherming wordt alleen in de winter geteld wanneer de velden een lage vegetatie kennen zodat het zoekgebied overzichtelijk is en eventuele slachtoffers snel kunnen worden opgemerkt (zeker bij grote vogels als zwanen en ganzen). Wanneer met een vast aantal tellers (2 tot 3) wordt gewerkt kan worden volstaan met een (1) verdwijnprouf om de invloed van predatie vast te stellen in het gebied. Voorwaarde is wel dat deze verdwijnprouf wordt uitgevoerd in alle deelparken (het betreft derhalve uitleggen van meerdere kadavers) om zo lokale verschillen in predatie te monitoren.

Aanname is dat gedurende drie jaar de mate van predatie niet veel zal veranderen, hetgeen via het achterlaten van reeds gevonden slachtoffers kan worden getoetst. Mochten toch grote veranderingen in het verdwijnen optreden dan kan dat reden zijn om een tweede verdwijnprouf uit te voeren.

7. Blz 12. Andere doodsoorzaken

Uiteraard moeten slachtoffers die met zekerheid geen aanvaringsslachtoffers betreffen **wel** worden genoemd in de rapportage (inclusief de doodsoorzaak).

8. Blz 14. Bepaling 1%-mortaliteitsnorm

De gegevens voor de te toetsen populatie binnen de Natura 2000-gebieden worden verkregen uit reguliere landelijke monitoringsprogramma's beschikbaar via de website Sovon.nl en NDFF. Het gaat om slaapplaatstellingen en watervogeltellingen. De jaarlijkse natuurlijke sterfte is een vast getal, afkomstig van langjarige onderzoeken aan overleving op basis van bijvoorbeeld geringde vogels. Deze gegevens zijn beschikbaar via de website van BTO uit Engeland¹.

¹ <http://www.bto.org/about-birds/birdfacts>

Voor vragen over deze notitie kunt u contact opnemen met de heer [REDACTED].

Akkoord voor uitgave: Teamleider Bureau Waardenburg

[REDACTED]

Paraaf:

[REDACTED]

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv; opdrachtgever vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / Pondera Consult bv

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Lid van de branchevereniging Netwerk Groene Bureaus. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001: 2015. Bureau Waardenburg bv hanteert als algemene voorwaarden de DNR 2011, tenzij schriftelijk anders wordt overeengekomen.

> Retouradres Postbus 40225, 8004 DE Zwolle

**Rijksdienst voor
Ondernemend
Nederland**

Postbus 40225,
8004 DE Zwolle
mijn.rvo.nl

T 088 042 42 42
ffwet@rvo.nl

Onze referentie
FF/75C/2015/0382

Bijlagen
2

Datum
Betreft Beslissing op aanvraag

Geachte heren [REDACTED],

Naar aanleiding van uw verzoek van 15 september 2015 en de aanvullingen¹ hierop van 20 november 2015, 12 april 2016, 6 juni 2016, 19 september 2016, 6 oktober 2016 en 7 oktober 2016, geregistreerd onder aanvraagnummer 5190016348268, om een ontheffing als bedoeld in artikel 75 van de Flora- en faunawet te krijgen, deel ik u het volgende mee.

De Wet natuurbescherming

Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht geworden. Het overgangsrecht in deze wet bepaalt dat aanvragen die onder de Flora- en faunawet zijn ingediend en waarop nog geen besluit is genomen, worden beoordeeld volgens de Wet natuurbescherming. Dit kan van invloed zijn op dit besluit, omdat vanaf 1 januari 2017 een aantal soorten niet meer bij wet zijn beschermd of dat juist wel zijn geworden. Het kan ook zo zijn dat in uw projectgebied soorten voorkomen die beschermd zijn, maar waar u nu nog geen ontheffing voor heeft aangevraagd. In dat geval dient u mogelijk een aanvullende ontheffing aan te vragen bij het bevoegd gezag.

Procedure

In artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a, van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat op de besluitvorming voor dit project de rijkscoördinatieregeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) van toepassing is. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor 'Windpark De Drentse Monden en Oostermoer (DMOM)' gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de minister van Economische Zaken (EZ).

Daarbij doorlopen de besluiten, op grond van artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro, de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) met toepassing van de bijzondere regels in artikel 3.31,

¹ De hier genoemde data zijn de data waarop de informatie door RVO.nl ontvangen is.

derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro.

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor project 'Windpark DMOM'. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatieregeling van de Wro van toepassing. De minister van EZ heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor 'Windpark DMOM' bevorderd.

Onderhavig besluit is als volgt voorbereid:

- op 8 december 2016 is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp van het besluit gepubliceerd in de Staatscourant; kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen;
- op 8 december 2016 is door de minister van EZ een ontwerp van het besluit aan de initiatiefnemers van het windpark DMOM gezonden;
- het ontwerp van het besluit heeft van vrijdag 9 december 2016 tot en met donderdag 19 januari 2017 ter inzage gelegen bij de gemeente Aa en Hunze, de gemeente Borger-Odoorn en de gemeente Stadskanaal. Tijdens deze periode kon een schriftelijke zienswijze worden ingediend.

Op grond van artikel 3.32 in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro worden dit besluit door de minister van EZ bekendgemaakt. Tevens doet de minister van EZ daarvan mededeling in de Staatscourant, enkele huis-aan-huisbladen, en langs elektronische weg. Eerdere insprekers en grondeigenaren en beperkt gerechtigden op die gronden worden apart geïnformeerd.

Behandeling zienswijzen

Naar aanleiding van de publicatie van de kennisgeving en de terinzagelegging van het ontwerpbesluit zijn 14 zienswijzen en 2 reacties van overheden naar voren gebracht. Zie de (bijgevoegde) antwoordnota zienswijzen. In de antwoordnota vindt u de reacties op de inhoudelijke punten uit de zienswijzen.

De antwoordnota maakt onderdeel uit van het besluit. In de antwoordnota is aangegeven of de zienswijzen aanleiding geven om het onderhavige besluit aan te passen.

Transponering

Het ontwerp besluit wat ter inzage gelegen heeft had betrekking op de verbodsbepalingen zoals die genoemd zijn in de Flora- en faunawet. Het besluit komt tot stand onder de Wet Natuurbescherming. Inhoudelijk heeft dit niet geleid tot wijzigingen. Er heeft echter wel een vertaalslag plaats moeten vinden van de "oude" verboden naar de "nieuwe" verboden. In dit besluit wordt verwezen naar de Wet natuurbescherming. In de bijlage treft u een transponeringstabel aan waarbij de verboden uit de Flora- en faunawet naast de verboden uit de Wet natuurbescherming gezet zijn, deze tabel kunt u gebruiken als leeswijzer. Aan de tabel kunnen nadrukkelijk geen rechten worden ontleend.

Inhoud aanvraag

De aanvraag heeft betrekking op de realisatie en exploitatie van het project 'Windpark De Drentse Monden Oostermoer', gelegen in de gemeenten Aa en Hunze en Borger-Odoorn. Het project betreft de bouw en exploitatie van een windpark. Uit de aanvulling van 7 oktober 2016 blijkt dat de turbines RH 2.1 tot en met RH 2.5 zijn komen te vervallen. De werkzaamheden bestaan dan ook uit het bouwen en exploiteren van 45 windturbines (16 in deelgebied Oostermoer en 29 in deelgebied Drentse Monden).

- Windpark Oostermoer Exploitatie B.V.; 16 windturbines in het noordwestelijk deel van het plangebied.
- Raedthuys Windenergie B.V.; 12 windturbines in het middendeel van het plangebied.
- Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V.; 16 windturbines in het zuidelijk deel van het plangebied en 1 in het middendeel van het plangebied.

Ontheffing wordt gevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming voor wat betreft exemplaren van de appelvink (*Coccothraustes coccothraustes*), blauwe reiger (*Ardea cinerea*), boerenwaluw (*Hirundo rustica*), bonte vliegenvanger (*Ficedula hypoleuca*), boompieper (*Anthus trivialis*), bosrietzanger (*Acrocephalus palustris*), bruine kiekendief (*Circus aeruginosus*), buizerd (*Buteo buteo*), fitis (*Phylloscopus trochilus*), gaai (*Garrulus glandarius*), geelgors (*Emberiza citrinella*), gekraagde roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*), gele kwikstaart (*Motacilla flava*), gierzwaluw (*Apus apus*), goudplevier (*Pluvialis apricaria*), goudvink (*Pyrrhula pyrrhula*), grasmus (*Sylvia communis*), graspieper (*Anthus pratensis*), grauwe gans (*Anser anser*), grauwe vliegenvanger (*Muscicapa striata*), groenling (*Carduelis chloris*), grote gele kwikstaart (*Motacilla cinerea*), grote lijster (*Turdus viscivorus*), heggemus (*Prunella modularis*), holenduif (*Columba oenas*), houtduif (*Columba palumbus*), houtsnip (*Scolopax rusticola*), huiszwaluw (*Delichon urbica*), kauw (*Corvus monedula*), keep (*Fringilla montifringilla*), kievit (*Vanellus vanellus*), kleine karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*), kleine plevier (*Charadrius dubius*), kneu (*Carduelis cannabina*), knobbelzwaan (*Cygnus olor*), koekoek (*Cuculus canorus*), kokmeeuw (*Larus ridibundus*), kolgans (*Anser albifrons*), koolmees (*Parus major*), koperwiek (*Turdus iliacus*), kraanvogel (*Grus grus*), kramsvogel (*Turdus pilaris*), kruisbek (*Loxia curvirostra*), meerkoet (*Fulica atra*), merel (*Turdus merula*), nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*), noordse kwikstaart (*Motacilla flava*), oeverloper (*Tringa hypoleucos*), oeverzwaluw (*Riparia riparia*), ooievaar (*Ciconia ciconia*), pimpelmees (*Parus caeruleus*), putter (*Carduelis carduelis*), rietgors

(*Emberiza schoeniclus*), rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*), ringmus (*Passer montanus*), roek (*Corvus frugilegus*), roodborst (*Erithacus rubecula*), roodborsttapuit (*Saxicola torquata*), scholekster (*Haematopus ostralegus*), sijs (*Carduelis spinus*), sperwer (*Accipiter nisus*), spotvogel (*Hippolais icterina*), spreeuw (*Sturnus vulgaris*), sprinkhaanzanger (*Locustella naevia*), stormmeeuw (*Larus canus*), tapuit (*Oenanthe oenanthe*), tjiftjaf (*Phylloscopus collybita*), toendrarietgans (*Anser fabalis*), tuinfluiter (*Sylvia borin*), tureluur (*Tringa totanus*), veldleeuwerik (*Alauda arvensis*), vink (*Fringilla coelebs*), waterhoen (*Gallinula chloropus*), watersnip (*Gallinago gallinago*), wilde eend (*Anas platyrhynchos*), witgat (*Tringa ochropus*), witte kwikstaart (*Motacilla alba*), zanglijster (*Turdus philomelos*), zwarte mees (*Parus ater*), zwarte roodstaart (*Phoenicurus ochruros*) en de zwartkop (*Sylvia atricapilla*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.5 van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*) voor de periode van 1 januari 2018 tot en met 31 december 2043 waarbij de operationele fase 25 jaar omvat.

Besluit

Ik verleen aan de volgende partijen (hierna: ontheffinghouders):

Naam: Windpark Oostermoer Exploitatie B.V.
Adres: Dorpsstraat 61
Postcode en woonplaats: 9658 PH EEXTERVEEN

Naam: Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V.
Adres: 1^e Exloërmond
Postcode en woonplaats: 9573 PG EERSTE EXLOËRMOND

Naam: Raedthuys Windenergie B.V.
Adres: Hengelosestraat 569
Postcode en woonplaats: 7521 AG ENSCHEDE

voor de periode van **1 januari 2018** tot en met **31 december 2042** ontheffing van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 3.1 en 3.5 van de Wet natuurbescherming voor zover dit betreft het opzettelijk doden van gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, appelvink, blauwe reiger, boerenwaluw, bonte vliegenvanger, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, geelgors, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudplevier, goudvink, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote gele kwikstaart, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, kievit, kleine karekiet, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, koekoek, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, kraanvogel, kramsvogel, kruisbek, meerkoet, merel, nachtegaal, noordse kwikstaart, oeverloper, oeverzwaluw, ooievaar, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roek, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, sperwer, spotvogel, spreeuw, sprinkhaanzanger, stormmeeuw, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, tuinfluiter, tureluur, veldleeuwerik, vink, waterhoen, watersnip, wilde eend, witgat, witte kwikstaart, zanglijster, zwarte mees, zwarte roodstaart en de zwartkop.

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland
Datum

Algemene voorschriften

Onze referentie
FF/75C/2015/0382

- a. De ontheffing wordt slechts voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen verleend.
- b. Deze ontheffing geldt alleen voor de werkzaamheden die conform de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in deze ontheffing zelf niet anders is aangegeven.
- c. De ontheffinghouder dient onverwijld contact op te nemen met het bevoegd gezag indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift a. noodzakelijk zijn.
- d. Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project 'Windpark De Drentse Monden Oostermoer', gelegen in de gemeenten Aa en Hunze en Borger-Odoorn, één en ander zoals is weergegeven in figuur 1.1 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 Aanvraag ontheffing Flora en faunawet Windpark De Drentse Monden en Oostermoer' van 11 september 2015.
- e. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers blijven daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.
- f. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van deze ontheffing en de bijbehorende brief op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.
- g. De ontheffinghouder dient, zodra de datum waarop de werkzaamheden zullen aanvangen bekend is, het bijgevoegde meldingsformulier volledig in te vullen en naar het bevoegd gezag te zenden.

Specifieke voorschriften

- h. U dient, met in achtneming van onderstaande voorschriften, de maatregelen uit te voeren zoals beschreven onder punt 2 'verstoring en aanvaringsslachtoffers broedende vogels' op de eerste pagina van de bij de aanvraag gevoegde notitie 'Aanvullende gegevens t.b.v. Ffwet ontheffing windpark Drentse Monden – Oostermoer' van 6 april 2016.
- i. Om de doeltreffendheid van de maatregelen te kunnen bepalen, dient vanaf inwerkingtreding van de turbines jaarlijks in december een monitoringsrapportage over het afgelopen jaar ter beoordeling te worden gestuurd naar het bevoegd gezag. Minimaal een half jaar voorafgaand aan de ingebruikstelling dient er een monitoringsplan ter goedkeuring aan het bevoegd gezag te worden voorgelegd. In de monitoringsrapportage dient in ieder geval een inschatting te worden gemaakt van hoeveelheden en soorten aanwezige vleermuizen en vogels en de effectiviteit van de maatregel. De relevante parameters (stilstandtijd, rotatiesnelheid, klimaatgegevens en activiteit van de soorten) dienen geëvalueerd te

worden. Indien de resultaten van de monitoringsrapportages daar aanleiding toe geven, kunnen eventueel aanvullende maatregelen opgelegd worden door het bevoegd gezag.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
FF/75C/2015/0382

Overige voorschriften

- j. De werkzaamheden en bovengenoemde voorschriften dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van de soorten waarvoor ontheffing is verleend.
- k. U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin bovengenoemde voorschriften. Alle betrokken partijen, met name de uitvoerenden op de bouw- of projectlocatie, dienen van het werkprotocol op de hoogte te worden gesteld.
- l. Deze ontheffing kan worden ingetrokken, indien blijkt dat de ontheffinghouder zich niet houdt aan de voorschriften.
- m. Indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, dient u, minimaal vier maanden voor het verstrijken van deze termijn, een nieuwe aanvraag in te dienen. Dit voorkomt onnodige vertraging van het project.
- n. Aanspreekpunt in het kader van deze ontheffing en de daaruit voortvloeiende voorschriften is de provincie Drenthe.
- o. Voor de soorten waarvoor ik u ontheffing verleen, bent u gehouden aan de in de ontheffing opgenomen voorschriften. Voor alle soorten echter, geldt de zorgplicht ex artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming, die van toepassing is op zowel beschermde als onbeschermde dier- en plantensoorten, ongeacht vrijstelling of ontheffing. Op grond hiervan dient u zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan deze soorten te voorkomen.

Beroep

Belanghebbenden kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, postbus 20019, 2500 EA, Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende die redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

Op dit besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het besluit. Na afloop van de termijn van zes weken kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd. Het wordt aanbevolen in het beroepschrift te vermelden dat de Crisis- en herstelwet van toepassing is.

Met vriendelijke groet,

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
namens deze:

De teammanager Vergunningen Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Bijlage 1: overwegingen Wet natuurbescherming

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Instandhouding van de soorten

Artikel 3.1 Wet natuurbescherming

Onze referentie
FF/75C/2015/0382

De boerenwaluw, bonte vliegenvanger, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gekraagde roodstaart, geelgors, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, kievit, kleine karekiet, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, kramsvogel, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roek, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, sperwer, spreeuw, stormmeeuw, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, tuinfluiter, tureluur, veldleeuwerik, vink, waterhoen, watersnip, wilde eend, witgat, witte kwikstaart, zanglijster, zwarte roodstaart en zwartkop komen voor in of in de directe omgeving van het plangebied. Van de boerenwaluw, bonte vliegenvanger, boompieper, geelgors, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudplevier, grasmus, groenling, grote lijster, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, keep, kievit, kokmeeuw, koolmees, kruisbek, meerkoet, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborsttapuit, sijs, spreeuw, stormmeeuw, tapuit, toendrarietgans, tuinfluiter, waterhoen, watersnip, wilde eend, zwarte mees en zwarte roodstaart worden maximaal tien slachtoffers per jaar in windpark De Drentse Monden en Oostermoer verwacht. Voor de fitis, graspieper, heggenmus, kleine karekiet, kneu, roodborst, tjiftjaf, veldleeuwerik, vink, witte kwikstaart en zwartkop worden maximaal vijftig slachtoffers per jaar voor windpark De Drentse Monden en Oostermoer verwacht. Voor de koperwiek, kramsvogel, merel en zanglijster worden tussen de 51 en 100 slachtoffers per jaar in windpark Drentse Monden en Oostermoer verwacht. Voor de overige soorten ligt dit aantal op maximaal twee slachtoffers per jaar².

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op vogels tot een minimum te beperken heeft u een aantal maatregelen voorgesteld. U heeft bij de locatiekeuze van het park en de opstelling van de turbines rekening gehouden met het voorkomen van vogels. Door op deze manier te werken gaat er een mitigerende werking uit van zowel de positionering van het windpark zelf als de binnen het windpark aanwezige lay-out en positionering van de individuele turbines. Deze methodiek wordt eveneens door de Europese Commissie erkend³.

² Paragraaf 5.1.2 'Effecten op de gunstige staat van instandhouding vogels' op de pagina's 56 tot en met 59 van de bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 Ontheffing Flora en faunawet Windpark De Drentse Monden en Oostermoer' van 11 september 2015 van Pondera Consult en paragraaf 4.5.2 'aanvaringslachtoffers' op de pagina's 32 tot en met 41 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Effecten op beschermde soorten van Windpark De Drentse Monden - Oostermoer. Beoordeling in het kader van de Flora- en faunawet' van 4 september 2015 van Bureau Waardenburg bv.

³ Guidance document Wind energy developments and Natura 2000

Om negatieve effecten van de exploitatie van het windpark voor vogels tot een minimum te beperken worden de volgende maatregelen getroffen:

- Er worden geen windturbines geplaatst dicht nabij de vloeivelden, welke met name door watervogels worden benut.
- In het westelijk deel van het plangebied zijn minder windturbines gepland dan onderzocht. Dit deel is rijk aan akkerbroedvogels en deze worden hierdoor ontzien.
- Er worden minder windturbines gerealiseerd waardoor er jaarlijks circa 50 slachtoffers minder zullen vallen (verdeeld over 81 vogelsoorten)⁴.
- De lijnopstelling in het noordelijk deel wordt ingekort, waardoor het aantal aanvaringsslachtoffers onder ganzen wordt beperkt en barrièrewerking wordt voorkomen.

Om te bepalen of de gunstige staat van instandhouding in het geding komt is de, door het Europese Hof van Justitie aangedragen en door het ORNIS-comité geformuleerde, 1% mortaliteitsnorm gehanteerd. De 1% mortaliteitsnorm gaat uit van 1% additionele sterfte als gevolg van het project, bovenop de natuurlijke sterfte. Als de 1% mortaliteitsnorm wordt overschreden, kan dit invloed hebben op de gunstige staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Ten aanzien van de appelvink, blauwe reiger, boerenwaluw, bonte vliegenvanger, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, geelgors, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudplevier, goudvink, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote gele kwikstaart, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiswaluw, kauw, keep, kievit, kleine karekiet, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, koekoek, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, kraanvogel, kramsvogel, kruisbek, meerkoet, merel, nachtegaal, noordse kwikstaart, oeverloper, oeverwaluw, ooievaar, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roek, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, sperwer, spotvogel, spreeuw, sprinkhaanzanger, stormmeeuw, tapuit, tijtjaf, toendrarietgans, tuinfluiter, tureluur, veldleeuwierik, vink, waterhoen, watersnip, wilde eend, witgat, witte kwikstaart, zanglijster, zwarte mees, zwarte roodstaart en de zwartkop komt uit de beoordeling⁵ dat de verwachte sterfte als gevolg van Windpark De Drentse Monden en Oostermoer de 1% mortaliteitsnorm niet overschrijdt. Een effect op de gunstige staat van instandhouding van bovengenoemde soorten is dan ook niet te verwachten.

De gunstige staat van instandhouding van de appelvink, blauwe reiger, boerenwaluw, bonte vliegenvanger, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, geelgors, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudplevier, goudvink, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote gele kwikstaart, grote lijster, heggenmus,

⁴ Brief met kenmerk 715012/FFW/PJ/28092016 van 7 oktober 2016

⁵ Paragraaf 4.5.2 'aanvaringsslachtoffers' op de pagina's 32 tot en met 41 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Effecten op beschermde soorten van Windpark De Drentse Monden - Oostermoer. Beoordeling in het kader van de Flora- en faunawet' van 4 september 2015 van Bureau Waardenburg bv.

holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, kievit, kleine karekiet, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, koekoek, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, kraanvogel, kramsvogel, kruisbek, meerkoet, merel, nachtegaal, noordse kwikstaart, oeverloper, oeverzwaluw, ooievaar, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roek, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, sperwer, spotvogel, spreeuw, sprinkhaanzanger, stormmeeuw, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, tuinfluiter, tureluur, veldleeuwerik, vink, waterhoen, watersnip, wilde eend, witgat, witte kwikstaart, zanglijster, zwarte mees, zwarte roodstaart en de zwartkop komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de in de ontheffing opgelegde voorschriften.

«Organisatienaam»

Datum

Onze referentie

FF/75C/2015/0382

Artikel 3.5 Wet natuurbescherming

Gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis

De gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis zijn in en in de ruime omgeving van het plangebied aangetroffen. Het plangebied wordt door de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis gebruikt als foerageergebied. Er zijn in het plangebied geen vliegroutes die door het voorkeursalternatief worden doorsneden. Daarnaast zijn er geen aanwijzingen dat het plangebied een belangrijk onderdeel is van de Noordwest-Europese migratieroute van ruige dwergvleermuis. De tijdens het onderzoek en in het verleden waargenomen aantallen van deze soorten zijn erg laag ten opzichte van de bekende migratiegebieden van deze soort in Nederland. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien deze van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de ingebruikname van het windpark kunnen de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis worden gedood en verwond.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis tot een minimum te beperken heeft u een aantal maatregelen voorgesteld. U heeft bij de locatiekeuze van het park en de opstelling van de turbines rekening gehouden met het voorkomen van soorten. Door op deze manier te werken gaat er een mitigerende werking uit van zowel de positionering van het windpark zelf als de binnen het windpark aanwezige lay-out en positionering van de individuele turbines. Deze methodiek wordt eveneens door de Europese Commissie erkend⁶.

Ten aanzien van de positionering van het windpark heeft u ervoor gekozen het windpark te plaatsen in een grotendeels open landschap met akkers, waarin weinig bomenrijen en waterlopen aanwezig zijn die vleermuizen gebruiken als foerageergebied en/of vliegroute. Hierdoor wordt het aantal slachtoffers onder vleermuizen zo veel als mogelijk beperkt.

Daarnaast zullen er ter hoogte van de Menweg, Vijver Gasselterboerveensche Mond en noordzijde bossen N378, locaties met een laag aantal

⁶ Guidance document Wind energy developments and Natura 2000

aanvaringsslachtoffers onder vleermuizen⁷, geen turbines geplaatst worden. Uit de aanvulling van 7 oktober 2016 blijkt dat het vervallen van 5 turbines geen significant effect heeft op de reductie van het aantal slachtoffers. Ondanks de voorgestelde maatregelen kan niet voorkomen worden dat er per jaar maximaal 32 gewone dwergvleermuizen en 10 ruige dwergvleermuizen gedood of verwond worden⁸. Voor de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis is derhalve ontheffing aan de orde.

Om te bepalen of de gunstige staat van instandhouding in het geding komt is de, door het Europese Hof van Justitie aangedragen en door het ORNIS-comité geformuleerde, 1% mortaliteitsnorm gehanteerd.

De 1% mortaliteitsnorm gaat uit van 1% additionele sterfte als gevolg van het project, bovenop de natuurlijke sterfte. Als de 1% mortaliteitsnorm wordt overschreden, kan dit invloed hebben op de gunstige staat van instandhouding van de desbetreffende soort. Ten aanzien van de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis komt uit de beoordeling⁹ dat de verwachte sterfte als gevolg van Windpark De Drentse Monden en Oostermoer de 1% mortaliteitsnorm niet overschrijdt (0,71% respectievelijk 0,45%). De gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Andere bevredigende oplossing

Rijk en provincies zorgen voor het ruimtelijk mogelijk maken van de doorgroei van windenergie op land tot minimaal 6.000 Megawatt in 2020. Andere locaties zijn onderzocht in het Milieu Effect Rapport (MER) en de locatie is op basis van onder meer een plan MER in de Structuurvisie Wind op Land aangewezen. Het project is dan ook locatiegebonden.

De keuze van de locatie is onder andere gebaseerd op veldonderzoek naar concentraties van vogelsoorten en vleermuizen en de afstand die wordt gehouden tot belangrijke gebieden, zoals Natura 2000-gebieden. Op de locatie bevinden zich geen vaste rust- en verblijfplaatsen van vleermuizen of jaarrond beschermde nesten van vogels. Uit het MER blijkt dat de verschillende onderzochte alternatieven met betrekking tot de positie van de windturbines weinig onderscheidend zijn voor wat betreft natuur.

Het gekozen voorkeursalternatief (VKA) is gebleken het alternatief te zijn waarbij het minste slachtoffers te verwachten zijn. Door de gekozen inrichting, werkwijze en de planning (buiten de kwetsbare periode) wordt schade aan de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, appelvink, blauwe reiger, boerenzwaluw,

⁷ Bijlage 15-135/16.06895/HeiPr bij de brief met kenmerk 715012/FFW/PJ/28092016 van 7 oktober 2016

⁸ Paragraaf 5.2.2. 'Effecten op de gunstige staat van instandhouding vleermuizen' op pagina 60, van 'bijlage 1 Aanvraag ontheffing flora en faunawet. Windpark De Drentse monden Oostermoer' van 11 september 2015

⁹ Paragraaf 4.4 'Effecten op de gunstige staat van instandhouding van populaties' en tabel 4.2 op de pagina's 27 tot en met 31 van het rapport 'Effecten op beschermde soorten van Windpark De Drentse Monden - Oostermoer' van 4 september 2015

bonte vliegenvanger, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, geelgors, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudplevier, goudvink, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote gele kwikstaart, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, kievit, kleine karekiet, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, koekoek, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, kraanvogel, kramsvogel, kruisbek, meerkoet, merel, nachtegaal, noordse kwikstaart, oeverloper, oeverzwaluw, ooievaar, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roek, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, sperwer, spotvogel, spreeuw, sprinkhaanzanger, stormmeeuw, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, tuinfluter, tureluur, veldleeuwerik, vink, waterhoen, watersnip, wilde eend, witgat, witte kwikstaart, zanglijster, zwarte mees, zwarte roodstaart en de zwartkop zoveel mogelijk voorkomen. Hiermee is het voldoende aangetoond dat geen andere bevredigende oplossing voorhanden is.

«Organisatienaam»

Datum

Onze referentie

FF/75C/2015/0382

Belang van de ingreep

U heeft ontheffing van verbodsbepalingen aangevraagd op grond van de belangen: 'de bescherming van flora en fauna', 'de volksgezondheid of openbare veiligheid', 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' en 'de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling'.

Het belang 'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied' wordt niet genoemd in artikel 3.3, lid 4, sub b, of artikel 3.8, lid 5, sub b van de Wet natuurbescherming en kan derhalve niet aan dit besluit ten grondslag liggen.

Voor vogels kan alleen ontheffing verleend worden ten behoeve van belangen genoemd in de Vogelrichtlijn. Het door u aangedragen belang 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' is niet genoemd in de Vogelrichtlijn. De aanvraag is daarom uitsluitend beoordeeld op grond van het belang 'de bescherming van flora en fauna' en 'de volksgezondheid of openbare veiligheid'.

Het doel van het project is het exploiteren van windturbines ten einde elektriciteit op te wekken uit wind, een hernieuwbare bron van energie. Europa heeft als doelstelling vastgesteld om 20% van het energieverbruik in 2020 te leveren uit hernieuwbare bronnen. Voor Nederland geldt de bindende doelstelling van 14% als streefcijfer voor het aandeel energie uit hernieuwbare bronnen in het bruto-eindverbruik van energie in 2020. Voor windenergie is daarbij een doelstelling gesteld welke neerkomt op de realisatie van 6.000 Megawatt op land.

Bescherming van flora en fauna

Klimaatverandering heeft een grote invloed op flora en fauna doordat directe veranderingen optreden in de leefomgeving van flora en fauna. Er treedt een verandering in de klimatologische omstandigheden op, maar ook in de voedselketen. Voor koudeminnende soorten worden de leefomstandigheden in Nederland ongunstiger, waardoor ze in aantal achteruitgaan. Voor warmteminnende soorten wordt Nederland daarentegen gunstiger. Deze soorten zullen in aantal toenemen. Verwachte effecten en waargenomen ontwikkelingen betreffen niet alleen een verschuiving in de aanwezigheid van soorten, maar ook verlies aan biodiversiteit onder soorten die zich niet tijdig kunnen aanpassen aan de verandering in de leefomgeving, de optredende extremen of de verandering in het ecosysteem.

Openbare veiligheid

Klimaatverandering beïnvloedt het watersysteem. Dit leidt tot diverse bedreigingen voor de openbare veiligheid. De potentiële gevolgen zijn van invloed op veiligheid tegen overstromen, zoetwatervoorziening en de elektriciteitsvoorziening. Ten gevolge van klimaatverandering is sprake van zeespiegelstijging. Enerzijds door een opwarming van de gemiddelde temperatuur van de oceanen en anderzijds door het afsmelten van grote ijsmassa's. Aangezien bijna 60% van Nederland gevoelig is voor overstromingen vanuit zee of rivieren, leidt klimaatverandering tot een verhoogd risico op overstroming.

Volksgezondheid

Klimaatverandering is van invloed op de volksgezondheid. Deze invloed is overwegend negatief, met uitzondering van een afname van wintersterfte. Deze negatieve invloed is het gevolg van frequente optreden van weersextremen, de toename van het risico op overstroming en de toename van vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën ten gevolge van verandering van het regionale klimaat. Een toename en vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën en hiermee verbonden infecties en ziekte- en sterftegevallen ten gevolge van de gewijzigde regionale klimatologische omstandigheden treedt naar verwachting op. Ook zullen het aantal allergiedagen toenemen en verspreidt de eikenprocessierups zich over heel Nederland. De effecten hiervan vormen een bedreiging voor de volksgezondheid.

Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten

Beide bovenstaande belangen zijn tevens dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.

Gelet op het voorgaande en de onverminderde actualiteit van de naar voren gebrachte omstandigheden ben ik van oordeel dat de belangen Volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten" en "volksgezondheid of de openbare veiligheid" voldoende onderbouwd zijn om de negatieve effecten op de soorten, die als gevolg van de uitvoering van het project zullen optreden, te rechtvaardigen.

«Organisatienaam»

Datum

Onze referentie

FF/75C/2015/0382

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: dinsdag 6 november 2018 16:33
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]; VTH
Onderwerp: RE: email Pondera d.d. 1 mei 2018 (nogmaals op uw verzoek i.v.m. goedkeuring monitoringsplan gebieden)

Geachte mevrouw [REDACTED],

Zoals vorige week telefonisch aangegeven heeft mijn collega het monitoringsplan beoordeeld op handhaafbaarheid. Hieruit zijn nog enkele punten naar voren gekomen die wij bij het besluit als voorwaarde voornemens zijn om op te nemen.

Het gaat om de volgende punten:

- *De datum van ingebruikname van het eerste deelpark respectievelijk het gehele windpark dient uiterlijk drie weken voor aanvang aan het bevoegd gezag aangegeven te worden. Dit kan per mail naar vth@drenthe.nl.*
- *De start van de monitoring dient jaarlijks bij het bevoegd gezag te worden gemeld uiterlijk twee weken voor aanvang. Hierbij dienen ook de naam/ namen en contactgegevens van de uitvoerende persoon/ personen te worden vermeld. Dit kan per mail naar vth@drenthe.nl.*
- *Het monitoringsrapport dient jaarlijks uiterlijk in bezit te zijn bij het bevoegd gezag op 1 juni volgend op de winter waarin de monitoring heeft plaatsgevonden.*
- *Relevante zaken die verstorend kunnen zijn op de monitoring dienen te worden gemeld aan het bevoegd gezag met vermelding van de aard van de verstoring (per mail).*

Ik hoor graag van u of de gestelde termijnen hiervoor haalbaar zijn (het is bijvoorbeeld denkbaar dat de start van de monitoring korter van tevoren wordt bepaald vanwege weersomstandigheden). indien nodig kan ik deze dan nog aanpassen.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]

provincie Drenthe

Vergunningen Wet natuurbescherming

Team VTH

Postadres: Postbus 122, 9400 AC Assen

www.provincie.drenthe.nl/natuurbescherming

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 29 oktober 2018 8:57
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]

Onderwerp: FW: email Pondera d.d. 1 mei 2018 (nogmaals op uw verzoek i.v.m. goedkeuring monitoringsplan gebieden)

Goedemorgen meneer [REDACTED],

In uw mail van 10 oktober jongstleden inzake ons verzoek om goedkeuring op het monitoringsplan gebiedenbescherming Windpark de Drentse Monden en Oostermoer stelt u enkele vragen. Aan uw verzoek voor het doorsturen van een eerdere mailwisseling (de laatste vraag u uw mail d.d. 10 okt 2018) is op 16 oktober jl. voldaan. Voor de overzichtelijkheid borduur ik voort op deze eerdere mailwisseling en laat ik de toen verstuurdde bijlagen ook in huidige mail terugkomen.

De door u gestelde vragen zijn inmiddels beantwoord en in een notitie verwerkt. Deze is als bijlage toegevoegd. Eén van uw vragen heeft geleid te een aanpassing in het monitoringsplan. Daarom treft u ook een nieuwe versie van het plan aan. De wijziging is doorgevoerd op bladzijde 10 en betreft de omvang van de zoekcirkel rondom turbines. De buitenste zoekcirkel voor ganzen en zwanen is vergroot van 145 m naar 170 m vanuit de voet van de mast.

Ik ga er vanuit dat alle vragen zijn beantwoord. We hopen binnen de gestelde termijn (voor 8 november as) een definitieve reactie van u te ontvangen. Mocht u nog vragen hebben kunt u me altijd bellen.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Adviseur Duurzame Energie

Email: [REDACTED]@ponderaconsult.com | Mobiel: [REDACTED] | Locatie Zeist: Nooitgedacht 2 3701 AN
Locatie Hengelo: Welbergweg 49 7556 PE | Locatie Arnhem: Jansbuitensingel 7 6811 AA 2^e verdieping
Web: www.ponderaconsult.com | KVK: 08 156 154
Werktijden: maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag

Van: [REDACTED]

Verzonden: dinsdag 16 oktober 2018 14:39

Aan: [REDACTED]

CC: [REDACTED]

Onderwerp: email Pondera d.d. 1 mei 2018 (nogmaals op uw verzoek i.v.m. goedkeuring monitoringsplan gebieden)

Beste meneer [REDACTED],

Naar aanleiding van uw mail van 10 oktober jongstleden inzake ons verzoek om goedkeuring op het monitoringsplan gebiedenbescherming Windpark de Drentse Monden en Oostermoer stuur ik u deze mail door.

Naast het verzoek om nog deze mail nogmaals naar u te sturen vraagt u enige opheldering over de volgende punten:

Blz. 10:

- *Bij een hogere turbine dient in een grotere straal rond de voet van de turbine naar slachtoffers gezocht te worden dan bij een lagere turbine (Winkelman 1992, Akershoek et al. 2005, Grünkorn et al. 2005). Hull & Muir (2010) hebben aangetoond dat 99% van de slachtoffers van grote vogels binnen een straal van 1,24 maal de ashoogte van een grote windturbine valt. Aangezien we hiervoor gesteld hebben dat het voor ganzen en zwanen niet erg is als een beperkt deel van de slachtoffers*

(net) buiten de zoekcirkel terecht komt, omdat ze ook dan nog opgemerkt zullen worden, is het in dit geval voldoende als de straal van de zoekcirkel gelijk is aan de ashoogte van de windturbine.

Op hoeveel meter van de basis van de turbine ligt in de voorgelegde aanpak de laatste controlecirkel?

Bij een ashoogte van 130 meter valt 99% van de slachtoffers dus binnen 161 meter. Indien de laatste cirkel op 120 meter ligt mist men dus 31 meter afgaande op de aangegeven 10 meter (en voorgestelde zoekbaan van 20m) waarop de soorten nog zichtbaar zouden moeten zijn. Indien 140 meter de laatste cirkel is wordt alsnog 11 meter niet goed geïnspecteerd. Liever dus toch 1,24 maal de ashoogte aanhouden voor vaststelling straal zoekgebied of factor aanpassen zodat de 99% wel goed kan worden vastgesteld.

- *Bij de selectie van de windturbines dient rekening gehouden te worden met de doorzoekbaarheid van het oppervlak onder de windturbines en de locatie van de windturbines in relatie tot de vliegroutes van de kleine zwanen, de kolganzen en de toendrarietganzen van de foerageergebieden in (de omgeving van) het windpark naar de slaapplekken in het Bargerveen en het Zuidlaardermeergebied.*

Wordt voor de gehele monitoringsperiode vooraf te de onderzoeken stukken vastgesteld op basis van de vliegroutes of is dit wisselend en dan vooral afhankelijk van de doorzoekbaarheid van de ondergrond?

Opmerking: De locatie in relatie tot de vliegroutes zou de voornaamste factor voor het vaststellen van de te onderzoeken turbines dienen te zijn.

Wordt dit voldoende meegenomen in de voorgestelde aanpak?

Blz. 11:

- *Het onderzoek dient vlakdekkend uitgevoerd te worden voor zover het terrein toegankelijk is en geen vegetatie aanwezig is die hoger is dan **een lage kruidenvegetatie**.*

Hoe hoog is deze lage kruidenvegetatie (in centimeters)? En wordt bij te hoge vegetatie dit deel overgeslagen en geëxtrapoleerd, of wordt dan uitgeweken naar een andere zoeklocatie met minder hoge begroeiing?

- *Gedurende het onderzoek dient bijgehouden te worden **welke delen** van het onderzoeksgebied onder de geselecteerde turbines zijn doorzocht, zodat later gecorrigeerd kan worden voor het niet doorzochte oppervlak.*

Welk deel van het zoekgebied kan worden overgeslagen om nog een representatief beeld te geven van het zoekgebied? Kan hiervoor een percentage worden aangehouden afgaande op literatuur en of praktijk? Wordt dit voldoende meegenomen in de voorgestelde aanpak?

- *De afstand waarop een slachtoffer gedetecteerd kan worden is vrij groot (minimaal tien meter) dus de precisie waarmee het gebied onder een windturbine doorzocht wordt hoeft voor deze drie soorten niet groot te zijn. Bij een zoekstraal van circa 130 m rondom de turbines wordt bijvoorbeeld in raaien van circa 20 m breed (10 m ter weerszijde van de looproute) het gehele oppervlak integraal goed doorzocht.*

Zie de eerdere opmerkingen hierover (blz 10).

Blz. 12:

- *Daarom dient voor de toendrarietgans en de kolgans gedurende de gehele monitoringsperiode **minimaal eenmaal** de verdwijnsnelheid vastgesteld te worden middels het uitvoeren van een verdwijnsproef in het windpark.*

Kan dit ook concreter qua aantal malen dat dit dient te worden vastgesteld?

Vanaf wanneer na inwerkingtreding van (een deel van) de windmolens is het zinvol een dergelijk onderzoek te starten?

- *Overigens worden dode zwanen en ganzen waarvan de doodsoorzaak evident niet een botsing met een turbine is, niet meegerekend.*

Opmerking:

Deze wel graag opnemen in de rapportages inclusief (vermoedelijke) doodsoorzaak.

Blz. 14:

- *In de eindrapportage wordt het tijdens de monitoring gemeten effect (jaarlijkse sterfte gemiddeld over gemeten jaren) **vergeleken met 1% van de jaarlijkse natuurlijke sterfte van de voor de soort actuele populatie-omvang in de Natura 2000-gebieden Bargerveen en Zuidlaardermeergebied**. Als de gemiddelde jaarlijks gemeten sterfte in het windpark beneden deze 1%-mortaliteitsnorm blijft is met zekerheid geen sprake van een significant negatief effect.*

Hoe wordt de jaarlijkse natuurlijke sterfte van de voor de soort actuele populatie-omvang in de Natura 2000-gebieden vastgesteld? Waar komt deze input vandaan?

Uw vragen hebben wij bij de opsteller van het monitoringsplan, Bureau Waardenburg, neergelegd. Zij hebben aangegeven uiterlijk halverwege volgende week een reactie te kunnen geven.

Ik stel u daarna zo snel mogelijk op hoogte.

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

Adviseur Duurzame Energie

Email: [Redacted]@ponderaconsult.com | Mobiel: [Redacted] | Locatie Zeist: Nooitgedacht 2 3701 AN

Locatie Hengelo: Welbergweg 49 7556 PE | Locatie Arnhem: Jansbuitensingel 7 6811 AA 2^e verdieping

Web: www.ponderaconsult.com | KVK: 08 156 154

Werktijden: maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag

Van: [Redacted]@buwa.nl>

Verzonden: dinsdag 1 mei 2018 15:49

Aan: [Redacted]@ponderaconsult.com>

Onderwerp: Re: Agenda Monitoringsplan Wet Natuurbeheer Windpark De Drentse Monden en Oostermoer

Beste [Redacted]

Zoals afgesproken twee wetenschappelijke artikelen over de effecten van windturbines op de kleine zwaan in de Wieringermeer en op kolgans in Duitsland. Beschreven effecten op kleine zwaan zijn niet alleen verstoring maar ook aanvaringsslachtoffers, voor kolgans alleen verstoring. In mijn beleving kunnen effecten van verstoring op de kleine zwaan en kolgans ook worden doorvertaald naar toendrarietgans. In dat opzicht zou kunnen worden beweerd dat effecten van verstoring op foeragerende kleine zwaan en ganzen (punt c van de Nbwet-vergunning) hiermee beschreven zijn.

Vriendelijke groet,

[Redacted]

werkdagen: ma, di, wo, do

Bureau Waardenburg

Varkensmarkt 9, Postbus 365, 4100 AJ Culemborg

[Redacted]

info@buwa.nl / www.buwa.nl

Volg ons via:

-----DISCLAIMER-----

De informatie verzonden met dit e-mail bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde.

Gebruik van deze informatie door anderen dan de geadresseerde, openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verspreiding aan derden is niet toegestaan.

Bureau Waardenburg hanteert als algemene voorwaarden de [DNR 2011](#), tenzij schriftelijk anders overeengekomen.

U wordt verzocht bij onjuiste adressering de afzender direct te informeren door het bericht te retourneren.

Denk aan het milieu voordat u dit bericht print.

Van: [redacted] [[mailto:\[redacted\]@ponderaconsult.com](mailto:[redacted]@ponderaconsult.com)]

Verzonden: dinsdag 1 mei 2018 09:59

Aan: [redacted] [@drenthe.nl](mailto:[redacted]@drenthe.nl)>; [redacted] [@drenthe.nl](mailto:[redacted]@drenthe.nl)>;

[redacted] [@windunie.nl](mailto:[redacted]@windunie.nl)>; [redacted]

[redacted] [@gmail.com](mailto:[redacted]@gmail.com)>; [redacted] [@raedthuys.nl](mailto:[redacted]@raedthuys.nl)>; [redacted]

[redacted] [@enexis.nl](mailto:[redacted]@enexis.nl)>

Onderwerp: Agenda Monitoringsplan Wet Natuurbeheer Windpark De Drentse Monden en Oostermoer

Beste mensen,

Hierbij stuur ik alvast een voorzetje voor een agenda voor het overleg van vanmiddag. Aanvullingen zijn welkom, en kunnen straks in Assen ook worden gegeven natuurlijk.

Het overleg vindt plaats van 14:00 – 16:00 uur in kamer A 0.05 in het provinciehuis in Assen. [redacted] geeft aan dat we zijn aangemeld als gasten en dat er voldoende parkeerplek is vanwege de vakantie. [redacted] zal per telefoon deelnemen; ik zal jou wel bellen zodra we beginnen, goed?

Doel van het overleg is af te spreken wat er minimaal in het monitoringsplan moet worden opgenomen. Na het overleg zou Bureau Waardenburg in principe een plan kunnen opstellen dat zonder noemenswaardige aanpassingen kan worden geaccepteerd door de provincie.

Agendapunten

1. Introductie, voorstelrondje
2. Vaststellen agenda
3. Doelstelling overleg
4. Wijze van combineren monitoringsplan NB- en FF-wet
5. NBwet – doorlopen invulling voorschriften
extra aandacht voor o.a.:
verstoring,
termijn van uitvoeren monitoring
werkplan integreren in monitoringsplan
6. FF-wet – doorlopen invulling voorschriften (h en i)
aandacht voor o.a.:
welke soorten,
omvang van zoekgebieden,
termijn van uitvoeren monitoring
7. Planning vervolg
8. Rondvraag
9. Sluiting

Hieronder heb ik nog eens de eerder gegeven samenvatting van de voorschriften herhaald.

Adviseur

Email: [redacted]@ponderaconsult.com | Mobiel: [redacted] | Locatie Zeist:
Nooitgedacht 2 3701 AN
Locatie Hengelo: Welbergweg 49 7556 PE | Web: www.ponderaconsult.com | KVK: 08 156 154

Voor de NB-wet dient uiterlijk drie maanden voor de start van de bouwwerkzaamheden een monitoringsplan te worden opgesteld waar in ieder geval onderzoek dient te worden gedaan naar:

- a. aantal aanvaringsslachtoffers van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans;
- b. de omstandigheden waaronder de slachtoffers vallen;
- c. verstoring van kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans.

Voor de FF-wet staat in de beschikking:

voorschrift h:

"U dient, met in achtneming van onderstaande voorschriften, de maatregelen uit te voeren zoals beschreven onder punt 2 'verstoring en aanvaringsslachtoffers broedende vogels' op de eerste pagina van de bij de aanvraag gevoegde notitie 'Aanvullende gegevens t.b.v. Ffwet ontheffing windpark Drentse Monden - Oostermoer' van 6 april 2016"

Dit deel van de aanvraag betreft alleen te nemen maatregelen met betrekking tot de bouwwerkzaamheden, over aanvaringsslachtoffers staat alleen een toelichting met betrekking tot de wijze waarop de schatting van het aantal aanvaringsslachtoffers van broedvogels tot stand is gekomen. Daar staan dus geen maatregelen in beschreven met betrekking tot de gebruiksfase.

Dit betreft de volgende mitigerende maatregelen welke dienen te worden genomen in de aanlegfase van het windpark:

1. indien werkzaamheden moeten worden uitgevoerd in terreindelen waar mogelijk ook broedvogels zich vestigen (op agrarisch bouwland en/of nabij ruigteterreinen), worden deze werkzaamheden gestart voor aanvang van het broedseizoen,
2. bouwterreinen en of directe omgeving daarvan worden vooraf aan het broedseizoen ongeschikt gemaakt voor broedvogels,
3. bouwterreinen worden, indien relevant, gedurende het broedseizoen ongeschikt gehouden om vestiging van broedvogels te voorkomen,
4. er wordt gefaseerd gewerkt, zodat
5. bij aanwezigheid van een broedgeval maatregelen kunnen worden getroffen om het broedgeval te beschermen (b.v. plaatsen scherm) en/of werkzaamheden tijdelijk elders kunnen worden voortgezet.

Voorgaande dient te worden vastgelegd in een ecologisch werkprotocol en voorafgaand aan de uitvoering van werkzaamheden op een nieuwe locatie wordt nagegaan of de locatie vrij is van broedende vogels.

Voorschrift i:

Om de doeltreffendheid van de maatregelen te kunnen bepalen, dient vanaf inwerkingtreding van de turbines jaarlijks in december een monitoringsrapportage over het afgelopen jaar ter beoordeling te worden gestuurd naar het bevoegd gezag.

Minimaal een half jaar voorafgaand aan de ingebruikstelling dient er een monitoringsplan ter goedkeuring aan het bevoegd gezag te worden voorgelegd.

In de monitoringsrapportage dient in ieder geval een inschatting te worden gemaakt van hoeveelheden en soorten aanwezige vleermuizen en vogels en de effectiviteit van de maatregel.

De relevante parameters (stilstandtijd, rotatiesnelheid, klimaatgegevens en activiteit van de soorten) dienen geëvalueerd te worden. Indien de resultaten van de monitoringsrapportages daar aanleiding toe geven, kunnen eventueel aanvullende maatregelen opgelegd worden door het bevoegd gezag.

In de aanvraag staat: “Gedurende de exploitatiefase is geen aanleiding mitigerende maatregelen te treffen. De effecten die optreden in de vorm van aanvaringsslachtoffers onder vogel- en vleermuissoorten zijn zeer beperkt. Per soort is het additionele aantal aanvaringsslachtoffers kleiner dan 1% van de natuurlijke mortaliteit van de betrokken populatie en de additionele sterfte is dan ook als verwaarloosbare bijdrage aan de jaarlijkse natuurlijke sterfte te beschouwen voor alle soorten. Negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding zijn dan ook uitgesloten.”

Maatregelen’ slaan volgens bijlage 1 bij de beschikking dan ook niet op stilstand oid, maar op de keuze van de turbineposities. Het zijn dus maatregelen welke zijn genomen in de ontwerpfase.

[REDACTED]

Van: [REDACTED]@minez.nl>
Verzonden: maandag 6 maart 2017 17:14
Aan: [REDACTED]@Stibbe.com
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Re: Provincie en 6.19 DDMOM
Bijlagen: image001.jpg

Beste [REDACTED],

Ik heb contact gehad met de provincie. De heer [REDACTED] is daar niet meer werkzaam en wordt vervangen door [REDACTED] die per 1 maart bij de provincie werkt.

De provincie is voornemens het wijzigingsbesluit te nemen. Anders dan door jullie verzocht wordt dit geen besluit tot weigering van vijf posities, maar een besluit tot wijziging van de verleende vergunning, dit om het risico te vermijden dat de rechter dit als een nieuwe procedure ziet waardoor 6:19 Awb niet opgaat.

Dat lijkt mij geen probleem maar mochten jullie daar anders tegenaankijken, dan hoor ik het graag. In dat geval is het denk ik handig als jullie zelf afstemmen met mevrouw [REDACTED] (cc).

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 3 mrt. 2017 om 09:07 heeft [REDACTED] <[REDACTED]@windunie.nlmailto:[REDACTED]@windunie.nl>> het volgende geschreven:

Hoi [REDACTED],

Is het nog gelukt de provincie te bereiken over haar 6.19 besluit in het kader van de NB-wet vergunning? Gaat het lukken om dit op korte termijn te coördineren met de ff-wet ontheffing?

groet [REDACTED]

[REDACTED]
Projectleider
<image001.jpg>

Windunie | Churchillaan 11 | Postbus 4098 | 3502 HB Utrecht T [REDACTED] | F [REDACTED] | M [REDACTED]
[REDACTED]@windunie.nlmailto:[REDACTED]@windunie.nl> |
www.windunie.nl<<http://www.windunie.nl>>

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]@windunie.nl; [REDACTED]@ponderaconsult.com; [REDACTED]@raedthuys.nl; [REDACTED]@raedthuys.nl
Onderwerp: FW: Provincie en 6.19 DDMOM [STIBBE-Legal.FID168483]
Datum: donderdag 9 maart 2017 9:44:08
Bijlagen: [image001.jpg](#)

Geachte mevrouw [REDACTED],

Naar aanleiding van onderstaand bericht en op verzoek van [REDACTED] bericht ik hierbij dat vanuit initiatiefnemers akkoord is om de vergunning te wijzigen zoals voorgesteld, aangezien dit is gericht op het toepassen van art. 6:19 Awb. Overigens is in de brief namens initiatiefnemers over de wijziging van de Nbw-vergunning vermeden dit als een verzoek tot wijziging aan te merken. Indien mogelijk lezen we namens initiatiefnemers graag mee met het ontwerpbesluit met het oog op de toepassing van voornoemd artikel.

Heeft u al enig zicht op de planning voor het wijzigingsbesluit? Zoals Derck Truijens al in zijn e-mail van 3 maart jl. aangaf, is ons streven dit besluit mee te laten coördineren met de verlening van de ontheffing onder de Flora- en faunawet.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Stibbe N.V.

Advocaat
T [REDACTED]
F [REDACTED]
M [REDACTED]
[REDACTED]@stibbe.com

Beethovenplein 10 - 1077 WM Amsterdam - The Netherlands
P.O. Box 75640 - 1070 AP Amsterdam - The Netherlands
Follow Stibbe on: <http://stibbeblog.nl>

-----Original Message-----

From: [REDACTED]@minez.nl
Sent: maandag 6 maart 2017 17:14
To: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]
Subject: Re: Provincie en 6.19 DDMOM

Beste [REDACTED],

Ik heb contact gehad met de provincie. De heer [REDACTED] is daar niet meer werkzaam en wordt vervangen door [REDACTED] die per 1 maart bij de provincie werkt.

De provincie is voornemens het wijzigingsbesluit te nemen. Anders dan door jullie verzocht wordt dit geen besluit tot weigering van vijf posities, maar een besluit tot wijziging van de verleende vergunning, dit om het risico te vermijden dat de rechter dit als een nieuwe procedure ziet waardoor 6:19 Awb niet opgaat.

Dat lijkt mij geen probleem maar mochten jullie daar anders tegenaankijken, dan hoor ik het graag. In dat geval is het denk ik handig als jullie zelf afstemmen met mevrouw [REDACTED] (cc).

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 3 mrt. 2017 om 09:07 heeft [REDACTED]

██████████@windunie.nl<<mailto:██████████@windunie.nl>>> het volgende geschreven:

Hoi ██████████

Is het nog gelukt de provincie te bereiken over haar 6.19 besluit in het kader van de NB-wet vergunning? Gaat het lukken om dit op korte termijn te coördineren met de ff-wet ontheffing?

groet ██████████

██████████
Projectleider

<image001.jpg>

Windunie | Churchilllaan 11 | Postbus 4098 | 3502 HB Utrecht T ██████████

| F + ██████████

██████████ M ██████████@windunie.nl<<mailto:██████████@windunie.nl>> |

www.windunie.nl<<http://www.windunie.nl/>>

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Amsterdam Brussels Dubai Hong Kong London Luxembourg New York

Before printing this e-mail consider the impact on the environment.

This e-mail may contain privileged or confidential information. If you have received this e-mail in error, please notify us immediately.

Stibbe N.V. is a Dutch law firm registered with the Dutch Chamber of Commerce under number 34198700. Any services performed are carried out under an agreement for services ('overeenkomst van opdracht') with Stibbe N.V. This agreement and the entire legal relationship with Stibbe N.V. are governed exclusively by Dutch law, with the exception of rules of international private law which may lead to the applicability of the laws from other jurisdictions. Any disputes that are related to our services shall in the first instance be exclusively decided by the competent court in Amsterdam, the Netherlands. The general conditions of Stibbe N.V., which include a limitation of liability, apply and are available on <http://www.stibbe.com/generalconditions>, at the registry of the Amsterdam District Court and will be forwarded upon request.

Stibbe N.V. is part of an international network of Stibbe offices in Amsterdam, Brussels, Dubai, Hong Kong, London, Luxembourg and New York. More information about us and our services can be found on <http://www.stibbe.com/importantinformation>.

Our general conditions have recently been amended.

[REDACTED]

Van: [REDACTED]@Stibbe.com>
Verzonden: dinsdag 5 september 2017 19:06
Aan: [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
Onderwerp: RE: Q&A Ecologie aangevuld [STIBBE-Legal.FID168483]
Bijlagen: 2017-07-19_Q&A Natura 2000.DOCX

Beste allen,

Bijgaand de laatste versie van de Q&A re. Natura 2000.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Stibbe N.V.

Advocaat

T [REDACTED]

F [REDACTED]

M [REDACTED]

[REDACTED]@stibbe.com

Beethovenplein 10 - 1077 WM Amsterdam - The Netherlands

P.O. Box 75640 - 1070 AP Amsterdam - The Netherlands

Follow Stibbe on:

From: [REDACTED]@ponderaconsult.com]

Sent: maandag 4 september 2017 17:40

To: [REDACTED]
[REDACTED]

Cc: [REDACTED]
[REDACTED]

Subject: RE: Q&A Ecologie aangevuld

Allen,

Hierbij de laatste versie van de Q&A Flora- en faunawet en akkerfaunagebieden. Deze is aangevuld door Pondera en Bureau Waardenburg.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED] | **Pondera Consult**

Email: [REDACTED]@ponderaconsult.com | Tel: [REDACTED]

Van: [REDACTED]@rws.nl]

Verzonden: maandag 4 september 2017 15:44

Aan: [REDACTED]

Onderwerp: RE: Q&A Procedure aangevuld

Bijgaand de tot nu toe laatste concepten tbv overleg woensdagochtend:

Slagschaduw
Obstakelverlichting
Trillingen
EV

Met vriendelijke groet

[REDACTED]
Senior Adviseur Bestuurlijk Juridisch

Van: [REDACTED] [\[REDACTED\]@minez.nl](mailto:[REDACTED]@minez.nl)

Verzonden: maandag 4 september 2017 12:07

Aan: [REDACTED]

CC: [REDACTED]

Onderwerp: Q&A Procedure aangevuld

Allen,

Naar aanleiding van de brief van de Afdeling over de behandeling van de onderwerpen op zitting heb ik de Q&A Procedure aangevuld, zie nrs 6 t/m 9.

Groeten,

[REDACTED]
Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

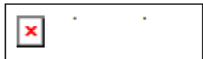
De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Amsterdam Brussels Dubai Hong Kong London Luxembourg New York

Before printing this e-mail consider the impact on the environment.

This e-mail may contain privileged or confidential information. If you have received this e-mail in error, please notify us immediately.

St bbe N.V. is a Dutch law firm registered with the Dutch Chamber of Commerce under number 34198700. Any services performed are carried out under an agreement for services ('overeenkomst van opdracht') with Stibbe N.V. This agreement and the entire legal relationship with Stibbe N.V. are governed exclusively by Dutch law, with the exception of rules of international private law which may lead to the applicability of the laws from other jurisdictions. Any disputes that are related to our services shall in the first instance be exclusively decided by the competent court in Amsterdam, the Netherlands. The general conditions of St bbe N.V., which include a limitation of liability, apply and are available on <http://www.stbbe.com/generalconditions>, at the registry of the Amsterdam District Court and will be forwarded upon request.

St bbe N.V. is part of an international network of Stibbe offices in Amsterdam, Brussels, Dubai, Hong Kong, London, Luxembourg and New York. More information about us and our services can be found on <http://www.stbbe.com/importantinformation>.

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 6 maart 2017 8:26
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: FW: Wp DDM/OM: toelichting 6:19 Awb [STIBBE-Legal.FID168483]

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@ponderaconsult.com]
Verzonden: woensdag 1 februari 2017 16:14
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Wp DDM/OM: toelichting 6:19 Awb [STIBBE-Legal.FID168483]

[REDACTED]

Dank. Dan dienen we hem in.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED] | Pondera Consult
Email: [REDACTED]@ponderaconsult.com | Tel: [REDACTED]

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@drenthe.nl]
Verzonden: woensdag 1 februari 2017 16:02
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Wp DDM/OM: toelichting 6:19 Awb [STIBBE-Legal.FID168483]

Hoi,

Dit is wat ons betreft voldoende duidelijk!

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Projectteam implementatie Wet natuurbescherming en
Jurist bij Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

E [REDACTED]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen
Website: www.provincie.drenthe.nl/natuurbescherming

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@ponderaconsult.com]
Verzonden: woensdag 1 februari 2017 11:32
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Wp DDM/OM: toelichting 6:19 Awb [STIBBE-Legal.FID168483]

Hallo [REDACTED],

Lukt het om deze week nog even te checken of het conceptbriefje akkoord is?
Alvast bedank!

Met vriendelijke groet,

[REDACTED] | Pondera Consult

Email: [REDACTED]@ponderaconsult.com | Tel: [REDACTED]

Van: [REDACTED]

Verzonden: donderdag 26 januari 2017 16:42

Aan: [REDACTED] <[REDACTED]@drenthe.nl>

CC: [REDACTED] <[REDACTED]@Stibbe.com>; [REDACTED]

<[REDACTED]@ponderaconsult.com>

Onderwerp: FW: Wp DDM/OM: toelichting 6:19 Awb [STIBBE-Legal.FID168483]

Beste [REDACTED],

Zoals besproken stuur ik je hierbij het definitieve conceptbriefje. Laat maar weten of dit voor jullie akkoord is, dan sturen we hem definitief op.

Alvast dank.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED] | Pondera Consult

Email: [REDACTED]@ponderaconsult.com | Tel: [REDACTED]

From: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@Stibbe.com]

Sent: woensdag 25 januari 2017 10:58

To: [REDACTED]@drenthe.nl

Subject: Wp DDM/OM: toelichting 6:19 Awb [STIBBE-Legal.FID168483]

Beste [REDACTED],

Conform hetgeen we verleden week telefonisch bespraken hierbij een toelichting op het risico om een expliciete aanvraag tot wijziging van de Nbw-vergunning in te dienen voor de toepassing van art. 6:19 Awb. De beoogde wijziging betreft het schrappen van de lijnopstelling en een correctie van enkele coördinaten.

Kort en goed leidt het indienen van een aanvraag tot wijziging tot een hoger risico dat het nieuwe besluit niet wordt aangemerkt als een 6:19-besluit (zie bijv. ECLI:NL:RVS:2004:AO5712 en ECLI:NL:RVS:2006:AY7559). Ook een citaat uit de Memorie van Toelichting bij 6:18 Awb, dat thans 6:19 Awb is: *"Als hoofdlijn geldt dat een besluit op een nieuwe aanvraag tot herziening, verlenging of vervanging van het bestreden besluit in de regel geen besluit in de zin van art. 6:18 is."* Als het besluit op een nieuwe aanvraag berust, is dit een indicatie dat het geen wijzigingsbesluit is. Niettemin kan een besluit op een aanvraag nog wel een wijzigingsbesluit zijn, maar dit is onder meer afhankelijk van de mate waarin er sprake is van een gewijzigd feitencomplex en de mate waarin de rechtsgevolgen van het besluit wijzigen. Het voorgaande betekent dat, om zoveel mogelijk zekerheid te hebben over het aanmerken van een 6:19-besluit, het niet wenselijk is een expliciete aanvraag in te dienen, temeer niet omdat het schrappen van de lijnopstelling ook kan worden aangemerkt als een wijziging van het feitencomplex en de rechtsgevolgen voor de omgeving. Ook vormt het plaatsvinden van een wijziging van de vergunde situatie een indicatie voor het niet aanmerken van een wijzigingsbesluit (zie RvS 05-07-1995, E03.94.0086).

Uiteindelijk moet de Afdeling bestuursrechtspraak een oordeel geven over het al dan niet aanmerken als wijzigingsbesluit. Om risico's hierin te mitigeren, is er de voorkeur om de wijziging van de Nbw-vergunning zonder expliciete aanvraag te laten verrichten.

Mocht u nog vragen hebben of behoefte aan nader overleg, verneem ik het graag.

Met vriendelijke groet,

Stibbe N.V.

Advocaat

T

F

M

 [@stibbe.com](mailto:stibbe@stibbe.com)

Beethovenplein 10 - 1077 WM Amsterdam - The Netherlands

P.O. Box 75640 - 1070 AP Amsterdam - The Netherlands

Follow Stibbe on:

Stibbe

Amsterdam Brussels Dubai Hong Kong London Luxembourg New York

Before printing this e-mail consider the impact on the environment.

This e-mail may contain privileged or confidential information. If you have received this e-mail in error, please notify us immediately.

Stibbe N.V. is a Dutch law firm registered with the Dutch Chamber of Commerce under number 34198700. Any services performed are carried out under an agreement for services ('overeenkomst van opdracht') with Stibbe N.V. This agreement and the entire legal relationship with Stibbe N.V. are governed exclusively by Dutch law, with the exception of rules of international private law which may lead to the applicability of the laws from other jurisdictions. Any disputes that are related to our services shall in the first instance be exclusively decided by the competent court in Amsterdam, the Netherlands. The general conditions of Stibbe N.V., which include a limitation of liability, apply and are available on <http://www.stibbe.com/generalconditions>, at the registry of the Amsterdam District Court and will be forwarded upon request.

Stibbe N.V. is part of an international network of Stibbe offices in Amsterdam, Brussels, Dubai, Hong Kong, London, Luxembourg and New York. More information about us and our services can be found on <http://www.stibbe.com/importantinformation>.

Our general conditions have recently been amended.

Van: [redacted]@ponderaconsult.com>
Verzonden: woensdag 2 mei 2018 17:14
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: uitleg voorschrift FF-ontheffing Windpark DMOM

Beste [redacted]

Bedankt voor de snelle terugkoppeling, wij gaan ons hierop beraden en zullen met een vervolg-plan van aanpak op grond hiervan komen.

Met vriendelijke groeten,

[redacted]
Adviseur

Email: [redacted]@ponderaconsult.com | Mobiel: [redacted] | Locatie Zeist: Nooitgedacht 2 3701 AN
Locatie Hengelo: Welbergweg 49 7556 PE | Web: www.ponderaconsult.com | KVK: 08 156 154

Van [redacted]
Verzonden: woensdag 2 mei 2018 15:25
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: uitleg voorschrift FF-ontheffing Windpark DMOM

Beste [redacted],

Naar aanleiding van ons overleg gisteren op het provinciehuis hebben wij contact opgenomen met RVO over voorschrift i in de Flora- en Faunawet ontheffing. RVO heeft aangegeven dat de achtergrond van dit voorschrift is dat de initiatiefnemer een monitoringsplan ter goedkeuring aan het bevoegd gezag overlegt. Het voorschrift legt de invulling van de wijze van monitoring bij de initiatiefnemer. De provincie kan hier vervolgens haar goedkeuring aan verlenen.

Naar aanleiding hiervan hebben wij intern overleg gehad. De provincie is verantwoordelijk en moet zorg dragen voor een gunstige staat van instandhouding van beschermde diersoorten. Daarom is voor ons van belang dat monitoring wordt uitgevoerd van de aanvaringsslachtoffers onder vleermuizen en vogels. Door middel van monitoring van het aantal aanvaringsslachtoffer krijgen we inzicht in de effecten van windmolens op vleermuizen en vogels. Dit is tevens van belang voor andere initiatieven waarvoor de cumulatieve effecten ook in beeld gebracht moeten worden. Dit kan alleen als we betrouwbare gegevens hebben. Vorig jaar hebben we een ontheffing verleend voor twee windparken in Coevorden. Daar zijn onderstaande voorwaarden in opgenomen. Wellicht is dat voor jullie ook nog een aanknopingspunt voor het opstellen van het monitoringsplan om een idee te krijgen wat de provincie van belang vindt.

2.1 Bouwwerkzaamheden dienen uitgevoerd te worden buiten het broedseizoen, tenzij voorafgaand aan de werkzaamheden maatregelen zijn getroffen om het broeden van vogels te voorkomen en/of een deskundige heeft aangetoond dat het plangebied en de invloedssfeer van de werkzaamheden vrij is van broedende vogels.

2.2 Om slachtoffers onder vleermuizen te beperken dienen de turbines stilgezet te worden of in vrijloop langzaam te draaien (minder dan 1 omwenteling per minuut) als:

- de vleermuizen actief zijn (1 april tot 15 oktober) en tussen zonsondergang en zonsopkomst en
- de windsnelheid lager of gelijk is aan 5 meter/seconde en
- de temperatuur boven de 10 graden Celsius is en
- er geen neerslag is (luchtvochtigheid

3. Monitoring

3.1 Het aantal aanvaringsslachtoffers onder vogels dient jaarlijks te worden gemonitord. De ontheffinghouder dient monitoring van de door de windturbine veroorzaakte slachtoffers uit te voeren na ingebruikname van de windturbine en op basis van een door GS goed te keuren monitoringsplan. Een voorstel voor dit monitoringsplan dient binnen uiterlijk drie maanden voor het operationeel worden van de windturbine te worden ingediend bij GS (per e-mail naar wnb@drenthe.nl). Bij het opstellen van dit plan dient in ieder geval rekening gehouden te worden met de specificatie, de onderbouwing van de zoekintensiteit en de periode waarin monitoring plaatsvindt naar slachtoffers onder vogels.

3.2 In de monitoringsrapportage dient in ieder geval vermeld te worden:

- Verwacht aantal slachtoffers per soort onder vogels, zoals aangegeven in de aanvraag.
- Geteld aantal slachtoffers per soort onder vogels.
- Een beoordeling van het aantal daadwerkelijk aangetroffen slachtoffers onder vogels afgezet tegen het aantal verwachte slachtoffers onder vogels en de verhouding van de daadwerkelijk aangetroffen vogelslachtoffers ten opzichte van de 1% ORNIS mortaliteitsnorm.
- Eventueel voorgestelde aanvullende maatregelen om slachtoffers te beperken.
- Tijdstip en duur van momenten dat de turbines worden stilgezet of in vrijloop langzaam draaien om slachtoffers onder vleermuizen te beperken.

3.3 Jaarlijks voor 1 maart van het jaar, volgend op het jaar waarop de rapportage betrekking heeft, dient een rapportage van deze monitoring ter beoordeling aan GS te worden overlegd. Deze kan per e-mail naar wnb@drenthe.nl worden verzonden. Naar aanleiding van de monitoring kan GS besluiten aanvullende voorschriften op te nemen in de ontheffing of voorschriften aan te passen dan wel in te trekken.

3.4. De ontheffinghouder kan, nadat tenminste drie jaren na ingebruikname van de windturbine is gemonitord en indien de monitoringsresultaten niet in negatieve zin afwijken van de verwachte aantal slachtoffers onder vogels, een verzoek bij GS indienen tot intrekking van de verplichting tot monitoring. GS behouden gedurende de ontheffingsperiode de mogelijkheid om opnieuw een monitoringsverplichting op te leggen indien zij dit noodzakelijk achten.

Wij verzoeken jullie daarom om, zoals ook is afgesproken voor de overige punten, te komen met een concept voorstel voor monitoring. Hierin kunnen jullie ook een voorstel voor het zoekgebied, termijn en de wijze van monitoring etc. opnemen.

Met vriendelijke groet,

 provincie Drenthe

Jurist

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

T

E

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen

Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Aan:
Pondera Consult
t.a.v. [REDACTED]
Postbus 579
7550 AN HENGEL

Assen, 31 januari 2018
Ons kenmerk 201703249-00738344
Behandeld door [REDACTED]
Onderwerp: Uitstel beslistermijn - nabij kruising van Rijksweg N33 met De Hilde - kappen bomen

Geachte heer,

Hierbij bevestigen wij de ontvangst op 26 januari 2018 van het door u ingediende verzoek om de behandeling van uw aanvraag in het kader van de Wet natuurbescherming op te schorten tot 1 november 2018.

Wij gaan akkoord met het verzoek. Dat betekent dat u tot 1 november 2018 de bij brief van 8 januari 2018 gevraagde aanvullende gegevens in kunt dienen. Wij vragen u de aanvullende gegevens te sturen naar wnb@drenthe.nl.

Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met ons Klant Contact Centrum, telefoonnummer (0592) 365555.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,
namens dezen,

[REDACTED]

mevrouw [REDACTED],

Teamleider Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Van: [redacted]
Aan: [redacted]
Cc: [redacted] @windunie.nl; [redacted] @minez.nl; [redacted] @raedthuys.nl;
Onderwerp: RE: Verweerschrift Ffwet DM OM
Datum: dinsdag 27 juni 2017 11:45:16
Bijlagen: [image001.jpg](#)
[FEW_DDM-OM_appellanten1.jpg](#)

Allen,

Hierbij zoals beloofd een kaart met de appellanten tegen de Ffwet ontheffing voor windpark Drentse Monden – Oostermoer. Dit geeft wel een interessant inzicht in de omgeving.

Met vriendelijke groet,

[redacted] | **Pondera Consult**

Email: [redacted] @ponderaconsult.com | Tel: [redacted]

Van: [redacted]

Verzonden: maandag 19 juni 2017 10:31

Aan: [redacted] @drenthe.nl'; [redacted]

CC: [redacted] @windunie.nl; [redacted]

[redacted] @minez.nl'; [redacted] @raedthuys.nl; [redacted]

[redacted]

Onderwerp: Verweerschrift Ffwet DM OM

Beste [redacted],

Hierbij stuur ik jullie de word versie toe van het door ons voorbereide verweerschrift in het kader van de Flora- en faunawet ontheffing (Wnb) voor windpark N33. Hierin komen veel dezelfde zaken aan de orde als voor windpark Drentse Monden Oostermoer, aangezien ook hier Li & Van Wieringen beroep heeft ingesteld.

De opbouw is als volgt:

1. Inleiding en opsomming van de indieners
2. Samenvatting van de beroepsschriften in thema's
3. Reactie op de gestelde punten onder de verschillende thema's
4. Tabel met integrale tekst beroepschrift □⊙ samenvatting

De tabel (4) is wel erg handig, dus wellicht is het goed om deze ook te maken voor dit project? Verder zal ik in overleg met Bureau Waardenburg nog input aanleveren op de punten/thema's zoals besproken afgelopen dinsdag. Ik verwacht dat eind van de week/begin volgende week te kunnen aanleveren.

Mochten er vragen zijn, bel gerust even.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Adviseur duurzame energie

cid:image001.jpg@01D265A1.CF13D850

Email: [redacted] @ponderaconsult.com | Mobiel: [redacted] | Locatie Zeist: Nooitgedacht 2 3701 AN
Locatie Hengelo: Welbergweg 49 7556 PE | Web: www.ponderaconsult.com | KVK: 08 156 154

Van: [redacted]
Aan: [redacted]; [redacted]@windunie.nl"; [redacted]
[redacted]@raedthuys.nl"; [redacted]@gmail.com"; [redacted]
[redacted]@ponderaconsult.com"; [redacted]@rvo.nl"; [redacted]
[redacted]@minez.nl"; [redacted]@rvo.nl"; [redacted]
Cc: [redacted]
Onderwerp: Definitief verweerschrift DDMO tweede fase
Datum: dinsdag 18 juli 2017 9:42:48
Bijlagen: [Verweerschrift.docx](#)
[image001.png](#)

Beste allen,
Hierbij het definitieve verweerschrift van de provincie Drenthe ten aanzien van de beroepen gericht tegen het Nbw-wijzigingsbesluit en de Ffw-ontheffing. Vandaag zal de verzending naar de Afdeling worden voorbreid. De aanvullende stukken worden naar alle appellanten verstuurd.
Met vriendelijke groet,

[redacted]

Jurist

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

T [redacted]

E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen

Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

PROVINCIE DRENTH	
No.:	
Ingek.:	06 FEB. 2017
TEAM:	
TE BEH. DOOR:	
DWS:	IG AFD.:

Gedeputeerde Staten Provincie Drenthe
t.a.v. Directie Vergunningen, Toezicht en Handhaving (VTH), de heer N. Drenth
Postbus 122
9400 AC Assen

Zeist, 1 februari 2017

Betreft: Mogelijkheid aanpassing vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998

Geacht College,

Op 16 september jl. heeft uw college een vergunning verleend op grond van artikel 19d lid 1 juncto 19g, lid 1, van de Natuurbeschermingswet 1998 voor onbepaalde tijd voor het realiseren en exploiteren van windpark De Drentse Monden - Oostermoer, in de gemeenten Aa en Hunze en Borger-Odoorn. Ten tijde van het nemen van het besluit betrof het voornemen nog de realisatie van vijftig windturbines.

Inmiddels hebben de minister van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur en Milieu op 22 september 2016 een besluit genomen ten aanzien van het Rijksinpassingsplan en de omgevingsvergunningen voor het project. Dit besluit heeft als gevolg dat vijf van de oorspronkelijk voorziene vijftig windturbines niet zullen worden gerealiseerd. Het betreft windturbines RH 2.1 tot en met RH 2.5 met de coördinaten zoals opgenomen in tabel 1. In bijlage 5 bij het vastgestelde Rijksinpassingsplan is een toelichting opgenomen op de afweging van het schrappen van de lijnopstelling, hetgeen kort gezegd neerkomt op het beperken van nadelige effecten op de omgeving.

Tabel 1: Windturbinecoördinaten RH2.1 t/m RH2.5

Windturbinennummer	X	Y
RH-2.1	256749.7	554180.9
RH-2.2	257341.8	554589.2
RH-2.3	257812.8	554914.0
RH-2.4	258283.7	555238.8
RH-2.5	258754.7	555563.5

Dit betekent ook dat een deel van de verleende natuurbeschermingswetvergunning, dat toeziet op bovenstaande vijf windturbines, niet gebruikt kan worden door de vergunninghouder. Gezien het voorgaande wijzen wij op de mogelijkheid om de verleende vergunning te wijzigen door deze alsnog voor de genoemde vijf turbines te weigeren. Een daartoe strekkend besluit is aangewezen om alle besluitvorming voor het windpark gelijk te trekken, geen onduidelijkheid te laten bestaan omtrent de omvang van het project en tegemoet te komen aan beroepsgronden geformuleerd tegen het besluit tot verlening van de natuurbeschermingswetvergunning. Ten behoeve van een doelmatige en samenhangende besluitvorming in het kader van de rijkscoördinatieregeling is het ook wenselijk rekening te houden met de onderlinge samenhang met de andere binnen deze coördinatieregeling vallende besluitvorming. Mocht u overgaan tot voornoemd besluit, is aan te nemen dat dit besluit conform artikel 6:19 Awb meegaat in de lopende beroepsprocedure.

Ter informatie wijzen wij op de beoordeling van onze ecologisch adviseur Bureau Waardenburg (bijlage 1). Uit deze beoordeling blijkt dat er geen gevolgen voor de beschermde gebieden zijn te verwachten als gevolg van het niet realiseren van de vijf windturbines.

Voorts zijn ten behoeve van de uitvoering voor twee windturbines de coördinaten gewijzigd ten opzichte van de aanvraag en vergunde situatie. In de omgevingsvergunning en flora- en faunawet ontheffing ten behoeve van het windpark is deze wijziging reeds eerder doorgegeven aan het bevoegd gezag, echter per abuis is dit vergeten voor de natuurbeschermingswet vergunning. Deze wijziging is zeer beperkt (circa 4 meter verschuiving in de lijnopstelling) en betreft de windturbine DEE1.3 en DEE1.6. In onderstaande tabel 2 zijn deze weergegeven:

Tabel 2: Windturbinecoördinaten gewijzigd DEE1.3 en DEE1.6

Turbine	Coördinaten uit de oorspronkelijke aanvraag		Gewijzigde coördinaten	
	X	Y	X	Y
DEE 1.3	260400,00	547088,70	260397,00	547086,00
DEE 1.6	261659,70	548492,30	261657,00	548489,00

Deze afwijking heeft geen gevolgen voor de effectbeschrijving en beoordeling en leidt niet tot enig ander effect op beschermde gebieden, zoals beschreven in de oorspronkelijke aanvraag en bijgevoegde stukken. Ter informatie wijzen wij op de beoordeling van onze ecologisch adviseur Bureau Waardenburg in dit kader (bijlage 2). Indien u voornemens bent de verleende vergunning te wijzigen vanwege het vervallen van de vijf windturbineposities, willen wij u wijzen op de mogelijkheid om de aanpassing van de twee coördinaten hierin mee te nemen.

Mocht u nog vragen hebben betreffende deze brief of de bijgevoegde documenten, dan verzoeken wij u contact op te nemen met onze adviseur, de heer [REDACTED] van Pondera Consult. De contactgegevens van onze adviseur zijn onder aan deze brief opgenomen.

Onze aanvraag en deze brief zijn ondertekend door een gemachtigde. De machtiging voor ondertekening is opgenomen in bijlage 3.

Wij zien uw reactie graag tegemoet.

Hoogachtend,

[REDACTED]

Directeur
Pondera Consult BV

Namens,

[REDACTED]
Duurzame Energieproductie Exploërmond BV;

[REDACTED]
Windpark Oostermoer Exploitatie B.V.;

En,

[REDACTED]
Raedthuys Windenergie BV

Contactgegevens adviseur Windpark De Drentse Monden - Oostermoer

[REDACTED]

Postbus 579

7550 AN Hengelo

[REDACTED]@ponderaconsult.com/[REDACTED]

Bijlagen: 3

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Pondera Consult (Zeist)

Postbus 579
7550 AN Hengelo (Ov)

ons kenmerk 15-135/16.09085/HeiPr
datum 20 december 2016
onderwerp Consequentie minder turbines voor Nbwet vergunning
uw kenmerk
aantal blz. 2

Geachte heer [redacted],

Op 22 september 2016 hebben de minister van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur en Milieu een besluit genomen ten aanzien van het rijksinpassingsplan en omgevingsvergunning voor het project windpark De Drentse Monden - Oostermoer. Dit besluit heeft als gevolg dat vijf van de oorspronkelijk voorziene vijftig windturbines niet worden gerealiseerd. Het betreft windturbines RH 2.1 tot en met RH 2.5 ten zuiden van Drouwenersmond. U heeft ons verzocht om te beoordelen of er inhoudelijke gevolgen te verwachten zijn voor de vergunning Natuurbeschermingswet 1998 (kortweg: de Nbwet vergunningaanvraag), zoals ingediend op 11 september 2015. Dit wordt hieronder toegelicht met verwijzing naar het Bureau Waardenburg rapport 15-143, d.d. 3 september 2015: 'Passende Beoordeling Windpark De Drentse Monden - Oostermoer' (kortweg: de passende beoordeling), en aanvullingen nadien.

Met vriendelijke groet,
Bureau Waardenburg bv

[redacted signature]

teamleider

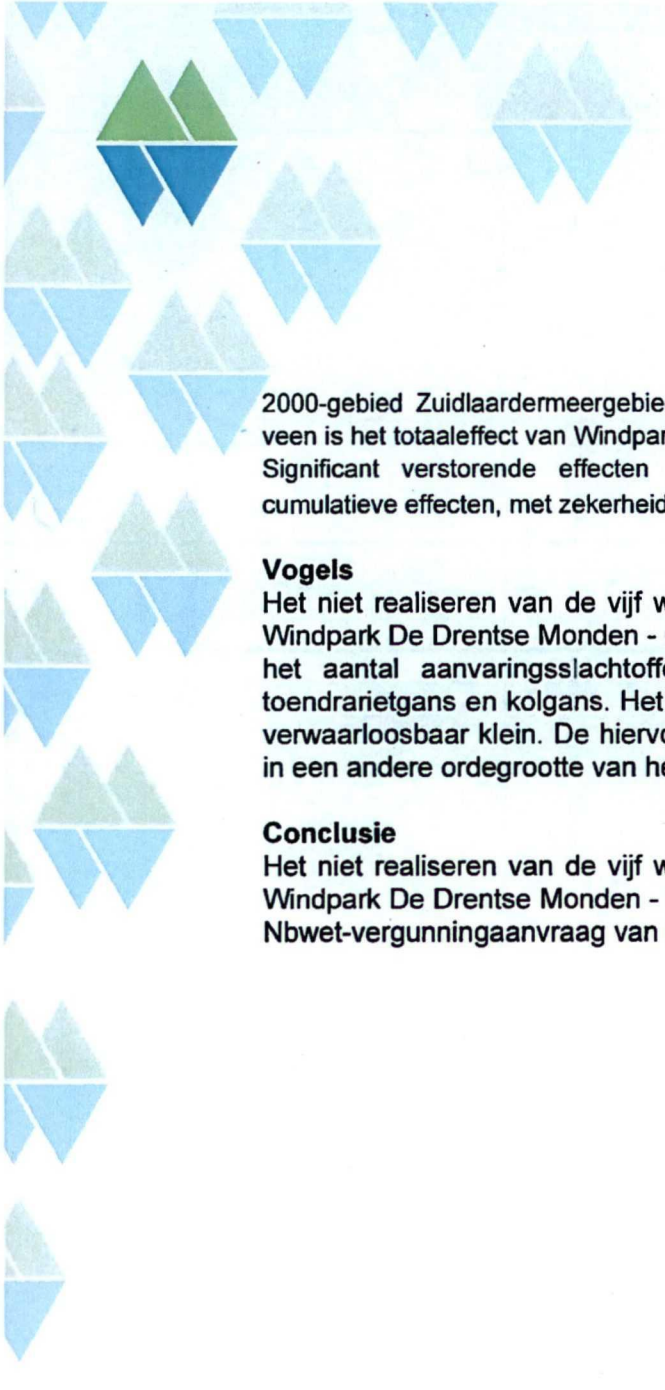
Conclusie uit passende beoordeling:

De realisatie van Windpark De Drentse Monden - Oostermoer heeft geen effecten op habitattypen of soorten van Bijlage II waarvoor Natura 2000-gebieden in de omgeving zijn aangewezen. Ook zijn er veel soorten broedvogels en niet-broedvogels, waarvoor Natura 2000-gebieden in de omgeving zijn aangewezen, waarvoor het optreden van effecten op voorhand kan worden uitgesloten omdat deze soorten niet in het plangebied voorkomen. Voor de resterende vogelsoorten: kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans uit het Natura

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001: 2008
Lid Netwerk Groene Bureaus

Postadres: Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 27 10
Telefax: 0345 - 51 98 49
E-mailadres: info@buwa.nl
Internet: www.buwa.nl

Bezoekadres: Varkensmarkt 9, 4101 CK Culemborg
Handelsregister: KvK 11028826
BTW-nummer: NL8057.82.059.B.05
Bank: ABN-AMRO 55 93 19 576 IBAN NL57ABNA0559319576 BIC ABNANL2A
ING 710572 IBAN NL47INGB0000710572 BIC INGBNL2A

2000-gebied Zuidlaardermeergebied en toendrarietgans uit het Natura 2000-gebied Barger-veen is het totaaleffect van Windpark De Drentse Monden - Oostermoer verwaarloosbaar klein. Significante verstoringseffecten (inclusief sterfte) kunnen daarom, met inbegrip van cumulatieve effecten, met zekerheid worden uitgesloten.

Vogels

Het niet realiseren van de vijf windtrubines RH 2.1 tot en met RH 2.5 in het project Windpark De Drentse Monden - Oostermoer leidt tot een (marginale) vermindering van het aantal aanvaringsslachtoffers van en verstoringseffecten op kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans. Het totaaleffect van het windpark op deze soorten was al verwaarloosbaar klein. De hiervoor genoemde mindering in de effecten resulteert niet in een andere ordegrrootte van het totaaleffect.

Conclusie

Het niet realiseren van de vijf windtrubines RH 2.1 tot en met RH 2.5 in het project Windpark De Drentse Monden - Oostermoer heeft geen inhoudelijke gevolgen voor de Nbwet-vergunningaanvraag van dit project.

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Pondera Consult (Zeist)

Postbus 579

7550 AN Hengelo (Ov)

ons kenmerk 15-135/17.00054/HeiPr
datum 5 januari 2017
onderwerp Verplaatsen windturbines DEE1.3/1.6 en ecologie
uw kenmerk
aantal blz. 1

Geachte heer

Duurzame Energieproductie Exloërmond is voornemens om binnen het geplande Windpark Drentse Monden - Oostermoer de turbines DEE1.3 en DEE1.6 circa 4 meter te verschuiven. U heeft ons verzocht te beschouwen of deze verplaatsing consequenties heeft voor de effectbeoordeling in de natuurtoets (Bureau Waardenburg rapport 13-139, Jonkvorst et al. 2015) die is opgesteld ten behoeve van het MER en inpassingsplan.

Na bestudering van het ons toegestuurde kaartmateriaal met visualisatie van de verplaatsing en de ecologische effectbepaling en -beoordeling over dit deel van het plangebied in de natuurtoets, concluderen wij dat de (zeer beperkte) verplaatsing niet leidt tot andere conclusies in de natuurtoets. Genoemde turbines staan bijvoorbeeld niet nabij locaties met een verhoogd risico op aanvaringsslachtoffers onder vleermuizen, zodat de verplaatsing niet leidt tot een andere slachtofferschatting op de nieuwe locatie ten opzichte van de al beoordeelde locatie. Hetzelfde geldt voor effecten op vogels en andere beschermde soorten. Conclusies ten aanzien van effecten op natuur in de natuurtoets veranderen niet, rekening houdend met de nieuwe geplande posities van turbines DEE1.3 en DEE1.6.

Met vriendelijke groet,
Bureau Waardenburg bv

teamleider

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001:2008
Lid van de branchevereniging Netwerk Groene Bureaus

Postadres Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 - 51 27 10
Fax 0345 - 51 98 49
E-mail info@buwa.nl
Internet www.buwa.nl

Bezoekadres
Handelsregister
BTW-nummer
Bank

Varkensmarkt 9, 4101 CK Culemborg
KvK 11028826
NL8057 82 059 8 05
ABN-AMRO 55 93 19 576
ING 710572

IBAN NL57ABNA0559319576
IBAN NL47INGB0000710572
BIC ABNANL2A
BIC INGBNL2A

-2-2017 10:57:41 16531 /00008

Machtiging

Ondertekening aanvraag vergunningen en ontheffingen met bijlagen

Ten behoeve van de aanvragen voor vergunningen en ontheffingen voor het windturbineproject De Dents Wonden en Oostervoer, deel Oostervoer bestaande uit een 16-tal windturbines met bijbehorende werken machtigt ondergetekende [redacted] van Pondera Consult B.V., gevestigd aan de Welbergweg 49 te 7556PE Hengelo (Ov.) voor het ondertekenen van alle aanvragen voor vergunningen en ontheffingen en bijlagen namens:

Aanvrager: Windpark Oostervoer Exploitatie BV.

Vertegenwoordigd door: [redacted]

Adres: Dorpsstraat 61 / 9515 PN /
Gasselternijveensche woud

Plaats en datum: Utrecht, 15-06-2015

Handtekening: [redacted]

Ik, [redacted], ben bekend met deze machtiging. Met deze machtiging treed ik niet in de plaats van bovengetekende als aanvrager, maar teken de aanvragen en bijlagen namens bovengetekende.

Pondera Consult B.V.
Welbergweg 49
7556 PE Hengelo (Ov.)

Ondertekend te Utrecht op 15-6-2015

[redacted]
Directeur

Machtiging

Ondertekening aanvraag vergunningen en ontheffingen met bijlagen

Ten behoeve van de aanvragen voor vergunningen en ontheffingen voor het windturbineproject De Drentse Monden, plangebiedgronden van DEE, bestaande uit een zeventien-tal windturbines met bijbehorende werken machtigt ondergetekende [REDACTED] van Pondera Consult B.V., gevestigd aan de Welbergweg 49 te 7556PE Hengelo (Ov.) voor het ondertekenen van alle aanvragen voor vergunningen en ontheffingen en bijlagen namens:

Aanvrager: Duurzame Energieproductie Exloërmond BV
Statutair gevestigd 1^e Exloërmond 122 te 9573 PG
Eerste Exloërmond.
Ingeschreven KvK onder nr. 53107128
Btw nr. 850749591B01

Vertegenwoordigd door: [REDACTED] [REDACTED]

Adres: [REDACTED] [REDACTED]

Plaats : [REDACTED] [REDACTED]

Datum : 11 mei 2015 / 2 mei 2015

Handtekening: [REDACTED]

Ik, [REDACTED], ben bekend met deze machtiging. Met deze machtiging treed ik niet in de plaats van bovengetekende als aanvrager, maar teken de aanvragen en bijlagen namens bovengetekende.

Pondera Consult B.V.
Welbergweg 49
7556 PE Hengelo (Ov.)

Ondertekend te Hengelo op 11. mei 2015.

[REDACTED]

Directeur

DEBITEUR GEGEVENS / DEBTOR DATA

Bedrijfsnaam / Company Name : Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V.

Bezoekadres / Visitor address :
PC + woonplaats / Postalcode + City :

Factuuradres / Invoice-address :
PC + Plaats / Postalcode + City :

Postbus / PO-box :
PC + Postbus / Postalcode + PO-box :

Plaats / City : Eerste Exloërmond

Land / Country : Nederland

Telefoon / Phone :

Telefax/Fax :

Website : www.Windmolenpark Exloermont BV.nl

Contactpersoon / Contactperson :

Telefoon / Phone :

E-mail : @gmail.com

KvK nr. / Chamber of Commerce :

BTW-nummer / VAT-number :

Machtiging

Ondertekening aanvraag vergunningen en ontheffingen met bijlagen

Ten behoeve van de aanvragen voor vergunningen en ontheffingen voor het windturbineproject Windpark De Drentse Monden en Oostermoer (gedeelte Raedthuys) bestaande uit een 18-tal windturbines met bijbehorende werken machtigt ondergetekende [REDACTED] van Pondera Consult B.V., gevestigd aan de Welbergweg 49 te 7556PE Hengelo (Ov.) voor het ondertekenen van alle aanvragen voor vergunningen en ontheffingen en bijlagen namens:

Aanvrager: Raedthuys Windenergie B.V.

Vertegenwoordigd door: [REDACTED]

Adres: Postbus 3141, 7500 DC Enschede
Hengelsestraat 569, 7521 AG Enschede

Plaats en datum: Enschede, 29 april 2015

Handtekening: [REDACTED]

Ik, [REDACTED], ben bekend met deze machtiging. Met deze machtiging treed ik niet in de plaats van bovengetekende als aanvrager, maar teken de aanvragen en bijlagen namens bovengetekende.

Pondera Consult B.V.
Welbergweg 49
7556 PE Hengelo (Ov.)

Ondertekend te HEUBERG op 11 MEI 2015

[REDACTED]
Directeur

[REDACTED]

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 10 oktober 2018 11:49
Aan: [REDACTED]@ponderaconsult.com'
CC: [REDACTED]; VTH
Onderwerp: RE: Verzoek om goedkeuring monitoringsplan gebiedenbescherming Windpark de Drentse Monden en Oostermoer

Geachte mevrouw [REDACTED],

Ik zou graag m.b.t. het monitoringsplan nog enige opheldering verkrijgen over onderstaande punten:

Blz. 10:

- *Bij een hogere turbine dient in een grotere straal rond de voet van de turbine naar slachtoffers gezocht te worden dan bij een lagere turbine (Winkelman 1992, Akershoek et al. 2005, Grünkorn et al. 2005). Hull & Muir (2010) hebben aangetoond dat 99% van de slachtoffers van grote vogels binnen een straal van 1,24 maal de ashoogte van een grote windturbine valt. Aangezien we hiervoor gesteld hebben dat het voor ganzen en zwanen niet erg is als een beperkt deel van de slachtoffers (net) buiten de zoekcirkel terecht komt, omdat ze ook dan nog opgemerkt zullen worden, is het in dit geval voldoende als de straal van de zoekcirkel gelijk is aan de ashoogte van de windturbine.*

Op hoeveel meter van de basis van de turbine ligt in de voorgelegde aanpak de laatste controlecirkel?

Bij een ashoogte van 130 meter valt 99% van de slachtoffers dus binnen 161 meter. Indien de laatste cirkel op 120 meter ligt mist men dus 31 meter afgaande op de aangegeven 10 meter (en voorgestelde zoekbaan van 20m) waarop de soorten nog zichtbaar zouden moeten zijn. Indien 140 meter de laatste cirkel is wordt alsnog 11 meter niet goed geïnspecteerd. Liever dus toch 1,24 maal de ashoogte aanhouden voor vaststelling straal zoekgebied of factor aanpassen zodat de 99% wel goed kan worden vastgesteld.

- *Bij de selectie van de windturbines dient rekening gehouden te worden met de doorzoekbaarheid van het oppervlak onder de windturbines en de locatie van de windturbines in relatie tot de vliegroutes van de kleine zwanen, de kolganzen en de toendrarietganzen van de foerageergebieden in (de omgeving van) het windpark naar de slaapplekken in het Bargerveen en het Zuidlaardermeergebied.*

Wordt voor de gehele monitoringsperiode vooraf de te onderzoeken stukken vastgesteld op basis van de vliegroutes of is dit wisselend en dan vooral afhankelijk van de doorzoekbaarheid van de ondergrond?

Opmerking: De locatie in relatie tot de vliegroutes zou de voornaamste factor voor het vaststellen van de te onderzoeken turbines dienen te zijn. Wordt dit voldoende meegenomen in de voorgestelde aanpak?

Blz. 11:

- *Het onderzoek dient vlakdekkend uitgevoerd te worden voor zover het terrein toegankelijk is en geen vegetatie aanwezig is die hoger is dan een lage kruidenvegetatie.*

Hoe hoog is deze lage kruidenvegetatie (in centimeters)? En wordt bij te hoge vegetatie dit deel overgeslagen en geëxtrapoleerd, of wordt dan uitgeweken naar een andere zoeklocatie met minder hoge begroeiing?

- *Gedurende het onderzoek dient bijgehouden te worden welke delen van het onderzoeksgebied onder de geselecteerde turbines zijn doorzocht, zodat later gecorrigeerd kan worden voor het niet doorzochte oppervlak.*

Welk deel van het zoekgebied kan worden overgeslagen om nog een representatief beeld te geven van het zoekgebied? Kan hiervoor een percentage worden aangehouden afgaande op literatuur en of praktijk? Wordt dit voldoende meegenomen in de voorgestelde aanpak?

- De afstand waarop een slachtoffer gedetecteerd kan worden is vrij groot (minimaal tien meter) dus de precisie waarmee het gebied onder een windturbine doorzocht wordt hoeft voor deze drie soorten niet groot te zijn. Bij een zoekstraal van circa 130 m rondom de turbines wordt bijvoorbeeld in raaien van circa 20 m breed (10 m ter weerszijde van de looproute) het gehele oppervlak integraal goed doorzocht.

Zie de eerdere opmerkingen hierover (blz 10).

Blz. 12:

- Daarom dient voor de toendrarietgans en de kolgans gedurende de gehele monitoringsperiode **minimaal eenmaal** de verdwijnsnelheid vastgesteld te worden middels het uitvoeren van een verdwijnploef in het windpark.

Kan dit ook concreter qua aantal malen dat dit dient te worden vastgesteld?

Vanaf wanneer na inwerkingtreding van (een deel van) de windmolens is het zinvol een dergelijk onderzoek te starten?

- Overigens worden dode zwanen en ganzen waarvan de doodsoorzaak evident niet een botsing met een turbine is, niet meegerekend.

Opmerking:

Deze wel graag opnemen in de rapportages inclusief (vermoedelijke) doodsoorzaak.

Blz. 14:

- In de eindrapportage wordt het tijdens de monitoring gemeten effect (jaarlijkse sterfte gemiddeld over gemeten jaren) **vergeleken met 1% van de jaarlijkse natuurlijke sterfte van de voor de soort actuele populatie-omvang in de Natura 2000-gebieden Bargerveen en Zuidlaardermeergebied**. Als de gemiddelde jaarlijks gemeten sterfte in het windpark beneden deze 1%-mortaliteitsnorm blijft is met zekerheid geen sprake van een significant negatief effect.

Hoe wordt de jaarlijkse natuurlijke sterfte van de voor de soort actuele populatie-omvang in de Natura 2000-gebieden vastgesteld? Waar komt deze input vandaan?

Daarnaast staat het volgende op Blz. 8:

- Ten aanzien van de derde onderzoeksvraag (c) onder voorschrift C is met het Bevoegd Gezag afgesproken dat kan worden volstaan met het toezenden van reeds gepubliceerde literatuur over verstoring van zwanen en ganzen door windturbines. Inmiddels zijn Fijn et al. (2012) en Kruckenberg & Jaene (1999) over dit onderwerp toegezonden aan het Bevoegd Gezag (email Pondera, d.d. 1 mei 2018).

Zou u de mail (email Pondera, d.d. 1 mei 2018) waaraan wordt gerefereerd nogmaals door kunnen sturen? Deze lijkt niet ontvangen dan wel bij ons misplaatst.

Met vriendelijke groet,

■
■

Vergunningen Wet natuurbescherming
Team VTH
Postadres: Postbus 122, 9400 AC Assen
www.provincie.drenthe.nl/natuurbescherming

Van: [redacted]@ponderaconsult.com]

Verzonden: donderdag 13 september 2018 16:09

Aan: [redacted] >

CC: [redacted]@raedthuys.nl>; [redacted]@gmail.com>; [redacted]
[redacted]@windunie.nl>; [redacted]@ponderaconsult.com>; [redacted]
[redacted]@ponderaconsult.com>; [redacted]@ponderaconsult.com>

Onderwerp: Verzoek om goedkeuring monitoringsplan gebiedenbescherming Windpark de Drentse Monden en Oostermoer

Geachte heer [redacted],

Zoals zojuist telefonisch met u afgesproken stuur ik u in het kader van de voorschriften van de natuurbeschermingswet het monitoringsplan gebiedenbescherming Windpark de Drentse Monden en Oostermoer. Graag ontvangen wij goedkeuring op dit plan. Mochten er nog vragen zijn dan hoor ik dat graag. Kunt u aangeven wanneer wij uw beslissing tegemoet kunnen zien?

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Adviseur Duurzame Energie

Email: [redacted]@ponderaconsult.com | Mobiel: [redacted] | Locatie Zeist: Nooitgedacht 2 3701 AN
Locatie Hengelo: Welbergweg 49 7556 PE | Web: www.ponderaconsult.com | KVK: 08 156 154
Werktijden: maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: verzoek RvST machtiging + kaart
Datum: maandag 7 augustus 2017 15:21:37
Bijlagen: [image001.png](#)

Hallo [REDACTED],

Uiteraard kunnen we een andere kaart maken. De afstanden die ik noemde in de tabel zijn vanaf het dichtstbijzijnde woning tot aan de dichtstbijzijnde woning van een van de appellanten, hierin is dus meegenomen hoe dicht alle adressen, ook van Platform Storm en Wind Nee liggen ten opzichte van de turbines. Het dichtstbijzijnde adres is +/- 380 meter. Het meest veraf gelegen adres is veel verder (meerdere kilometers), maar de vraag is of dat voor de relativiteit relevant is. Ik bespreek het vanmiddag wel even met [REDACTED], een kaart met een cirkel met 125 meter en 380 meter is snel gemaakt.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED] | **Pondera Consult**

Email: [REDACTED]@ponderaconsult.com | Tel: +31 6 29 738 728

Van: [REDACTED]@drenthe.nl]

Verzonden: maandag 7 augustus 2017 15:04

Aan: [REDACTED]

Onderwerp: RE: verzoek RvST machtiging + kaart

Beste [REDACTED]

Ik heb even naar de kaart gekeken. De Afdeling vraagt om inzichtelijk te maken waar de omwonenden ten opzichte van de windmolens wonen. Ik vraag mij nog even af of het ook mogelijk is om op de kaart een cirkel te trekken om de windmolens. Op de kaart is nu nog niet heel duidelijk welke omwonenden nu wel en niet in deze zone van ontvankelijkheid vallen. Door Stibbe is in het verweerschrift aangegeven dat omwonenden op een afstand van 380 meter wonen. In het verweer is door [REDACTED] ook verwezen naar een uitspraak waarin een afstand van 125 meter is genoemd. Zou er bijvoorbeeld een cirkel met een afstand van 125 meter om de windmolens kunnen worden getrokken? Wellicht kan nog aan [REDACTED] worden gevraagd hoe zij hiertegen aan kijken.

Daarnaast vraag ik mij nog even af of het toch niet handig is om alle adresgegevens te benoemen, niet alleen van de adresgegevens van de stichtingen. Er kunnen bijvoorbeeld omwonenden zijn die door de stichting worden vertegenwoordigd, maar op een veel grotere afstand wonen.

Ik kan ook onze GIS afdeling ook nog vragen of het mogelijk is om een dergelijke kaart te maken.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Jurist

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

T [REDACTED]

E [REDACTED]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen

Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: [REDACTED]@ponderaconsult.com]

Verzonden: maandag 7 augustus 2017 14:01

Aan: [REDACTED]@windunie.nl'; [REDACTED]

[REDACTED]@raedthuys.nl'; [REDACTED]@gmail.com'; [REDACTED]

[REDACTED]@rvo.nl'; [REDACTED]@minez.nl'; [REDACTED]@rvo.nl'; [REDACTED]

CC:

Onderwerp: RE: verzoek RvST machtiging + kaart

Nu met bijlage...

Met vriendelijke groet,

| Pondera Consult

Email: @ponderaconsult.com | Tel:

Van:

Verzonden: maandag 7 augustus 2017 13:58

Aan: @drenthe.nl>;

@Stibbe.com>;

@windunie.nl>;

@raedthuys.nl>;

@gmail.com>;

@rvo.nl>;

@minez.nl>;

@minez.nl>;

@minez.nl>

CC: @drenthe.nl>

Onderwerp: RE: verzoek RvST machtiging + kaart

Beste ,

Hierbij stuur ik je een kaart met daarop de adressen van de zes appellanten.

Let op: voor appellant 1-2 (Stichting Platform Storm) en 1-4 (Stichting Wind Nee) is dit het statutaire vestigingsadres. Zij vertegenwoordigen een hele groep mensen, maar voor het overzicht heb ik niet alle adressen op kaart opgenomen. Die hebben we wel beschikbaar indien nodig.

Onderstaand de afstanden tot de dichtst bijgelegen windturbine:

Appellant (dichtstbij gelegen adres)	Afstand tot dichtst bijgelegen windturbine
1-1	+/- 500 meter (OM 1.5)
1-2	+/- 600 meter (DEE 1.9)
1-3	+/- 1.300 meter (DEE 1.4)
1-4	+/- 390 meter (OM 2.4)
1-5	+/- 620 meter (DEE 1.9)
1-6	+/- 1.050 meter (OM2.8)

Mocht je nadere informatie nodig hebben, dan verneem ik het graag.

Met vriendelijke groet,

| Pondera Consult

Email: @ponderaconsult.com | Tel: +31 6 29 738 728

Van: @drenthe.nl]

Verzonden: maandag 7 augustus 2017 10:07

Aan: @ponderaconsult.com>;

@Stibbe.com>;

@windunie.nl>;

@raedthuys.nl>;

@gmail.com>;

@rvo.nl>;

@minez.nl>;

@minez.nl>;

@minez.nl>

[redacted]@minez.nl>; [redacted]

[redacted]@minez.nl>

CC: [redacted]@drenthe.nl>

Onderwerp: verzoek RvST machtiging + kaart

Hallo allen,

Ik ben net gebeld door de Afdeling van de Raad van State. Zij vragen ons om een machtiging van de Staatssecretaris toe te sturen, waaruit blijkt dat de Staatssecretaris instemt met het verweerschrift. Zij zijn van mening dat het gevoegd gezag dat de ontheffing heeft verleend, ook bevoegd is voor de verdediging van het besluit. [redacted] kun jij vanuit RVO een dergelijke machtiging opstellen?

Ook verzoeken zij, in verband met de opmerking over relativiteit in het verweerschrift, om een kaart toe te sturen, waaruit blijkt op welke afstand de bewoners wonen. Is er in een eerdere procedure al een dergelijke kaart gemaakt?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Jurist

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

T [redacted]

[redacted]

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen

Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Aan:
Pondera Consult B.V.
t.a.v. [REDACTED]
Postbus 579
7550 AN HENGELLO OV

Assen, 13 december 2018
Ons kenmerk 201703249-00793063
Behandeld door [REDACTED]
Onderwerp: Voornemen tot weigering vergunning - Bomenkap nabij de kruising van de N33 met De Hilte

Geachte heer,

U heeft ons op 19 december 2017 verzocht om een ontheffing artikel 3.5 lid 4 van de Wet natuurbescherming (Wnb) namens Windpark Oostermoer Exploitatie B.V. voor de kap van een tweetal bomen waar een verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis aanwezig is. Wij zijn voornemens om uw aanvraag te weigeren. Voordat wij hiertoe overgaan stellen wij u door middel van deze brief in de gelegenheid om op dit voornemen te reageren en in de gelegenheid om uw aanvraag alsnog aan te vullen

Voorgeschiedenis

Op 19 december 2017 heeft u bij ons een aanvraag gedaan voor ontheffing van de Wnb ten behoeve van de kap van een tweetal bomen. Deze bomen moeten worden gekapt ten behoeve van de realisatie van windpark Oostermoer. De bomen bevinden zich nabij de kruising van N33 met De Hilte gelegen in de gemeente Aa en Hunze. Omdat ten tijde van de aanvraag er nog geen volledig onderzoek was gedaan naar eventueel aanwezige beschermde soorten in het plangebied hebben wij u per brief d.d. 8 januari 2018 verzocht om aanvullende gegevens. Wij hebben op 26 januari 2018 van u een opschortingsverzoek tot 1 november 2018 ontvangen. Per brief, d.d. 31 januari 2018, hebben wij u laten weten akkoord te gaan met de opschorting.

Op 30 oktober 2018 hebben wij u per e-mailbericht gevraagd wanneer wij de aanvullingen konden verwachten. U heeft hierop gereageerd binnen een week de aanvullende stukken toe te sturen. Wij hebben de aanvullingen tot op heden nog niet ontvangen. Daarom zijn wij voornemens de ontheffingsaanvraag op grond van artikel 3.5 lid 4 van de Wnb voor Windpark Oostermoer Exploitatie B.V. te weigeren.

Zienswijze

Voordat wij overgaan tot het weigeren van uw aanvraag stellen wij u in de gelegenheid binnen vier weken na de verzenddatum van deze brief uw zienswijze kenbaar te maken over dit voornemen. Als wij niets van u horen gaan wij ervan uit dat u geen behoefte heeft aan het indienen van een zienswijze. Uw reactie kunt u sturen naar vth@drenthe.nl.

Alsnog aanpassen aanvraag

Als onderdeel van deze zienswijze stellen wij u tevens in de gelegenheid de aanvraag aan te vullen. Indien u ons alsnog binnen vier weken na de verzenddatum van deze brief de volledig gevraagde aanvullingen toezendt zullen wij afzien van dit voornemen en uw aanvraag alsnog in behandeling nemen.

Hiervoor dient u de volgende documenten aan ons toe te zenden:

- Volledig vleermuisonderzoek waaruit blijkt:
 - o Welke soorten in het plangebied voorkomen;
 - o Wat de functie van de te kappen bomen is voor deze soorten;
 - o Wat de effecten zijn van de kap van de bomen op de soorten.
- Onderbouwing van de staat van instandhouding van de betreffende soorten waarvoor ontheffing wordt gevraagd.
- Plan van aanpak ten aanzien van de te nemen mitigerende en/of compenserende maatregelen.

Uw aanvraag dient op verschillende punten beter onderbouwd of gemotiveerd te worden:

- Belangenafweging.
- Alternatieve afweging/andere bevredigende oplossingen.

Vragen

Eventuele vragen kunt u sturen naar vth@drenthe.nl

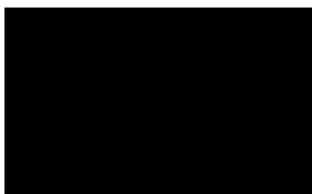
Mocht u ons toch telefonisch willen bereiken, dan kunt u contact opnemen met het Klant Contact Centrum, telefoonnummer (0592) 36 55 55.

Wij verzoeken u bij verdere correspondentie over (de afhandeling van) uw aanvraag ons kenmerk te vermelden.

Wij vertrouwen erop u hiermee voorlopig voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,
namens dezen,

teammanager Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

[REDACTED]

Van: [REDACTED]@rvo.nl>
Verzonden: dinsdag 18 juli 2017 9:29
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: vraag terinzage legging vleermuisonderzoek DMOM

Prima, graag ook een afschrift naar mij.

[REDACTED]
Bureau Energieprojecten

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Bezuidenhoutseweg 73
Postbus 93144 | 2509 AC | Den Haag

[REDACTED]

www.bureau-energieprojecten.nl

Van: [REDACTED]@drenthe.nl]
Verzonden: dinsdag 18 juli 2017 9:28
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: vraag terinzage legging vleermuisonderzoek DMOM

Hoi [REDACTED]

Bedankt. We hebben bij de provincie intern besloten om de stukken naar alle appellanten [REDACTED]
[REDACTED] Stichting Platform Storm en Stichting WindeNEE) te sturen.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Jurist
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

[REDACTED]
[REDACTED]
Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: [REDACTED]@rvo.nl]
Verzonden: dinsdag 18 juli 2017 8:44
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: vraag terinzage legging vleermuisonderzoek DMOM

Hoi [REDACTED]

Het vleermuizenonderzoek heeft niet ter inzage gelegen, dus kan worden nagezonden aan de RvS.

██████████
Bureau Energieprojecten

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Bezuidenhoutseweg 73
Postbus 93144 | 2509 AC | Den Haag

██████████

www.bureau-energieprojecten.nl

Van: ██████████@drenthe.nl

Verzonden: dinsdag 18 juli 2017 8:34

Aan: ██████████

Onderwerp: vraag terinzage legging vleermuisonderzoek DMOM

Hallo ██████████

Ik ben op dit moment met het laatste punt van het verweerschrift bezig. Op de website kan ik niet duidelijk vinden of het vleermuisonderzoek alleen niet bij het ontwerp of ook bij het vastgestelde besluit niet ter inzage hebben gelegen. Kun jij dit voor mij uitzoeken?

Met vriendelijke groet,

██████████

Jurist
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

██████████
██████████
Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) stimuleert Duurzaam, Agrarisch, Innovatief en Internationaal ondernemen.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) stimuleert Duurzaam, Agrarisch, Innovatief en Internationaal ondernemen.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Aan:
Pondera Consult B.V.
[REDACTED]
Postbus 579
7550 AN HENGELLO OV

Assen,
Ons kenmerk 201502262-00686577
Behandeld door [REDACTED]
Onderwerp: Wijziging vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 (Nbwet) -
Windpark De Drentse Monden - Oostermoer

Geachte heer,

Met ons besluit van 16 september 2016 hebben wij een vergunning als bedoeld in artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998 (verder: Nbwet), thans de Wet natuurbescherming, aan Duurzame Energieproductie Exloërmond B.V., Raedthuys Windenergie B.V. en Windpark Oostermoer Exploitatie B.V. verleend voor het oprichten van een windmolenpark, bestaande uit drie deelparken met een 50-tal windturbines met een gezamenlijke capaciteit van meer dan 150 Megawatt aan elektriciteit.¹ Het project is genaamd 'Windpark De Drentse Monden – Oostermoer'.

Besluit

Wij besluiten om, gelet op het bepaalde in de Wet natuurbescherming en de hierna genoemde overwegingen, de verleende Nbwet-vergunning van 16 september 2016 met kenmerk 201502262-00654839 als volgt te wijzigen:

1. Het project omvat 45I windturbines.
2. De windturbinecoördinaten van turbines DEE1.3 en DEE1.6 zijn:

Turbine	X	Y
DEE1.3	260397,00	547086,00
DEE1.6	261657,00	548489,00

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na bekendmaking.

¹ Kenmerk 201502262-00654839

Brief 6 februari 2017

Op 6 februari 2017 ontvingen wij uw brief, namens Duurzame Energieproductie Exloëmermond BV, Raedthuys Windenergie B.V., Windpark Oostermoer Exploitatie B.V.. U merkt op dat het aantal op te richten windturbines en de coördinaten van de turbines DEE1.3 en DEE1.6 zijn gewijzigd. Het betreffen de windturbines RH 2.1 tot en met RH 2.5 die niet meer gerealiseerd zullen gaan worden. Daarnaast zijn inmiddels ten behoeve van de uitvoering voor de windturbines DEE1.3 en DEE1.6 de coördinaten gewijzigd ten opzichte van de aanvraag en de verleende uw Nbwet-vergunning. Dit betreft een beperkte wijziging welke geen gevolgen zal hebben voor de effectbeoordeling. De betreffende windturbines zijn circa 4 meter in de lijnopstelling verschoven.

Coördinatie

Op grond van artikel 3:23 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) moeten wij rekening houden met de onderlinge samenhang tussen de aanvragen en tussen de te nemen besluiten van andere bestuursorganen.

Overwegingen

De ministers van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu hebben op 22 september 2016 een besluit genomen ten aanzien van het Rijksinpassingsplan en de omgevingsvergunningen voor het project 'Windpark De Drentse Monden – Oostermoer'. Dit heeft tot gevolg dat vijf van de oorspronkelijke voorziene windturbines niet zullen worden gerealiseerd vanwege de nadelige gevolgen voor de omgeving. Bureau Waardenberg² heeft beoordeeld of er inhoudelijke gevolgen te verwachten zijn door de wijziging van het aantal windturbines. Uit deze beoordeling blijkt dat de wijziging niet tot een gewijzigde effectbeoordeling ten opzichte van de vergunde situatie en de daaraan ten grondslag gelegde onderzoeken, waaronder de passende beoordeling. Het rapport van Bureau Waardenburg vindt u achteraan in de bijlage van dit besluit.

Conclusie

Vanwege het besluit van de ministers van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu op 22 september 2016 en de resultaten van de beoordeling van Bureau Waardenberg hebben wij besloten om de Nbwet-vergunning als bedoeld in artikel 19d van de Natuurbeschermingswet 1998 (oud) van 16 september 2016 te wijzigen.

Beroep

Belanghebbenden die een zienswijze hebben ingediend op het ontwerpbesluit, kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepsschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende aan wie redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

Eenieder die beroep tegen het oorspronkelijke besluit heeft ingesteld wordt geacht ook beroep te hebben ingesteld tegen onderhavig wijzigingsbesluit.³ De indiener van het beroep van het oorspronkelijke beroep hoeft daarom geen beroep in te dienen tegen dit gewijzigde besluit.

² Kenmerk 15-135/16.09085/HeiPr, d.d. 20 december 2016

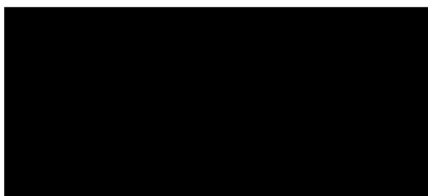
³ artikel 6:19, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht

Informatie

Heeft u vragen? Daarvoor kunt u contact opnemen met mevrouw [REDACTED], bereikbaar op [REDACTED] of via [REDACTED]@drenthe.nl.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,
namens dezen,

Teamleider Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Bijlage(n): Het rapport van Bureau Waardenburg

[REDACTED]

Van: [REDACTED]@rvo.nl>
Verzonden: dinsdag 20 juni 2017 9:25
Aan: [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
CC: [REDACTED]
[REDACTED]@gmail.com)
Onderwerp: windpark DMOM beroep fase 2
Bijlagen: Afspraken overleg besluit ontheffing Wet natuurbescherming 14 juni 2017.docx

Besten,
Hierbij de afspraken van het overleg van afgelopen woensdag 14 juni betreffende het verweerschrift windpark DMOM.

[REDACTED]
Bureau Energieprojecten

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Bezuidenhoutseweg 73
Postbus 93144 | 2509 AC | Den Haag

[REDACTED]

www.bureau-energieprojecten.nl

-----Oorspronkelijke afspraak-----

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 24 mei 2017 7:58
Aan: [REDACTED]

[REDACTED]@drenthe.nl

CC: [REDACTED]
Onderwerp: windpark DMOM beroep fase 2
Tijd: woensdag 14 juni 2017 14:00-16:00 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen.
Locatie: RVO Zwolle Sassenpoortzaal
Overleg ter voorbereiding van het verweerschrift in de beroepszaken wet natuurbescherming windpark Drentse Monden en Oostermoer. Beroepen worden nagestuurd.
De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) stimuleert Duurzaam, Agrarisch, Innovatief en Internationaal ondernemen.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.
The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.